

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN PROGRAMI

FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİM: FİRMALARIN
FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLER VE TÜRKİYE'DE FİRMALAR ÜZERİNDE
AMPİRİK BİR UYGULAMA

Fatma YILMAZ

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin AKTAŞ

MANİSA-2018

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN PROGRAMI

FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİM: FİRMALARIN
FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLER VE TÜRKİYE' DE FİRMALAR ÜZERİNDE
AMPİRİK BİR UYGULAMA

Fatma YILMAZ

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin AKTAŞ
MANİSA-2018

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 22/05/2018 tarih ve 19/5 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma YILMAZ'ın "Finansal Kaynaklara Erişim: Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimini Etkileyen Faktörler ve Türkiye'de Firmalar Üzerinde Ampirik Bir Uygulama" Konulu tezi incelenmiş ve aday 12/07/2018 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 70 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

ÜYE
Doç. Dr. Çaprı
Köroğlu

BAŞKAN
Prof. Dr. Hüseyin
AÇIKAS

ÜYE
Doç. Dr. Koray
Kaylıdere

ÜYE

ÜYE

Evet Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Finansal Kaynaklara Erişim: Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimini Etkileyen Faktörler ve Türkiye’deki Firmalar Üzerinde Ampirik Bir Uygulama” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2018

Fatma YILMAZ

İmza

ÖZET

FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİM: FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE TÜRKİYE'DE FİRMALAR ÜZERİNDE AMPİRİK BİR UYGULAMA

Firmalar için finansal kaynaklara erişim hayati bir önem taşımaktadır. Kurulma evresinden itibaren firma içinde gerçekleşen tüm ekonomik faaliyetler finansal kaynaklar aracılığıyla sağlanmaktadır.

Finansal kaynaklara erişimi etkileyen birçok faktör vardır. Bu bağlamda çalışmada finansal kaynaklara erişimi etkileyen faktörler tespit edilerek, World Bank Business Enterprise Survey'in 2013 yılında Türkiye'deki 1344 firma ile yaptığı anket ve veriler alınarak firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde firmalara özgü özelliklerden büyüklük, hukuki yapı, sektör, bölge, faaliyet yaşı ve mülkiyet yapısının etkisi araştırılmıştır.

Finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ile firmalara özgü özellikler arasındaki ilişki SPSS aracılığıyla parametrik olan testlerden olan tek yönlü varyans analizi, Welch ve Brown-Forsyth test istatistiği ve bağımsız örneklemeler için olan t testi ile belirlenmiştir. Ayrıca çapraz tablodan da yararlanılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre büyüklük, mülkiyet yapısı, sektör ve bölgenin finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Büyük ölçekli, yerli mülkiyete sahip ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da faaliyette bulunan firmalar finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşamaktadır. Ayrıca finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamanın firmaların hukuki yapıları ve faaliyet yaşları arasında farklılık göstermediği de yer alan sonuçlar arasındadır.

ABSTRACT

ACCESS TO FINANCIAL RESOURCES: THE FACTORS AFFECTING ACCESS TO FINANCIAL RESOURCES AND EMPIRICAL EVIDENCE ON FIRMS IN TURKEY

Access to financial resources is vital importance for firms. Since the establishment phase, all activities within the firms are provided through financial resources.

There are a lot of factors affecting access to financial resources. In this context, by determining the factors affecting access to financial resources in the study is used survey and data doing by the World Bank Business Enterprise Survey with 1344 firms. The effects of firm size, legal structure, sector, region, age of activity and ownership structure on the level of problem access to financial resources were investigated.

The relationship between level of problem access to financial resources and firm-specific characteristics was determined by Welch and Brown-Forsyth test statistic and t test, the analysis of variance from parametric tests through SPSS. A cross table was also used.

According to the results of the study, it is revealed that size, ownership structure, sector and region have an effect on the level of problem access to financial resources. Firms with large-scale, domestic ownership and operating in Eastern and Southeastern Anatolia have more problems access to financial resources. It is also a consequence of the fact that problems in accessing financial resources do not differ between the legal structures and the ages of the firms.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Hüseyin AKTAŞ'a, değerli eői sevgili hocam Sayın Doç. Dr. Rabia AKTAŞ'a ve öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan aileme yürekten teşekkür ederim.

Fatma YILMAZ
Manisa, 2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
TEZ VERİ GİRİŞ YAYINLAMA FORMU.....	iv
YEMİN METNİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
EKLER LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARI VE FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİN ÖNEMİ

1.1. FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARI.....	3
1.1.1. İç Kaynaklar.....	4
1.1.2. Dış Kaynaklar.....	5
1.1.2.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar.....	5
1.1.2.2. Orta Vadeli Yabancı Kaynaklar.....	6
1.1.2.3. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar.....	7
1.2. FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİN ÖNEMİ.....	8
1.2.1. Kurulma, Büyüme ve Gelişme Evrelerini Gerçekleştirme.....	8
1.2.2. Firma İçi Faaliyetleri Sürdürme.....	9
1.2.3. Yatırımları Gerçekleştirme.....	10

İKİNCİ BÖLÜM
FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. MİKRO FAKTÖRLER.....	12
2.1.1. Firma Büyüklüğü.....	13
2.1.2. Faaliyet Yaşı.....	15
2.1.3. Mülkiyet Yapısı.....	16
2.1.4. Yenilikçi Küçük Ölçekli Firmaların Yapısal Sorunları.....	16
2.1.4.1. Asimetrik Bilgi.....	17
2.1.4.2. Yeniliğin Getiri Belirsizliği.....	17
2.1.4.3. Yeniliklerin Bağlamsal Olması.....	18
2.2. MAKRO FAKTÖRLER.....	18
2.2.1. Konjonktürel Dalgalanmalar.....	19
2.2.2. Hukuk Sistemi.....	20
2.2.3. Finansal Sistem.....	21
2.2.3.1. Piyasa Temelli Finansal Sistem.....	21
2.2.3.2. Banka Temelli Finansal Sistem.....	22
2.3. LİTERATÜR TARAMASI.....	23
2.3.1. Yabancı Ülkelerde Yapılan Çalışmalar.....	23
2.3.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA
ERİŞİMDE SORUN YAŞAMA DÜZEYİNİ ÖLÇMEYE
YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	45
3.2. ARAŞTIRMANIN GÖZLEM KÜMESİ VE DEĞİŞKENLERİN TANIMI.....	46
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM.....	48
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	49
3.5. BULGULAR.....	52
3.5.1. Firmalara Özgü Özelliklere İlişkin Bilgiler.....	52

3.5.2. Firma Büyüklüğü İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki.....	54
3.5.3. Firmaların Hukuki Yapısı İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki.....	57
3.5.4. Firmaların Faaliyet Yaşı İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki.....	60
3.5.5. Sektör İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki.....	62
3.5.6. Bölge İle Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki.....	68
3.5.7. Mülkiyet Yapısı İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki.....	72
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75
KAYNAKÇA.....	77
EKLER	

KISALTMALAR

Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
ATO	Ankara Ticaret Odası
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TTK	Türk Ticaret Kanunu

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Literatür Taraması.....	33
Tablo 2: Firma Büyüklüğü Arası Varyans Homojenliği	
Sonuçları.....	50
Tablo 3: Hukuki Yapılar Arası Varyans Homojenliği Sonuçları.....	50
Tablo 4: Yaş Grupları Arası Varyans Homojenliği Sonuçları.....	51
Tablo 5: Sektör Grupları Arası Varyans Homojenliği Sonuçları.....	51
Tablo 6: Bölgeler Arası Varyans Homojenliği Sonuçları.....	51
Tablo 7: Firmalara Özgü Özelliklere İlişkin Bilgiler.....	53
Tablo 8: Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun	
Yaşama Düzeyi.....	54
Tablo 9: Firma Büyüklüğüne Göre Firmaların Finansal Kaynaklara	
Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri.....	55
Tablo 10: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi	
Ortalaması Bakımından Firma Büyüklüklerinin	
Karşılaştırılması.....	56
Tablo 11: Firma Büyüklükleri Arasındaki Farkın Kaynağını	
Tespit Etmek İçin Yapılan Scheffe Testi Sonuçları.....	57
Tablo 12: Hukuki Yapıya Göre Firmaların Finansal Kaynaklara	
Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri.....	58
Tablo 13: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi	
Ortalaması Bakımından Firmaların Hukuki Yapılarının	
Karşılaştırılması.....	59
Tablo 14: Yaş Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde	
Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri.....	61
Tablo 15: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi	
Ortalaması Bakımından Faaliyet Yaşlarının Karşılaştırılması.....	62
Tablo 16: Sektöre Göre Firmaların Finansal Kaynaklara	
Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri.....	64
Tablo 17: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi	
Ortalaması Bakımından Sektör Gruplarının Karşılaştırılması.....	65
Tablo 18: Sektörler Arasındaki Farkın Kaynağını Tespit Etmek	
İçin Yapılan Games-Howell Test Sonuçları.....	66

Tablo 19: Bölgeye Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde	
Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri.....	69
Tablo 20: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi	
Ortalaması Bakımından Bölgelerin Karşılaştırılması.....	70
Tablo 21: Bölgeler Arasındaki Farkın Kaynağını Tespit Etmek İçin	
Yapılan Games-Howell Test Sonuçları.....	71
Tablo 22: Mülkiyete Yapısına Göre Firmaların Finansal Kaynaklara	
Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri.....	73
Tablo 23: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi	
Ortalaması Bakımından Mülkiyet Yapılarının	
Karşılaştırılması.....	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Firma Büyüme Eğrisi İle Finansal Kaynaklar.....9

EKLER LİSTESİ

EK 1: Ankete Dair Bilgiler

EK 2: Veriler

EK 3: Yeniden Düzenlenmiş Veriler

EK 4: Normal Dağılım İle İlgili Bilgiler

GİRİŞ

Firmalar ülke ekonomisinin yapıtaşını oluşturmaktadır. Bir ülkenin kalkınması ekonomik gelişmişliğe, ekonomik gelişmişlikte firmaların varlığına, sayısına bağlıdır. Çünkü firmaların katma değer, istihdam, ihracat gibi ölçülebilen değerlerin yanında ekonomiye önemli bir dinamizmde katmaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişliği firmaların varlığı, büyümesi ile doğru orantılıdır. Bu ölçüde firmaların temel fonksiyonları vardır ve bunların etkin olması önemlidir. Bunlardan biri finanstır. Firmalar için finans 1929-1933 yıllarında gerçekleşen Büyük Ekonomik Kriz ile önem kazanmış ve önemi İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen olaylarla da artmıştır.

Finans temelde firmaların ihtiyaç duyduğu fonları temin etme faaliyetidir. Finansal kaynak ise fonların temin edildiği yerlerdir. Firmaların kurulmasından itibaren, firma içi faaliyetlerin sürdürülmesi, talep yaratmak, talep karşılamak ve büyüebilmek için finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır.

Firmaların finansal kaynakları yabancı kaynaklar ve öz kaynaklardan oluşmaktadır. Firmaların bir kısmı zaman zaman bu kaynaklara erişimde sorun yaşamaktadır. Bu sorunların temelini ise asimetrik bilgi ve temsil maliyeti oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra firmalara özgü özellikler, yaşanan ekonomik krizler, ülkelerin mevcut hukuki yapısı ve finansal sistemi de bu sorunların yaşanmasında etkilidir. Bu bağlamda bu çalışma firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen faktörleri mikro ve makro açıdan ayrıntılı açıklayarak firmalara yol göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırma, finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ile firmaların karakteristik özellikleri arasında ilişki tespit edilmesi bakımından Türkçe literatüre katkısı önemlidir. Burada finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ölçülerek amaç finansal kaynaklar erişimde sorun yaşama düzeyini etkileyen firmalara özgü özellikleri tespit etmektir. Firmalara özgü özelliklerden büyüklük, hukuki yapı, sektör, bölge, mülkiyet ve faaliyet yaşı alınarak hangilerinin finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde firmaların finansal kaynaklarının neler olduğu ve finansal kaynaklara erişimin önemi, ikinci bölümde firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen faktörlerin neler olduğu

açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise World Bank Business Enterprise'ın 2013 yılında Türkiye'deki 1344 firma ile yaptığı anket ve veriler baz alınarak firmalara özgü özelliklerden hangilerinin finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğuna yönelik uygulamaya değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARI VE

FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİN ÖNEMİ

Finansman, firmaların en temel fonksiyonlarından biridir. Çünkü temelde firmaların varlığını oluşturan ve firma içinde oluşabilecek tüm ekonomik faaliyetler para aracılığıyla sağlanmaktadır. Para olmadan en güzel, en cesaretli planlanan işler bile sadece kağıt üzerinde kalmaktadır. Yeni kurulmuş bir firmadan, yıllık satışları milyar doları aşan köklü firmalara kadar tüm firmaların faaliyetlerini sürdürmesi için finanse edilmeye ihtiyacı vardır. “Firmaların çarklarını para yağlar” firmalar için paranın ne kadar değerli olduğunu özetleyen en uygun cümledir (Luecke, 2008: 99).

Finans, firmaların ihtiyacını karşılayacak para, sermaye veya fon demektir. Finansman ise para ya da sermayenin sağlanması durumudur (Sarıaltın, 2011: 1-2). Türkçe’de finans genellikle finansman ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Ercan ve Ban (2005) göre finans **firmaların hedeflerine ulaşmak için ihtiyaç duyulan fonların en uygun koşullarda sağlanması ve elde edilen fonların en etkin bir şekilde kullanılması ile ilgili faaliyetlerdir** (Ercan ve Ban, 2005: 4).

Fon ise, finansmanın en temel aracı olup paradan daha geniş bir anlam içermektedir. Genel olarak nakit, vadesiz mevduat, nakde çevrilebilen değerlere benzer unsurları kapsamaktadır (Mucuk, 2014: 276).

Firmalar faaliyet gösterdikleri süre zarfında kendi gücünü koruyabilmek için çeşitli finansal kaynaklara erişmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda finansal kaynaklara erişim önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buradan hareketle çalışma sırasıyla;

- Firmaların finansal kaynakları ve
- Firmaların finansal kaynaklara erişimin önemi başlıklarını kapsamaktadır.

1.1. FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARI

Finansal kaynaklar, firmaların yatırımlarını, günlük firma içi faaliyetlerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duydukları fonları temin ettikleri yerlerdir. Firmaların finansal kaynakları, firma ortaklarının firmaya koyduğu öz kaynak (özsemaye), finansal kuruluşlardan faiz karşılığı elde edilen borçlar, yabancı sermaye ve

firmaların faaliyetleri sonucunda elde ettiği karların bir bölümünü dağıtmayarak firmalarda tuttuğu otofinansmandır (Ercan ve Ban, 2005: 3).

Firmaların fon ihtiyacını karşılayacak kaynakları temelde iç ve dış kaynaklar olarak sınıflandırabiliriz. Bu kaynakların seçimini etkileyen başlıca faktörler şunlardır; maliyet, risk, denetim, esneklik, zamanlama, uygunluk ve finansal kaldıraçtan yararlanmadır (Akgüç, 1998: 501).

1.1.1. İç Kaynaklar

Firmaların en önemli fon kaynağı olan iç kaynaklar, öz kaynak ve oto finansmandır (Ceylan, 2004: 176). Öz kaynaklar, firma sahiplerinin kendi kişisel varlıklarından ayırarak firmaya sunduğu maddi ve maddi olmayan tüm ekonomik değerlere denir. Bu durumda öz kaynaklar ortakların firmaya sağladığı, mülkiyeti firmaya ait olan sermaye ya da öz varlıklardır (Mucuk, 2014: 296).

Firmanın faaliyete geçmesinden sonra elde edilen karın tamamını ya da bir bölümünü dağıtmayarak firma içinde tutmasına otofinansman denir. Otofinansman iki şekilde gerçekleşmektedir (Ceylan, 2004: 180):

- Açık Otofinansman
- Gizli Otofinansman

Açık Otofinansman: Faaliyetler sonucunda elde edilen karların firma içinde tutulmasıyla gerçekleşen finansmandır. Açık otofinansman, karların dağıtılmayıp bireysel firmaların ve şahıs şirketlerinin sermaye hesaplarında anonim şirketlerin ise yedek akçe hesaplarında tutulmasıyla olmaktadır. Açık otofinansman dağıtılmayan karlar, yedekler ve karşılıklardan oluşmaktadır (Ceylan, 2004: 180).

Dağıtılmayan Karlar: Firmaların yılsonundaki net karını dağıtmayarak firmada tutulan miktardır (Ceylan, 2004: 180).

Yedekler: Firmalar önceden kestirilemeyen zararlara karşılık olarak kardan yedekler ayırmakta ve bu karları bazı kurallara uyulması şartıyla kullanabilmektedir. Yedekler iki kısma ayrılmaktadır. Bunlar kanuni ve ihtiyari yedeklerdir. **Kanuni yedekler**, Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) göre firmaların zorunlu olarak ayırdıkları yedeklerdir. TTK'nın 466. maddesi gereğince ödenmiş sermayenin % 20'sini karşılayıncaya kadar her yıl kardan %5'lik kısım kanuni yedek akçe olarak ayrılmaktadır. **İhtiyari yedek akçe** ise firmaların belirlediği hedeflere ulaşmak ve sözleşmelerde belirtilen yerlerde kullanılmak için ayrılan yedeklerdir. Ayrıca

firmaların en önemli iç finansman kaynaklarını ihtiyari yedek akçelerden olan genişleme ve gelişme yedek akçeleri oluşturmaktadır (Ceylan, 2004: 180).

Karşılıklar: Hesap dönemi sonunda firmaların karşılaşma olasılığı yüksek olan giderleri için ayrılmaktadır. Karşılık ayrılması zorunlu değil, belli bir hukuki sorumluluğu yoktur (Ceylan, 2004: 180-181).

Gizli Otofinsman: Gizli yedek akçe ayrılarak yapılmaktadır. Gizli yedekler, aktiflerin gerekenden düşük, amortismanların ve şüpheli alacakların abartılı ya da pasifteki borçların olduğundan fazla gösterilmesiyle oluşmaktadır (Kazgan, 1962: 68-69).

1.1.2. Dış Kaynaklar

Firma dışı kaynaklar genellikle firmaların borçlanma yoluyla elde ettiği yabancı kaynaklar (banka kredileri, finansal kiralama (leasing), faktöring vb.) ve sermaye artırımını şeklinde elde edilen kaynaklardan (hisse senedi ihracı) oluşmaktadır (Er vd., 2015: 32). Bununla birlikte firma dışı kaynaklar, biçimsel olmayan kaynak olarak bilinen melek finansman, girişim sermayesi ve devlet destek ve teşviklerinden de oluşmaktadır (Scholtens, 1999: 141).

Yabancı kaynaklar kullanım süresi bakımından (Akgüç: 1998: 525):

- Kısa vadeli yabancı kaynaklar
- Orta vadeli yabancı kaynaklar
- Uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak üçe ayrılır.

1.1.2.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Firmaların vadesi en çok bir yıl olan borçlarından oluşmaktadır (Lazol, 2011: 193). Kısa vadeli yabancı kaynaklar, işletme sermayesi, özellikle de alacak ve stokları finanse ederken tercih edilen kaynaklardır (Akgüç, 1998: 525). Başlıca kısa vadeli yabancı kaynaklar şunlardır (Akgüç, 1998: 527):

- Kısa vadeli ticari krediler (satıcı kredileri)
- Kısa vadeli banka kredileri
- Para piyasasında satılan kısa vadeli bonolar- finansman bonoları
- Faktöring
- Alacakların menkul değere dönüştürülmesi

- Varlığa dayalı menkul kıymetler – (kısa vadeli)

Kısa Vadeli Ticari Krediler (Satıcı Kredileri): Firmaların mal alışlarını tedarikçilerden (satıcılar) kredili olarak yapmasıdır. Özellikle stokların finansmanında kullanılan satıcı kredileri firmalar için önemli bir kaynaktır (Akgüç, 1998: 528).

Kısa Vadeli Banka Kredileri: Firmaların işletme sermayesi ihtiyacını gidermek, bazı dönen varlıkları özellikle stokları ve alacakların finansmanında kullanmak için bankalardan aldıkları kredilerdir (Akgüç, 1998: 534).

Finansman Bonoları: Anonim şirketlerinin ihraç ettikleri teminatsız borç senetleridir. Finansman bonusu, para piyasası araçlarından biridir (Ceylan, 2004: 139).

Faktöring: Büyük miktarlarda kısa vadeli satış yapan firmaların bu satışlar sonucunda oluşan alacak haklarını faktörlerin satın alması durumudur. Faktöring işlemini yapan finansal kuruluşlar faktör olarak adlandırılmaktadır (Ceylan, 2004: 140). Faktörler genellikle bir banka ya da bir bankaya bağlı uzmanlaşmış finansal kuruluştur (Mucuk, 2014: 303).

1.1.2.2. Orta Vadeli Yabancı Kaynaklar

Orta vadeli yabancı kaynaklar, firmanın vadesi bir ile sekiz ve en fazla on yıl arasında değişen borçlarından oluşmaktadır. Firma için orta vadeli yabancı kaynaklar şunlardır (Akgüç, 1998: 597):

- Orta vadeli banka kredileri
- Dönen (rotatif) krediler,
- Orta vadeli satıcı kredileri
- Finansal kiralama (leasing)
- Forfaiting

Orta Vadeli Banka Kredileri: Banka kredileri sürelerine göre kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Orta vadeli banka kredilerinin tanımlanmasına dair değişik görüşler vardır. Süresi 5 yıla kadar olan krediler (5 yıl dahil) veya süresi 1-10 yıl arasında değişen krediler olarak tanımlanmaktadır (Akgüç, 1998: 598).

Orta Vadeli Satıcı Kredileri: Orta vadeli satıcı kredileri uzun vadeli satıcı krediler ile birlikte firmalar tarafından özellikle maddi duran varlıkların

finansmanında kullanılmaktadır. Satın alınan maddi duran varlığın bedelinin satıcılara ödeme şekli bir bölümü peşin olarak kalanı da taksitli olarak gerçekleşmektedir (Akgüç, 1998: 614).

Finansal Kiralama (leasing): İngilizce bir kelime olan leasing kiralama anlamına gelmektedir. Firmalar faaliyetlerini sürdürebilmesi için makine gibi maddi duran varlıkların hizmetine ihtiyaç duymaktadır. Firmalar bu varlıkların sadece hizmetlerine ihtiyaç duydukları için satın alma ya da kiralama yoluna gitmektedir. Firmalar kiralama sayesinde maddi ve maddi olmayan varlıkların hizmetinden faydalanabilmektedir. Kiralama şirketleri ile kiracı konumundaki firmalar arasında yapılan kiralama sözleşmeleri ile firmalar belirli bir vakte kadar maddi ya da maddi olmayan varlıkları kullanım hakkına sahip olabilmektedir (Akgüç, 1998: 617).

Forfaiting: Faktörlinge benzemekle birlikte aradaki fark altı ay ya da daha uzun vadeli senetli alacakların finansmanında kullanılmasıdır. Özellikle ihracat finansman usulü olarak bilinmektedir (Mucuk, 2014: 304). Özdemir (2005)'in çalışmasında forfaiting'in tanımı şu şekilde yapılmıştır (Özdemir, 2005: 209-210).

Bir ihracatçının yapmış olduğu vadeli satıştan doğan ve bir kambiyo senedi (bono, poliçe), garanti mektubu veya alacağın devrine izin veren başka bir araç ile belgelenmiş alacaklar, ihracatçının kendisine veya anılan belgelerin lehdarına rücu etme şartı olmaksızın bir finansman kuruluşu tarafından satın alınması (iskonto edilmesi) işlemidir.

Alacakları satın alan gerçek ya da tüzel kişiler olabilmektedir. Bunlara forfaiter denir. Forfaiter, daha çok banka olmakla birlikte uzman kuruluşta olabilmektedir (Özdemir, 2005: 210).

1.1.2.3. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Firmaların vadesi iki, beş, on ya da on yıldan fazla gibi değişik süreli borçlarını kapsamaktadır (Mucuk, 2014: 299). Başlıca uzun vadeli yabancı kaynaklar şunlardır (Akgüç, 1998: 645):

- Uzun vadeli banka kredileri
- Tahvil ihracı
- İpotek karşılığı özel finansman kurumlarından özellikle hayat sigorta firmalarından sağlanan krediler.

Uzun Vadeli Banka Kredileri: Ülkemiz ticari bankaları uzun vadeli banka kredileri vermediklerinden dolayı bu sebeple kurulmuş kalkınma bankaları uzun vadeli banka kredileri sunmaktadır (Akgüç, 1998: 645).

Tahvil İhracı: Tahvil, itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olan özellikle anonim şirketlerin fon yaratmak için çıkardıkları borç senetleridir. Bu yolla, özellikle anonim şirketlerin tahvil çıkararak sermaye piyasasından fon elde etme imkanı oluşmaktadır (Akgüç, 1998: 648).

İpotek Karşılığı Özel Finansman Kurumlarından Özellikle Hayat Sigorta Firmalarından Sağlanan Krediler: Sigortacılığın gelişmiş olduğu ülkelerde hayat sigorta şirketleri ipotek karşılığı firmalara uzun vadeli krediler sunmakta iken ülkemizdeki sigorta şirketleri büyük fonlar biriktiremediğinden firmaların ihtiyaç duyduğu gerekli fonu onlara sağlayamamaktadır (Akgüç, 1998: 645).

1.2. FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİN ÖNEMİ

Bu bölümde finansal kaynaklara erişimin firmalar açısından önemi;

- Kurulma, büyüme ve gelişme evrelerini gerçekleştirme,
- Firma içi faaliyetleri sürdürme ve
- Yatırımları gerçekleştirme başlıkları altında incelenmiştir.

1.2.1. Kurulma, Büyüme ve Gelişme Evrelerini Gerçekleştirme

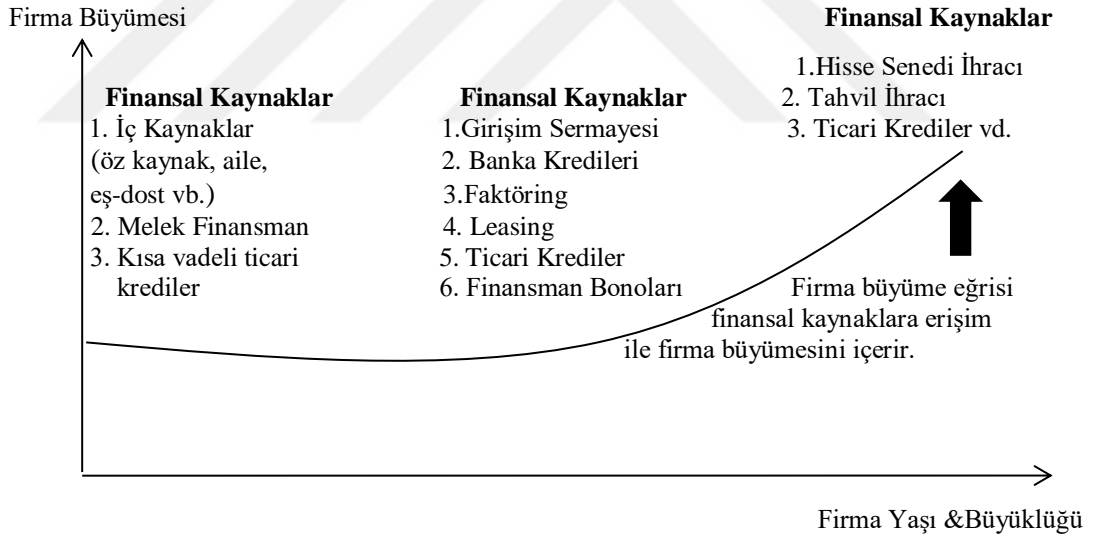
Firmalar kurulma aşamasından itibaren gelişmelerinin her döneminde finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Finansal kaynaklara olan bu ihtiyaç ve kullanılan finansal kaynak çeşidi kurulma, büyüme ve gelişim evrelerinde farklılık göstermektedir (Uluyol, 2008: 46). Firmalar bu dönemlerde ihtiyaç duydukları fonları iç kaynaklarından karşılayabildikleri gibi çeşitli dış kaynaklardan da temin edebilmektedir (Er vd., 2015: 32).

Kurulma aşamasında firmalar, kira, stok, makine ya da ekipman alımı gibi faaliyetler için belli bir maliyete katlanmak zorundadır. Bu aşamada herhangi bir nakit akımı gerçekleşmediğinden firmalar bu maliyetleri özellikle firmayı belirli bir faiz yükümlülüğü altına sokmamak ve diğer finansal kaynaklara ulaşma konusunda yaşadıkları sıkıntıların da etkisiyle öz kaynaklar aracılığıyla karşılamaktadır.

Büyüme ve gelişme dönemlerinde ise, genellikle bu kaynaklar yeterli gelmemekte dış finansal kaynaklara ihtiyaç artmaktadır (Er vd., 2015: 32).

Aşağıda şekil 1’de firma büyüme döngü modeli incelendiğinde, start-up düzeyindeki bir firma iç kaynaklardan, kısa vadeli ticari kredilerden ve melek finansmanından faydalanmaktadır. Burada iç kaynaklara -firma faaliyetlerine başlamadan önce ve sonra- firma sahiplerinin kendi tasarrufları dışında aile, eş-dost ve arkadaşlar tarafından sağlanan fonlar da dahil edilmektedir (Kira, 2013: 50). Şekil 1 göre firma büyüdükçe, firmaların finansal kaynaklara olan ihtiyaç sahası genişlemektedir. Modelde görüldüğü gibi büyüme ve gelişme evresine giren firma özellikle borcun kaldıraç etkisinden dolayı dış kaynaklara yönelmektedir. Uzun vadede faaliyetlerini sürdüren ve büyümeye başlayan firma banka kredileri, girişim sermayesi (risk sermayesi), faktöring, finansal kiralama (leasing), menkul kıymet ihracı gibi çeşitli finansal kaynakları kullanmaktadır.

Şekil 1: Firma Büyüme Eğrisi ile Finansal Kaynaklar

1.2.2. Firma İçi Faaliyetleri Sürdürme

Firmalar kurulma aşamasından sonra varlığını sürdürmesi için firma içi faaliyetlerine devam etmesi gerekmektedir. Bu yüzden ihtiyaç duyulan finansal kaynaklara erişim firmalar için son derece önem arz etmektedir. Firmalar mal ve hizmet üretmek için gerekli olan tüm firma girdilerini ham maddeleri, yardımcı maddeleri, yarı mamulleri satın almayı finansal kaynaklar aracılığıyla

gerçekleştirmektedir. Bu kaynaklar genellikle kısa vadeli (Sarıaslan ve Erol, 2008: 97).

Firmaların çoğunluğu genellikle eriştiği dış finansal kaynakları ilk olarak firmalar için gerekli olan mal alımında ikinci olarak yeni yatırım yapmada ve üçüncü olarak da dönem içinde vadesi gelen borçlarını ödemede kullanmaktadır (Dursun, 2016: 8).

1.2.3. Yatırımları Gerçekleştirme

Firmalar, kalkınma temelini oluşturan yatırımları gerçekleştirmede ve kesintisiz bir şekilde devam ettirmede finansal kaynaklara zorunlu bir şekilde ihtiyaç duymaktadır.

Firmaların büyümesiyle, var olan makine ekipmanının yenisiyle değiştirilmesi, yeni üretim tesisi kurulması, büyük çaplı modernizasyon finansal kaynaklar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ayrıca firmaların araştırma ve geliştirme (Ar-ge) çalışmalarına girmesi, yeni bina ihtiyacını karşılaması, dış pazarlara açılma, yenileme yapma, kapasite genişletme için de finansal kaynaklara zaruri ihtiyaç duymaktadır. Firmalar bu yatırımları gerçekleştirebilmesi için genellikle orta ve uzun vadeli finansal kaynakları kullanmaktadır. Firmaların uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirmede de etkili olan uzun vadeli finansal kaynaklar bu açıdan stratejik finansal kaynaklar olarak da adlandırılmaktadır (Sarıaslan ve Erol, 2008: 98-99).

Bu üç durumun sonucu olarak firmaların yeterli finansal kaynaklara erişmesi ve eriştiği bu kaynakları etkin bir şekilde kullanması ile ekonominin gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır. Ulusal üretim ve istihdam seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Bu yolla firmaların rekabet güçleri artarak, değişen piyasa koşullarına hızlı uyum sağlayan ve ekonomide önemli katma değer oluşturan bir yapıya kavuşmaları mümkün olabilmektedir.

Firmaların yeterli finansal kaynaklara erişememe durumu ise firmaların faaliyetlerini sürdürmesi için gerekli olan üretim kaynaklarına erişmeyi ve büyümelerini engellemektedir. Bu durum sektörlerin yavaş yavaş yok olmasına dolayısıyla ekonomide ciddi sorunlar oluşmasına sebep olmaktadır (Kira, 2013: 49).

Özellikle küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişememe sorunu, bu firmaların gelişmiş teknolojilere ulaşmasını engelleyerek eski teknoloji ile emek yoğun çalışmasını sağlamaktadır. Bunun sonucunda kalitesiz bir ürün ortaya

çıkmakta ve firma satışları bundan zarar görmektedir. Ayrıca eski teknolojilerin kullanılması ile yapılan üretimin ihracat üzerinde de olumsuz etkileri vardır. Bu olumsuzluk uluslararası pazarlarda rekabet durumunu ortadan kaldırmakla sonuçlanmaktadır (Uçkun, 2009: 123).

Özetle finansal kaynaklara erişim sıkıntısı, arzu edilen ekonomik gelişme seviyesini olumsuz etkilemektedir. Bu durum ulusal üretim seviyesinin düşmesine, istihdamın azalmasına ve dolayısıyla toplumların refah seviyesinin düşmesine sebep olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Küreselleşme ile firmaların finansal kaynaklara olan ihtiyacı hem artmakta hem de bu kaynaklara erişimi güçleşmektedir. Finansal kaynaklara erişim firmaların mevcut faaliyetleri esnasında karşılaştığı tek ve en büyük sorun olarak düşünülmektedir (Correa ve Şeker, 2010: 9). Literatürde, firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen faktörlerin temelde asimetrik bilgi ve temsil maliyeti olduğuna değinilmiştir. Dolayısıyla bu durum firmaların finansal kaynaklara özellikle dış finansal kaynaklara erişimini oldukça maliyetli kılmaktadır (Kira, 2013: 52).

Firmaların küçük ölçekli, genç, yerli mülkiyete ve yapısal problemlere sahip olması, ülkelerin benimsediği hukuki sistemin etkili olmaması, bürokratik engeller, finansal aracı kuruluşların gelişmemesi ve yaşanan ekonomik krizler firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen diğer faktörlerdir.

Finansal kurumların geliştiği, daha likit sermaye piyasasının, etkili hukuk sisteminin ve Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) yüksek olduğu ülkelerdeki firmalar finansal kaynaklara erişimde daha az sorun yaşamaktadır (Laeven, 2006: 948-949; Kuntchev vd., 2014: 18). Ayrıca 1980'lerden sonra ekonomide yeniden yapılanmaya neden olan finansal liberalizasyon da firmaların finansal kaynaklara erişimini kolaylaştırmaktadır (Gelos ve Werner, 2002: 22).

Buradan hareketle çalışma firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen faktörler "mikro faktörler" ve "makro faktörler" adı altında ikiye ayrılarak incelenmiştir.

2.1. MİKRO FAKTÖRLER

Firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen mikro faktörlerden firma özellikleri; özellikle firmaların büyüklüğüne, faaliyet yaşına ve mülkiyet yapısına bağlıdır. Bu faktörler, firmaların finansal kaynaklara erişimini tespit etmede en güvenilir belirleyicilerdir (Beck ve Demirgüç-Kunt, 2006: 2936; Laeven vd., 2006: 948). Bununla birlikte, firmaların faaliyet içinde bulunduğu sektör, firmaların emek üretkenliğine bağlı performansı, firmaların finansal kaynak bilgisi, modern finansal

tekniklerinden yararlanmaması, firmaların finans departmanında yer alan kişilerin uzman olmayışı, firma-banka ilişkileri, bankaların yapısal sorunları, firmaların devlet teşviklerinden haberdar olmamaları ve bu teşviklere erişimde zorluk çekmeleri, kendilerine sıra gelmemesi firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen mikro faktörler arasında sayılabilmektedir (Bekçi ve Usul, 2001: 111; Correa ve Şeker, 2010: 9; Dursun, 2016: 8; Kuntchev vd., 2014: 1; Kutlu ve Demirci, 2007: 192).

Çalışmada firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen mikro faktörler; firma büyüklüğü, faaliyet yaşı, mülkiyet yapısı ve yenilikçi küçük ölçekli firmaların yapısal sorunları olarak belirtilerek ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.1.1. Firma Büyüklüğü

Firmalar büyüklük açısından incelendiğinde küçük, orta ve büyük ölçekli olarak sınıflandırılır. Firma büyüklüğü, firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Beck ve Demirgüç-Kunt (2006) çalışmasında küçük ölçekli firmaların finansman sorunlarını önemli bir sorun olarak görme olasılığı (%39) diğer orta (%36) ve büyük ölçekli firmalara (%32) göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Beck ve Demirgüç-Kunt, 2006: 2936). Yapılan birçok çalışma da firmaların finansal kaynaklara ulaşmada küçük ölçekli firmaların büyük ölçekli firmalara göre daha fazla sorun yaşadığına değinmektedir. Nugent ve Schmid (2014) göre, bu sorun firmaların ölçek olarak büyümesine bağlı olarak azalmaktadır (Nugent ve Schmid, 2014: 9).

Banka kredileri ülkemiz firmaları tarafından en çok kullanılan finansal kaynaktır. Dursun (2016) Ankara'da faaliyette bulunan 1000 firma üzerinden yaptığı çalışmada firmaların %72.3'ünün banka kredilerini kullandığını tespit etmiştir. Dolayısıyla bu durum firmaların banka kredilerini daha fazla tercih ettiğini, leasing, faktöring gibi diğer önemli dış finansal kaynakları daha az kullandığını göstermektedir (Dursun, 2016: 9). Benzer şekilde Arslan (2003)'de çalışmasında firmaların yatırımların finansmanında ilk olarak tercih ettikleri finansal kaynak banka kredileri olduğunu, ikinci olarak sermaye artırım yolunu en son olarak da diğer dış finansal kaynakları kullandıklarını belirtmiştir (Arslan, 2003: 129).

Faaliyet yaşı, teminat, karlılık, risklilik ve büyüklük gibi çeşitli firmalara özgü özellikler ve firma performansı bankaların firmalara kredi verme durumunu etkilemektedir (Bougheas vd., 2006: 225). Bankalar firmalara kredi sunmadan önce

firmaların bilanço yapılarını ve yıllık satışlarını dikkate almaktadır. Eğer bilançodaki tutarlar ve yıllık satış miktarları istenildiği kadar değilse buna bağlı olarak bankaların mevduat rehni ve ipotek talepleri artmaktadır (Dursun, 2016: 11).

Küçük ölçekli firmaların banka kredilerine erişememesinin birçok sebebi vardır. Birincisi büyük ölçekli firmaların büyüklüğünden dolayı bankalar tarafından daha kolay ve daha ucuz maliyetli krediler elde etmesidir. Bu durum küçük ölçekli firmaların banka kredilerine erişimlerini engellemektedir (Dursun, 2016: 7).

İkincisi özellikle bankaların büyük ölçekli firmalarla çalışmayı tercih etmesidir. Çünkü küçük ölçekli firmaların sermayesinin az olması, kötü finansal yapıları (özellikle daha az vergi ödemek için karını düşük göstermeleri) gibi sebeplerden dolayı bankalar tarafından daha fazla ret durumuyla karşılaşmaktadır (Aras, 2001'den aktaran Kutlu ve Demirci, 2007: 191).

Üçüncü sebep ise firmaların bankalara kredi başvurularında prosedür karmaşasıyla karşılaşması ve bankalar tarafından ciddi anlamda yüksek teminat ve ipotek istenmesi durumudur (Dursun, 2016: 7). Bunun sebebi bankaların genel olarak daha düşük risk ile çalışmak istemesidir. Büyük ölçekli firmalar teminat için varlıklarını ortaya koyarken küçük ölçekli firmalar için bu durum farklıdır. Küçük ölçekli firma sahipleri daha çok kendi kişisel varlıklarını teminat olarak göstermektedir. Fakat piyasada, iş dünyasında yaşanan küçük bir sarsıntı küçük ölçekli firma sahiplerinin teminat olarak sunduğu mal varlığını kaybetmesine neden olabilmektedir. Bu durum da küçük ölçekli firmaların kredi alma konusunda daha temkinli hareket etmesini sağlamaktadır (Müftüoğlu, 1997'den aktaran Kutlu ve Demirci, 2007: 191).

Diğer sebepler ise, küçük ölçekli firmaların kredi aldıkları zaman bankalar tarafından yüksek finansman maliyetleriyle karşılaşması, cirolarının yeterli büyüklükte ve yeterli öz kaynaklarının olmamasından dolayı ihtiyaç duyduğu krediyi alamamaları ve aldıkları kredilerin kısa vadeli olması bu firmaların banka kredilerine erişimlerini engellemektedir (Arslan, 2003: 122; Bekçi ve Usul, 2001: 120).

Önemli bir finansal kaynak olan banka kredilerine erişimine karşılık sermaye piyasalarından fon edilmesi de mümkündür. Sermaye piyasalarına ait çeşitli finansal varlıklar olan hisse senedi, tahvil, finansman bonosu, hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil, kara iştirakli tahvil, kar ve zarar ortaklığı belgesi vb. aracılığı ile firmalar fon elde edebilirler (Alptekin, 2007: 5). Fakat küçük ölçekli firmaların sermaye piyasasından fon elde etmesi küçük olmaları nedeniyle zordur.

Sermaye piyasalarının etkin işleyişini önleyen bir takım sorunlar vardır. Bunlar bilginin taraflar arasına eşit dağılmasını engelleyen asimetrik bilgi ve hissedarların yöneticilerin firma çıkarlarını korumak yerine kendi çıkarlarını düşünmelerini engellemek amacıyla onları denetim ve gözetime tabi tutması sonucu katlandığı maliyetler olan temsil maliyetidir (Aktaş, 2009: 21; Alav, 2013: 16). Bu sorunlar dış kaynakları iç kaynaklardan daha maliyetli kılmaktadır (Fıratoğlu, 2005: 6). Bu durumda firmaların özellikle küçük ölçekli firmaların dış finansal kaynaklara erişimini etkilemektedir.

Sermaye piyasası yatırımcıları için şeffaf bilgi önemlidir. Küçük ölçekli firmaların daha az vergi ödemek için karını düşük göstermeleri mali tablolarda yer alan bilgilerin şeffaf olmadığını dolayısıyla bu durum sermaye piyasasına girmelerine sorun oluşturmaktadır (Kutlu ve Demirci, 2007: 192). Ayrıca bu firmaların tahvil değerlemelerini etkileyen düşük analist kapsamına sahip olması, halka açılmanın belli bir maliyet gerektirmesi (reklam giderleri, hisse senetlerinin basımı, ilan için bir takım giderler) ve yönetimde kendi ve kendi yakınlarından başka kimseyi istememeleri gibi sebepler de sermaye piyasalarına girmelerini etkilemektedir (Kutlu ve Demirci, 2007: 192; Whited ve Wu, 2006: 557).

2.1.2. Faaliyet Yaşı

Faaliyet yaşı on yıldan az olan firmalar genellikle genç firmalar on yıldan fazla olan firmalar ise olgun firmalar olarak isimlendirilmektedir. Faaliyet yaşı on yıldan az olan firmalar olgun firmalara göre finansman sorunlarına daha eğilimlidir (Kira, 2013: 60).

Genç firmalar finansal kaynaklara erişimde olgun firmalara göre daha fazla sorun yaşamaktadır (Laeven vd., 2006: 932). Özellikle kurulma ve büyüme dönemlerinde finansal kaynaklara erişim bu firmaların karşılaştıkları en büyük sorunlardan biridir. Örneğin, World Bank Business Enterprise Survey'in 2006-2009 yılları arasında yaptığı çalışmaya göre, faaliyet yaşı üçün altında olan firmaların (%40) sayısı finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamada diğer firmalara (%31) göre daha fazladır (Chavis vd., 2010: 1).

Genç firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen faktörler asimetrik bilgi, opak (şeffaf olmayan) bilgi ve temsil maliyetiyle (agency cost) ilişkilidir. Genç firmaların bu problemlerden diğer firmalara göre daha fazla etkilenmesinin

sebebi yeni olmaları ve geçmiş bir performansa sahip olmamaları dolayısıyla piyasada belli bir namı olmamalarından kaynaklıdır (Irwin ve Scot, 2010; Oreoluwa, 2011' den aktaran Kira, 2011: 52). Gertler (1988) göre ise genç firmaların asimetric bilgiye daha fazla maruz kalmasının sebebi yeni olduklarından dolayı finansman tedarikçileri ile aralarındaki asimetric bilgiyi önleyecek uzun süreli geçmiş ilişkilerinin olmamasıdır. Benzer şekilde finansman tedarikçilerin de genç olan bir firmayı tanımak için yeterli vakte sahip olmamasındandır (Gertler 1988'den aktaran Laeven, 2006: 935).

2.1.3. Mülkiyet Yapısı

Mülkiyet, bir varlığı elde etme ve başkalarından bağımsız bir şekilde onu işleme hakkına sahip olunmasına denir (Gençtürk, 2003: 232). Firmaların mülkiyet yapıları çeşitli olmakla birlikte bunlar kamuya açık ya da kapalı, yabancı ya da yerli, kurumsal ya da yönetsel ve özel ya da devlet mülkiyetlidir (Doğan, 2016: 158).

Firmaların mülkiyet yapısı ve faaliyet yaşı finansal sorunları kestirmede diğer firmalara özgü özelliklerden olan sektör ve büyüklüğe göre en güçlü belirleyicilerdir (Ferrando ve Griesshaber, 2011: 18). Çok uluslu veya yabancı mülkiyete sahip firmalar yerli mülkiyete sahip firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha az sorun yaşamaktadır (Asiedu vd., 2013: 295; Laeven vd., 2006: 932). Ayrıca kamuya ait firmalar da finansal kaynaklara erişimde daha az sorunlarla karşılaşmaktadır. Çünkü birçok ülkede kamuya ait firmalara hem devlet belli bir bütçe desteği sağlamakta hem de kamuya ait finansal kuruluşlardan kredi almada farklı mülkiyete sahip firmalardan daha ayrıcalıklı muamele görülmektedir (Harrison ve Mcmillan 2003; Laeven 2003'den aktaran Laeven vd., 2006: 936).

2.1.4. Yenilikçi Küçük Ölçekli Firmaların Yapısal Sorunları

Yenilikçi küçük ölçekli firmaların yatırımlarını gerçekleştirebilmesi ve yeni ürünler piyasaya sürmesi için finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu firmaların temelde finansal kaynaklara erişimini etkileyen yapısal sorunları vardır. Yenilikçi küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimine engel olan yapısal sorunların sebepleri aşağıda üç ana başlık altında toplanmıştır.

2.1.4.1. Asimetrik Bilgi

Asimetrik bilgi önemli bir piyasa aksaklığı olarak bilinmektedir. Asimetrik bilgi sorunu bankaların yenilikçi yatırımlar için firmalara finansal kaynak sunmasını güçleştirmektedir (O’Sullivan, 2005’den aktaran Lee vd., 2015: 371). Bunun sebebi yeniliğin getirisinin tam olarak bilinmemesinden yani belirsiz olmasından kaynaklıdır. Yenilikçi projelerin değerlendirilmesi zordur fakat imkansız değildir. Tanım gereği yeni olduklarından dolayı değerlendirilmesi risk sermayedarları gibi uzmanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bankaların yenilikçi projeleri değerlendirmesi için gereken kriterler farklı olmaktadır. Bu konuda faaliyette buldukları sektör önemlidir. Bankalar yenilikçi projeleri değerlendirmeye risk sermayedarlarına göre daha az ilgili olduğu için bunları finanse etmeleri de düşüktür. Çünkü bankaların genel olarak kredi değerlendirme sürecindeki temel kriter olan “işletilebilirlik” (anapara ve faizleri geri ödemek için bir yatırım tarafından üretilen nakit akış yeteneği) kararı buna engel olmaktadır (Mina vd., 2013’den aktaran Lee vd., 2015: 371). Bir görüşe göre, opak bilgi de yenilikçi küçük ölçekli firmaların yenilikçi projelerini finanse etmek için erişebileceği finansal kaynakları sınırlamaktadır. Çünkü firmalar yeniliğin olası başarısı üzerinde yatırımcıdan ya da bankalardan daha fazla bilgiye sahiptir. Bu durum şeffaflığı engellemekte ve bu yüzden uzmanlar tarafından bazen yenilik finans piyasası “limon piyasasına” benzetilmektedir (Akerlofs, 1970’den aktaran Lee vd., 2015: 371). Şeffaf olmayan bilgiler ya da hangi firmaların finansmana değer olduğu konusundaki bilgi eksikliği finansman maliyetini artırmaktadır. Böylece başarılı olabilecek yatırımlar gerçekleşmemekte ve bu tür firmaların faaliyetleri aksamaktadır (Lee vd., 2015: 372)

2.1.4.2. Yeniliğin Getiri Belirsizliği

Yenilikçi küçük ölçekli firmaların yapısal sorunlarından biri yeniliğin getirisinin belirsiz olmasıdır. Yeniliğin getirisinin belirsiz olması bu yeniliği finanse etme riskini doğurmaktadır (Hall, 2002; Coad ve Rao, 2008; Mazzucato, 2013’den aktaran Lee vd., 2015: 371). Piyasada tutunamayan birçok ürün bulunmaktadır. Firmaların büyük çoğunluğu piyasada başarısız olmuş bu ürünler üzerine yenilik faaliyetlerine girişerek önemli bir büyüme eğilimi göstermektedir. Fakat Ar-ge faaliyetleri içerisindeki her yatırımın başarılı yeni ürünler doğuracağına hiçbir

garantisi yoktur. Doğal olarak, yeniliğin getirisinin riskli olması firmaların başarısızlıklarla karşılaşma oranının da yüksek olmasına neden olmaktadır (Lee vd., 2015: 371). Bu belirsizlik problemi özellikle çeşitli projelere yatırım yapamayan ve bu yüzden “tüm yumurtaları aynı sepete koyma” riskini taşıyan küçük ölçekli firmalar için daha sıkıntılı olabilmektedir (Freel, 2007’den aktaran Lee vd., 2015: 371). Büyük ölçekli firmalar küçük ölçekli firmalara göre daha çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bu yüzden bir yatırımdan başarısız olsalar bile diğer yenilikçi yatırımlarından en az biriyle başarıya ulaşmaları mümkün olabilmektedir (Lee vd., 2015: 371).

2.1.4.3. Yeniliklerin Bağlamsal Olması

Yeni yenilikler bağlamsal (context specific) olabilmektedir. Yenilikçi küçük ölçekli firmalar araştırma sırasında maddi olmayan bir varlıkla karşılaşabilmektedir. Bu maddi olmayan varlık çoğunlukla firma dışında herhangi bir şekilde faydalı bir teminat oluşturmamaktadır (Mina vd., 2013’den aktaran Lee vd., 2015: 372). Örneğin; yeni bir yöntem keşfedilmesi sadece o faaliyeti gerçekleştiren firma tarafından kullanılmaktadır. Genel anlamda, bu üç başlıklar altında oluşan sebepler bankaların yenilikçi küçük ölçekli firmalara sunacağı kredi maliyetini yükseltmektedir. Dolayısıyla bu firmaların yukarıda belirtilen sorunlar yüzünden finansal kaynaklara erişimi zorlaşmaktadır. Finansal kaynaklara erişimde zorluk yaşayan yenilikçi küçük ölçekli firmalar yatırımlarını gerçekleştirememekte ve zamanla yok olmaktadır (Hall, 2002; Hutton ve Nightingale, 2011’den aktaran Lee vd., 2015: 372).

2.2. MAKRO FAKTÖRLER

Firmaların finansal kaynaklara erişimde makro faktörlerin etkisi büyüktür. Konjonktürel dalgalanmalar sonucunda oluşan krizler, ülkelerin sahip oldukları hukuk sistemi ve finansal sistemin gelişmişliği firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen önemli makro faktörlerdir.

2.2.1. Konjonktürel Dalgalanmalar

Konjonktür kelimesi Türkçe kökenli bir kelime olmayıp, Latince kökenli olan “juncture” kelimesinden türemiştir. Literatürde “business cycle”, “trade cycle” ya da “iş çevrimi” olarak isimlendirilen konjonktür kelimesi ekonomide refah ve bunalım dönemlerinin birbirini art arda takip etmesine denir (Ünay, 1996: 7-8). Kanpalta (2000) göre konjonktür, uluslararası ekonominin gelişimiyle ortaya çıkan bir süreç olup canlanma, gelişme, gerileme ve kriz dönemlerinin birbirlerini döngüsel olarak takip etmesidir (Kanpalta, 2000: 48-49). Konjonktürün gelişme evresinden gerileme evresine girdiği nokta yani düşüşün olduğu ilk nokta konjonktür dalgalanmasının dönüm noktası olarak adlandırılmaktadır (Demirtaş ve Fırat, 2012: 25). Konjonktür dalgalanmasının dönüm noktası genellikle krizin başladığı noktadır (Yılmaz vd., 2005: 79). Dünyada yaşanan ekonomik krizlerin geneli konjonktürel dalgalanmalar sonucunda meydana gelmektedir (Demirtaş ve Fırat, 2012: 31).

Ekonomik krizlerin ülkelerin reel ve finans sektörü üzerinde birçok olumsuz etkileri vardır. Özellikle krizin finansal kuruluşlar üzerindeki olumsuz etkisi firmaların finansal kaynaklara erişimine de yansımaktadır.

Selçuk (2010) çalışmasında küresel krizin küresel birçok kredi sunan finansal kuruluşların iflas etmesine ya da ciddi anlamda büyük zararlara maruz kalmasına neden olduğuna değinmektedir. Bu durum finansal piyasaların güvenilirliğini kaybetmesine, belirsizliklerin artmasına ve sermaye akımının yer değiştirmesine dolayısıyla dış kredilerden faydalanan firmaların banka kredilerine erişimini olumsuz etkilemektedir (Selçuk, 2010: 22).

Kriz döneminde para arzında meydana gelen azalmalar bankaların kredi verme durumunu sıkılaştırmaktadır. Bu durumda yeterli miktarda krediye erişemeyen firmaların yatırımları azalmakta ve firma gelirleri düşmektedir. Firma gelirlerinin azalması ve zamanla bilanço yapılarında meydana gelen bozulmalar firmaların kredi almalarını daha da zorlaştırmaktadır (Uzay, 2012: 123).

Finansal piyasaların önemli sorunu olan asimetrik bilgi kriz döneminde varlığını daha yoğun göstermektedir. Banka kredilerine ihtiyaç duyan firmaların bilançolarında meydana gelen bozulmaları gizlemesi ve bilançoları hakkında doğru olmayan bilgi vermesi bankaların bu riske karşı kredi faizlerine prim eklemesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durumda, finansman maliyeti firmalar için olması gerekenden

daha fazla olmakta dolayısıyla firmaların finansal kaynaklara erişimi zorlaşmaktadır (Örnek, 2009: 106).

2.2.2. Hukuk Sistemi

Finansal piyasaların gelişmişlik düzeyini ve buna bağlı firmaların finansal kaynaklara erişimini etkileyen faktörlerden biri de ülkede geçerli olan hukuk sistemi ve uygulamalarıdır. Literatürde ülkelerin çoğunluğunun kabul ettiği hukuk sistemi Roma-Germen hukuk sistemi veya Anglo-Sakson hukuk sistemi olmak üzere iki tanedir.

Kara Avrupası hukuk sistemi ya da Kıta Avrupası hukuk sistemi olarak tanımlanan Roma-Germen hukuk sistemi yazılı kaynaklardan oluşmaktadır. Kamu hukuku-özel hukuk ayrımına giren Roma-Germen hukuk sistemindeki kanunlar, yasayı oluşturanlar tarafından kapsamlı olarak düzenlenmektedir. Kanunların uygulanması esnasında hakimin hukuk yaratma yetkisi geniş değildir. Kara Avrupası'ndan maksat İngiltere hariç tüm Avrupa ülkeleridir (Aktaş, 2009: 40; Elitaş vd., 2011: 7). Fransa, Almanya ve Türkiye bu hukuk sistemini benimseyen ülkelerdir.

Anglo-Sakson hukuk sisteminde ise hukukun kaynağı yazılı kurallardan değil mahkeme kararlarından oluşmaktadır. Yargı sürecine taşınmış sorunlar karşısında hakimin hukuk yaratma yetkisi vardır. ABD, Kanada, İngiltere ve eski İngiliz sömürgesi olan ülkeler bu hukuk sistemini uygulamaktadır (Aktaş, 2009: 40; Elitaş vd., 2011: 7).

Anglo-Sakson hukuk sistemine göre, Roma-Germen hukuk sistemini benimseyen ülkelerde devletin etkinliğinin profesyonel muhasebe sisteminin etkinliğinden daha fazla olduğu, muhasebe yöntemlerinde vergi kurallarının daha yoğun görüldüğü, finansal tablolarda yatırımcının yatırım kararlarını belirleyecek olan doğruluk ve açıklık gibi olguların yeterli olmadığı dolayısıyla finansal tablolarda yer alan bilgilerin yatırımcıların lehine olmadığı görülmektedir (Mukoro ve Ojeka, 2011: 917). Bu durum Roma-Germen hukuk sistemine sahip olan ülkelerde yatırımcı haklarının korunmadığını göstermektedir. Oysa Şener (2012), hukuk-finans teorisi ilişkisinde yatırımcı haklarının güvence altına alındığı etkili hukuki sistemin var olduğu ülkelerde finansal gelişmişliğin fazla olduğu dolayısıyla

firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığını belirtmektedir (Şener, 2012: 188).

2.2.3. Finansal Sistem

Finansal sistem; fon arz edenler (tasarruf sahipleri), fon talep edenler (yatırımcılar), finansal varlıklar, aracı kurumlar ve denetleyici ve düzenleyici kurumlardan oluşmaktadır. Finansal sistem, kaynakları bir araya getirmede ve yönetilmesinde piyasada beyin görevi üstlenmektedir (Afşar, 2011: 155).

Güçlü ve gelişmiş bir finansal sistemin varlığı yoksulluğun azalmasına, riskin dağıtılmasına, daha iyi projelerin seçimine, finansal krizlerin önlenmesine ve en önemlisi ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Kumar vd., 2005: 1). Dolayısıyla bu durum firmaların da finansal kaynaklara erişimini kolaylaştırmaktadır. Çünkü etkin ve verimli çalışan finansal sistemin varlığı, finansal kaynakların da daha etkin ve verimli dağıtılmasına neden olmaktadır (Duman ve Lee, 2000: 2).

Literatürde yapılan çalışmalarda genellikle finansal sistemler banka temelli ve piyasa temelli olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Finansal sistem içerisindeki büyüklük paylarına bağlı olarak bu ayırım gerçekleşmektedir. Bankaların finansal sistem içerisindeki payı büyükse banka temelli finansal sistem, sermaye piyasası kurumların payı fazla ise piyasa temelli finansal sistem olarak adlandırılmaktadır (Oruç, 2013: 53).

2.2.3.1. Piyasa Temelli Finansal Sistemler

Piyasa temelli finansal sistem, sermaye piyasasına bağlı bir sistemdir. Piyasa temelli finansal sisteme sahip ülkelerdeki firmalar sermaye piyasasında tahvil, hisse senedi gibi menkul kıymetlerini ihraç ederek ihtiyaç duydukları fonu elde edebilmektedir. Piyasa temelli finansal sisteme sahip ülkelerde sermaye piyasası firmalar için daha etkin fon kaynağı olurken bankaların bu konudaki etkinliği daha azdır (Aktaş, 2009: 39). Başlıca piyasa temelli finansal sisteme sahip ülkeler genellikle gelişmiş ülkeler olup örnek olarak Amerika gösterilebilir (Demirgüç-Kunt ve Maksimovic, 2002: 360).

Piyasa temelli finansal sisteme sahip ülkelerde sermaye piyasasına ait kurumların etkin işlemesi sonucu uzun vadeli ekonomik büyüme ve inovasyona olan

katkısı banka temelli finansal sisteme göre daha fazladır (Levine, 2002: 423). Ayrıca bankaların firmalar ile yakın ilişki kurması piyasadaki etkinliğini olumsuz etkilemektedir. Çünkü firmaları hem rekabetten uzaklaştırmakta hem de yeni yatırım yapmalarını engellemektedir (Oruç, 2013: 55).

2.2.3.2. Banka Temelli Finansal Sistemler

Bankalar, kısa ve orta süreli fon transferine aracı olan, mevduat toplayan ve kredi şeklinde sunarak tasarrufların yatırıma dönüşmesini sağlayan şahısların ve kurumların hayatlarını kolaylaştıracak hizmetler sunan finansal kurumlardır. Finansal sistemin önemli bir kuruluşu olan bankalar sermaye piyasası geliştirmekte olan ülkelerde ekonominin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır (Kayalı ve Yüksel, 2012: 163). Başlıca banka temelli finansal sisteme sahip ülkelere örnek olarak Japonya gösterilebilir (Demirgüç-Kunt ve Maksimovic, 2002: 360).

Banka temelli finansal sistem kurumsal düzenlemelerin güçsüz olduğu ekonominin gelişim gösterdiği ilk dönemlerde sermaye tahsis etmede, tasarrufları değerlendirmede piyasa temelli sisteme göre daha etkin rol oynamaktadır (Levine, 2002: 423). Ayrıca banka temelli finansal sistemler devlet düzenlemelerine daha çok konu olmaktadır. Bununla birlikte bankaların ekonomik büyümede rolü olup olmadığı da açık uçludur (Onur, 2005: 132)

Hem banka sektörünün hem de piyasaların gelişimi finansal kaynaklara erişimi kolaylaştırmaktadır. Bankaların gelişimi daha çok kısa vadeli finansal kaynak sunmada etkiliyken sermaye piyasaların gelişimi ise uzun vadeli finansal kaynaklar ile ilgilidir (Demirgüç-Kunt ve Maksimovic, 2002: 360).

Firmalar piyasa temelli sistemlere kıyasla banka temelli finansal sistemlerden daha fazla yararlanmaktadır. Bunun nedeni, borçlanmanın sermaye artırımına kıyasla daha düşük maliyetli olmasıdır. Firmaların borçlanma yoluyla üstlendiği finansman giderleri vergiden düşürülür fakat finansman maliyetine denk olabilecek sermayenin temettü dağıtımını vergi hesaplamalarında dikkate alınmaz (Fıratoğlu, 2005: 5).

2.3. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde “finansal kaynaklara erişim“ ile ilgili birçok çeşitli çalışma mevcuttur. Başlıca bu çalışmalar finansal kaynaklara erişim ile firmaların karakteristik özellikleri arasındaki ilişki, finansal kaynaklara erişimin firma büyümesi ve performansı üzerindeki etkisi, firmaların karşılaştıkları finansman sorunları, kriz döneminin finansal kaynaklara erişim üzerindeki etkisi ve hukuk sisteminin finansal kaynaklara erişim üzerindeki etkisi ve diğer konuları kapsamaktadır.

Bu çalışmada, yukarıda belirtilen “finansal kaynaklara erişim” konusunu kapsayan çalışmaların bir kısmını genel olarak yabancı ülkelerde yapılan çalışmalar ve Türkiye’de yapılan çalışmalar altında incelenmiştir.

2.3.1. Yabancı Ülkelerde Yapılan Çalışmalar

“Yabancı Ülkelerde Yapılan Çalışmalar” başlığı gözlem kümesindeki firmaların Türkiye dışında farklı ülkelerde faaliyette bulunması sonucunda oluşmuştur. Bu bağlamda yabancı ülkelerde “finansal kaynaklara erişim” ile ilgili yapılan çalışmalar kronolojik olarak aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Hashı (2001) 1997 yılında Arnavutluk’ta 50 firma üzerinde yaptığı bir anket ile küçük ölçekli firmaların büyümelerini engelleyen sorunları tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda firmaların büyümelerini engelleyen sorunların sırasıyla kurumsal çevre, (politikadaki istikrarsızlık, etkin hukuki sistemin olmaması, işlenen suçlar, yapılan yolsuzluklar, bilgilerin şeffaflık olmaması vb.) finansal kaynaklara erişim, vergi düzenlemeleri ve sürekli değişen kurallar olduğu belirtilmiştir. Bu sorunlardan finansal kaynaklara erişim küçük ölçekli firmaların büyümelerini olumsuz etkilediği aynı zamanda kurumsal çevrenin ve vergi düzenlemelerin de bu firmaların büyümeleri üzerinde olumsuz etkileri olduğu açıklanmıştır. Ek olarak, Arnavutluk hükümetinin küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimini kolaylaştıracak destek programlarının yaygınlaştırmasının yanı sıra kurumsal çevrenin iyileştirmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Demirgüç-Kunt ve Maksimovic (2002) 40 ülkeden 45.598 firmadan oluşan gözlem kümesi ile firmalar büyümelerini finanse ederken finansal kaynaklara erişimde banka temelli ve piyasa temelli finansal sistemlerde farklılık olup

olmadığını 1989-1999 yılları arasında araştırmışlardır. Çalışmanın finansal kaynaklara erişim ile ilgili sonucunda banka sisteminin ve sermaye piyasalarının firmaların finansal kaynaklar erişimini farklı şekillerde etkilediği belirtilmiştir. Sermaye piyasalarının gelişimi uzun vadeli finansmanı banka sisteminin gelişimi ise kısa vadeli finansmanı etkilediği de sonuçlar arasında yer almıştır.

Hallward-Driemeier vd. (2003) Çin’de beş şehir (Pekin, Chengdu, Tianjin, Guangzhou ve Şanghai) üzerinden 1500 firmadan oluşan gözlem kümesi ile yatırım ortamının firma performansını nasıl etkilediğini analiz etmişlerdir. Bunun sonucunda, firma performansını etkileyen ana faktörlerin uluslararası entegrasyon, firmaların piyasaya giriş-çıkışı, iş gücü piyasası konuları, teknoloji kullanımı ve finansal kaynaklara erişim olduğu belirtilmiştir. Çalışmada Çin’in çok az firması diğer Asya ülkelerinden finansal kaynaklara erişimde iyi olduğu ve dış finansal kaynaklara erişimde Şanghai’nın en iyiler arasında başı çektiği, Guangzhou’nun Şanghai’dan sonra en iyi olduğu, Tianjinin ise en kötü olduğu belirtilmiştir.

Beck vd. (2005) 54 ülkeden 4000 firmadan oluşan gözlem kümesi ile dünya çapında firmaların performansını ve büyümelerini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda finansal, yasal ve yolsuzluk sorunlarının firmaların büyümeleri üzerinde etkisi olduğu ve bu etkilerin firma büyüklüğüne bağlı olarak değiştiği, finansal ve kurumsal gelişmelerin bu sorunların zararlı etkisini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada küçük ölçekli firmaların finansal, yasal ve yolsuzluk problemlerinden daha fazla etkilendiği ve bireysel finansal sorunların teminat, finansal kaynaklara erişim sorunları ve banka ile ilgili (bürokrasi, kırtasiyecilik, banka ile ilgili özel bağlantılara sahip olma) sorunlar olduğu belirtilmiştir. Ayrıca makroekonomik sorunlardan yüksek faiz oranları ve bankaların etkin çalışmaması firma büyüme oranlarını önemli derecede azalttığı da tespit edilmiştir.

Bitzenis ve Nito (2005) 226 firmadan oluşan gözlem kümesi ile Arnavutluk’ta girişimcilerin yerel firma çevresinde karşılaştığı çeşitli sorunları 2002-2003 yılları arasında analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda Arnavutluk’ta ki girişimcilerin karşılaştıkları en büyük sorunların haksız rekabet, vergi düzenlemelerindeki değişiklikler, finansal kaynak yetersizliği ve kamu düzeni ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Çalışmada firmaların finansal kaynak ihtiyacını bankalardan, kayıt dışı ekonomilerden ve finansal olmayan kurumlardan sağladığı ve

firmaların kredi erişimlerini etkileyen faktörlerin yüksek faiz ve bürokratik sorunlar olduğu da tespit edilmiştir.

Laeven vd. (2006) dünya çapında gelişmiş ve gelişmekte olan 80 tane ülkede 10.000 yakın firmadan oluşan gözlem kümesinde firmaların performanslarını ve büyümelerini engelleyen sorunları ve firmaların finansal kaynaklara erişim sorunlarını en iyi tahmin eden firma özelliklerini 1999-2000 yılları arasında analiz etmişlerdir. Çalışmada, ayrıca firmaların finansal kaynaklara erişim sorunları ile firma ve ülke özellikleri arasındaki ilişki de incelenerek firmaların finansal kaynaklara erişim sorunlarını tahmin etmede en iyi firma özelliklerinin yaş, büyüklük, mülkiyet olduğu ve genç, küçük ölçekli, yerli mülkiyete sahip firmaların finansman kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, finansal kaynaklara erişim sorunlarını belirlemede en iyi ülke özelliklerinin kurumsal gelişme de olduğu ileri sürülmüştür.

Safavian ve Sharma (2007) 21 Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden 1200 firmadan oluşan gözlem kümesi ile kreditorlerin hakları ile hukuki uygulamaları arasındaki ilişkiyi 2002-2005 yıllarını kapsayan dönemde incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda kreditor haklarının korunduğu ülkelerde bankalardan kredi almanın daha kolay olduğu ve etkili hukuki sisteminin olmadığı ülkelerde banka kredileri ile kreditor hakları arasındaki ilişkinin çok zayıf olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, hukuki uygulamaların zayıf olduğu ülkelerde kreditorlerin haklarında yapılacak reformlar firmaların banka kredileri üzerinde çok fazla etkisinin olmadığı fakat bu reformların hukuki sistemin etkili olduğu ülkelerde firmaların banka kredilerine ulaşmada önemli bir etkiye sahip olduğuna da değinilmiştir.

Angelini ve Generale (2008) iki gözlem kümesi üzerinde firmaların genel finansal sorunlarını incelemişlerdir. Birinci gözlem kümesi sırasıyla 1992-1995 ve 1998-2001 dönemlerini kapsayan yaklaşık 4000 İtalyan firmasından oluşmuştur. Burada firma büyüklüğü ile firmaların finansal kaynaklara erişimi arasında ilişki belirlenme amaçlanmıştır. İkinci gözlem kümesi ise 1999-2000 yıllarını kapsayan gelişmekte olan ülkeler ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinden oluşmuş firmaların büyümelerini etkileyen finansman sorunları tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda firmaların finansal kaynaklara erişim sorunları ile firma büyüklüğü arasında ilişki olduğu, küçük ölçekli ve genç firmaların (OECD olmayan ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerin) finansal kaynaklara erişim sorunu daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca finansal kaynaklara erişememe sorunu

finansal açıdan gelişmiş olan ekonomilerde firma büyüklüğü dağılım evriminin temel belirleyicisi olmadığını, finansal kaynakların firmaların kurulma, büyüme ve gelişme evrelerini etkileyen faktörlerden biri olduğu ve finansal sistemin gelişmişliğin finansal kaynak erişim sorununu azalttığı da belirtilmiştir.

Ayyagari vd. (2008) 1999-2000 yılları arasında dünya çapında 80 tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülkedeki firmalardan oluşan örnekleme, firma çevresinin firma büyümesinde nasıl rol aldığı ve firma çevresindeki sorunlar ile firma büyümesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, firmaların büyümelerine engel olan sorunların firmalara anket aracılığı ile sorulan sorulardan finansal kaynaklara erişim, yolsuzluk, altyapı, vergi ve düzenlemeler, yargının etkinliği, suç, anti-rekabetçi uygulamalar, politikadaki istikrarsızlık ve belirsizlik ve makro sorunlar olarak bilinen enflasyon ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar gibi sorunlar olduğu gözlemlenmiştir. Bunlardan finansal kaynaklara erişim, suç ve politikadaki istikrarsızlık ve belirsizlik gibi sorunların firmaların büyümelerini doğrudan etkilediğini ve en büyük sorunun ise finansal kaynaklara erişim sorunları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada finansal kaynaklara erişim sorunlarından olan yüksek faiz oranlarının firma büyümelerine engel olduğu ve yüksek faiz oranlarının bankaların borç verme kriterini, yüksek teminat, bankalar ile özel bağlantılara girme ve uzun vadeli kredilere erişememe gibi durumlarla ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar faiz oranlarının yüksek olduğu ülkelerde bankalarda yolsuzluğun gerçekleştiği, firmalardan kredi karşılığında yüksek teminatlar alındığı ve uzun vadeli kredilere erişimin güç olduğunu doğurduğu açıklanmıştır.

Dethier vd. (2008) tüm kıtalardan 100 ülke üzerinden (gelişmekte olan ülkeler) 70.000 firmadan oluşan gözlem kümesi ile firma çevresinin firma performansı ve firma büyümesi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada iyi bir firma çevresinin firmaların büyümelerini, yatırımlarının ve üretkenliğini artıracak sonucuna varılmıştır. Ayrıca çeşitli alt yapı sorunlarının (su, elektrik, telekomünikasyon ve taşıma), finansal kaynaklara erişim, güvenlik (suç ve yolsuzlukların varlığı) ve rekabet politikaları ve mülkiyet haklarının korunması da dahil olmak üzere düzenleyici çevrenin firma performanslarını etkileyeceği de belirtilmiştir.

Ramalho vd. (2009) Batı Avrupa ve Orta Asya kıtalarından altı ülke (Bulgaristan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Türkiye) içinden 1686 firmadan oluşan gözlem kümesi ile küresel finansal krizin firmalar üzerindeki

etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda krizin, talepte ciddi düşüşlere, altı ülkede satış, kapasite kullanımı, üretim, istihdamın azalmasına, firmaların likidite sorunu yaşamasına ve çalışma sermayesini finanse ederken iç kaynaklarını daha fazla tercih etmesine neden olduğu belirtilmiştir.

Chavis vd. (2010) 123 ülkeden 100.000 firmadan oluşan gözlem kümesi ile dış finansal kaynakların firmaların yaşı arasındaki ilişkiyi ve firma çevrelerinin olgun firmalara kıyasla genç firmaların finansal kaynaklara erişim üzerindeki farklı etkilerini 2006-2009 yılları arasında incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda genç firmaların firma içi faaliyetlerinin finansmanında banka kredilerini informal kaynaklara kıyasla daha az tercih ettiğini ve etkili hukuk sisteminin olduğu ülkelerde genç firmaların banka kredilerine erişimde daha az sorun yaşadığı tespit edilmiştir.

Parada vd. (2010) 2006 yılında Hindistan'da üç farklı sektörden (üretim, perakende ve bilgi teknolojisi ile iletişim) oluşan gözlem kümesi ile mikro-küçük ölçekli firmaların büyümelerini engelleyen sorunları ve bu sorunlardan biri olan finansal kaynaklara erişim üzerinde araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonucunda, temelde mikro-küçük ölçekli firmaların büyümesini etkileyen faktörlerin elektrik, yolsuzluk, finansal kaynaklara erişim ve vergi oranları olduğu ve mikro-küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimdeki en büyük sorununun finansman maliyetlerinin yüksek olması olarak belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada finansal kaynaklara erişimde istemli ve istemsiz dışlanmalardan bahsedilmiştir. Hem istemsiz dışlanmanın (mikro-küçük ölçekli firmaların belli riskler taşımaya karşı bankaların kredi vermede çekimser davranması) hem de istemli dışlanmanın (firma sahiplerinin eğitimsizliği vb.) finansal kaynaklara erişimde sorun oluşturduğu açıklanmıştır.

Correa ve Şeker (2010) 1152 firmadan oluşan gözlem kümesi ile Türkiye'de ve Doğu Avrupa ile Orta Asya kıtasındaki ülkelerle (Ukrayna, Rusya, Polonya, Romanya ve diğer tüm Avrupa ülkeleri) karşılaştırmalı olarak yatırım ortamının firma büyümesini nasıl etkilediğini 2008-2009 dönemlerinde incelemişlerdir. Çalışmada finansal kaynaklara erişimin büyüme oranlarını olumlu bir şekilde etkilediği, Türkiye'deki küçük ölçekli firmaların duran varlıkları finanse ederken diğer ülkelere göre banka kredilerini daha fazla tercih ettiği ve küçük ölçekli firmaların banka kredilerine erişimde yüksek teminat ile karşılaştığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, Türkiye'deki firmaların büyüme oranlarının diğer ülkelere göre düşük olduğu da açıklanmıştır.

Aterido vd. (2011) 85 gelişmekte olan ülke ve 5 yüksek gelirli ekonomi içinden 56.000 firmadan oluşan gözlem kümesi ile firma çevresi veya yatırım ortamının firmalar tarafından gerçekleştirilen istihdam büyümesi üzerindeki etkisini 2000-2006 yılları arasında incelemişlerdir. Çalışma firmaların büyümelerini etkileyen faktörlerin finansal kaynaklara erişim, altyapı sorunları, yatırım ortamı ve yolsuzluk olduğu bulunmuştur. Çalışmada olumsuz iş ortamının firmaların büyümelerini nispeten etkilediğini, dış finansal kaynaklara erişimin artması küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların büyümesi üzerine olumlu etkiler yarattığı ve bunun hukuki kuralların daha iyi, finansal sistemin daha gelişmiş olduğu ülkelerde etkisini daha fazla gösterdiği belirtilmiştir.

Met (2011) 85 küçük ölçekli firmalardan oluşan gözlem kümesi ile 2010 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te faaliyette bulunan firmaların finansal sorunları ve çözüm önerileri üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmada finansal sorunların kapsamında likidite ve finansman sorunları yer alırken çalışmanın sonucunda Kırgızistan'da faaliyette bulunan küçük ölçekli firmaların yükümlülüklerini yerine getirmekte zorluk yaşasalar bile ciddi bir likidite sorunlarının olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu firmaların çeşitli kısa ya da uzun vadeli finansal kaynaklara erişebildiklerini fakat finansman maliyetlerinin yüksek ve devlet teşviklerinin yetersiz olması kısmen finansal kaynaklara erişimlerini etkilediğini de açıklamıştır.

Coluzzi vd. (2012) bilanço ve anket verilerinden oluşan örneklem ile Euro bölgesine ait beş ülkeden (İspanya, Portekiz, Almanya, Fransa ve İtalya) finansal olmayan firmaların finansman sorunlarının belirleyicileri ve bunların firma büyümesi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın birinci sonucunda firmaların finansal kaynaklara erişimini engelleyen firma özellikleri; temelde büyüklük ve yaş olduğu satış seviyeleri ve faaliyet gösterdiği sektör de engelleyen faktörler arasında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca küçük ölçekli, genç, inşaat ve imalat sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığına, ülke özelliklerinden kurumsal ve yasal faktörlerin firmaların finansal kaynaklara erişimde önlerine çıkan önemli bir sorun olduğuna da değinilmiştir. Çalışmanın ikinci sonucunda ise, nakit akışının firmaların büyümesi üzerinde güçlü bir etkisi olduğu durumu ortaya çıkmıştır.

Dinh vd. (2012) 98 ülke üzerinden 39.538 firmadan oluşan gözlem kümesi ile firmaların büyümelerini etkileyen faktörleri 2006-2010 yılları arasında

incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda firmaların büyümelerini etkileyen faktörlerin finansal kaynaklara erişim, vergi oranları, kayıt dışı sektörde rekabet, siyasi istikrarsızlık, suç, hırsızlık ve kalifiyesiz işçiler olduğu bunlardan en güçlü etkileyen faktörlerin ise finansal kaynaklara erişim ve kayıt dışı sektördeki rekabet olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bölgeler arasında firmaların büyümelerini etkileyen faktörlerden finansal kaynaklara erişim sorununu incelediğimizde Doğu Avrupa ve Orta Asya'da, Sahra-Altı Afrika'da, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da ve Güney Asya'da ikinci, Doğu Asya'da birinci, Latin Amerika ve Karayip'te üçüncü sırada yer aldığı gösterilmiştir. Çalışmada küçük ölçekli ve genç firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı da yer alan sonuçlar arasında belirtilmiştir.

Asiedu vd. (2013) 34.342 tarım dışı resmi firmalardan ve 4 kıtadan (Afrika (Sahra Çölünün Güney bölgesi, Latin Amerika, Doğu Asya ve Pasifik, Doğu ve Orta Avrupa) alınan 90 ülkeden oluşan gözlem kümesi ile geliştirmekte olan ülkelerde ve özellikle Sahra Çölünün Güney bölgesinde firma sahiplerinin cinsiyetinin finansal kaynaklara (spesifik olarak banka kredileri alınmıştır) erişimdeki etkisini 2006-2011 yılları arasında incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda Sahra Çölünün Güney bölgesindeki bayan firma sahiplerinin erkek firma sahiplerine göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı ve Sahra Çölünün Güney bölgesindeki firmaların diğer bölgelere göre finansal kaynaklara erişimde daha çok zorlandığı belirtilmiştir. Ek olarak, daha yüksek finansal şeffaflığa ve daha iyi teknolojik yeteneklere sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde daha az sorun yaşadığı da tespit edilmiştir.

Kira (2013) Doğu Afrika topluluğu olarak bilinen ekonomik entegrasyona sahip beş Doğu Afrika ülkelerindeki (Burundi, Kenya, Ruanda, Tanzanya ve Uganda) 1933 firma ile 2002-2007 dönemlerini kapsayan bir çalışma yapmıştır. Çalışmada Doğu Afrika ülkelerindeki firmaların özellikleri ile firmaların finansal kaynaklara erişimde yaşanan sorunlar arasında önemli bir ilişki bulma amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, küçük ölçekli firmaların özellikleri (küçük, genç, tek mülkiyetli veya ortaklık) ile finansal kaynaklara erişimde karşılaşılan sorunlar (yüksek faiz oranları, uygulama prosedürleri, yolsuzluk, yüksek teminat vb.) arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla çalışmada, küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimde diğer firma türlerine göre daha fazla etkilendiği belirtilmiştir.

Nugent ve Schmid (2014) Jamaika’da bulunan özel firmaların büyümelerini ve faaliyetlerini gerçekleştirmelerine engel olan sorunları 2010 yılında Latin Amerika ve Karayip bölgesindeki firmalarla kıyaslayarak Enterprise Survey aracılığıyla tespit etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, vergi ve düzenlemeler başta olmak üzere, finansal kaynaklara erişim, altyapı (elektrik), suç ve yolsuzluk ve sektördeki kayıt dışı uygulamalar gibi faktörlerin firmaların büyümelerini engelleyen en büyük sorunlar olduğu belirtilmiştir. Jamaika’daki firmaların yatırımlarını finanse ederken banka kredilerini daha ağırlıklı kullandıklarını ve finansal kaynaklara erişimdeki sorunun teminat büyüklüğü olduğu da yer alan sonuçlar arasında gösterilmiştir.

Kuntchev vd. (2014) 119 ülkeden oluşan gözlem kümesi üzerinde küçük ölçekli firmaların krediye erişimleri ile firma büyüklüğü arasındaki ilişkiyi 2005-2014 dönemleri arasında incelemişlerdir. Çalışmada küçük ölçekli firmaların banka kredilerine erişiminde zorluk yaşadığı ve küçük ölçekli firmalar yatırımlarını ve çalışma sermayesini finanse ederken ticari kredileri ve informal kaynakları büyük ölçekli firmalardan daha çok kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmada, büyüklük kredilere erişememenin önemli belirleyicisi olurken yaşın o kadar önemli olmadığı, yüksek performansa sahip firmaların krediye erişimlerinin kolay olduğu ve GSMH’nın yüksek olduğu ülkelerde krediye erişimin daha rahat olduğu gibi durumlar da yer alan sonuçlar arasında gösterilmiştir.

Sur vd. (2014) 1069 tarım-dışı firmalardan oluşan gözlem kümesi ile Pakistan’ daki köy ve kasaba firmalarının genel profilini kapsamlı bir şekilde Mayıs Aralık 2005 yılında analiz etmişlerdir. Çalışmada kırsal Pakistan firmalarının karşılaştığı sorunların finansal kaynaklara erişim, suç ve yolsuzluk, altyapı sorunları vb. olduğu belirtilmiştir. Finansman maliyeti, zahmetli kredi işlemleri özellikle firmaların yatırım amaçlarına uzun vadede fon sağlamak açısından Pakistan’daki kırsal girişimcilere büyük zorluklar yaşatmış ve bu sorunların yeni firmaların kurulmasına ve var olan firmaların yatırımlarını ve firma verimliliği üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı açıklanmıştır. Ayrıca bu sorunların ortadan kalkmasıyla Pakistan’da istihdamın artmasına neden olduğu da tespit edilmiştir. Çalışmada yapılmış olan ankette firmaların kredi kaynaklara erişimini engelleyen faktörleri kredi prosedürlerinin karmaşıklığı, yüksek faiz oranları, yetersiz teminat ve kredi süresinin çok kısa olmasıyla açıklanmıştır.

Lee vd. (2015) 10.000 küçük ölçekli firmalardan oluşan ve 2007/2008, 2010/2012 olmak üzere iki gözlem kümesi ile İngiltere’de krizden önce ve krizden sonra yenilikçi küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişim durumunu incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda yenilikçi küçük ölçekli firmaların yatırımları için dış finansal kaynaklara daha fazla ihtiyaç duyduğu aynı zamanda finansal kaynaklara erişimde diğer firmalara göre daha fazla sorun yaşadığı ve kriz döneminde bu zorluğun daha çok arttığı tespit edilmiştir. Çalışmada yenilikçi küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimini engelleyen sorunların finansal sistem içerisindeki yapısal ve konjonktürel problemler olduğu belirtilmiştir. Ek olarak çalışmada firma büyüklüğünün, faaliyet yaşının, girişimcinin nitelikleri, yöneticilerin sayısı ve cinsiyetin finansal kaynaklara erişimde önemli rol aldığı, etnik yapının ise pek önemli olmadığı da belirtilmiştir.

2.3.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

“Türkiye’de Yapılan Çalışmalar” başlığı gözlem kümesindeki firmaların Türkiye’de faaliyete bulunması sonucu oluşmuştur. Türkiye’de “finansal kaynaklara erişim” ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle küçük ölçekli firmaların finansman sorunları altında incelenmiştir. Türkçe literatürde “finansal kaynaklara erişim” ile ilgili öne çıkan bazı çalışmalar kronolojik olarak aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Bekçi ve Usul (2001) 44 küçük ölçekli firmalardan oluşan gözlem kümesi ile Göller Yöresi’nde faaliyette bulunan firmaların finansal sorunları ve çözüm önerileri üzerinde inceleme yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda küçük ölçekli firmaların karşılaştıkları en büyük sorunun finansal kaynak yetersizliği, tercih ettikleri finansal kaynakların önceliği öz kaynaklar daha sonra yabancı kaynaklar olduğu, bu firmaların yabancı kaynaklara erişimini engelleyen faktörlerin yüksek faiz, alınan kredilerin kısa vadeli, yüksek teminat, yeterli tutarda olmayan krediler ve bürokratik sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Fıratoğlu (2005) İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) işlem gören 196 finansal olmayan firmalardan oluşan gözlem kümesi ile piyasa aksaklıklarının olduğu durumlarda Türk firmalarının finansman yapıları ve bunları etkileyen faktörleri 1992-2000 yılları arasında incelemiştir. Çalışmanın sonucunda asimetrik bilgi ve temsil maliyetleri gibi sorunların dış kaynakları iç kaynaklara göre daha

maliyetli kılmasıyla firmaların iç kaynaklarını daha fazla tercih etmesine neden olduğu belirtilmiştir.

Torlak ve Uçkun (2005) 128 küçük ölçekli firmalardan oluşan gözlem kümesi ile Eskişehir’de faaliyette bulunan firmaların pazarlama ve finansman sorunları üzerine 2000 yılında araştırma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda küçük ölçekli firmaların özellikle finansman sorunları incelendiğinde önem sırasına göre nakit para sıkıntısı, piyasa durgunluğu, sermaye yetersizliği, istenilen krediye erişememe, kredi maliyetlerinin yüksekliği olarak tespit edilmiştir.

Yılmaz (2007) 47 küçük ölçekli firmalardan oluşan gözlem kümesi ile Muğla ilinin Bodrum ilçesinde turizm sektöründe faaliyette bulunan firmaların finansman sorunları üzerine araştırma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda firmaların en önemli sorununun finansman sorunu olduğu ve bu sorunlardan en önemlilerinin kredi temininde yaşanan sorunların ve kredi maliyetlerinin yüksek olması belirtilmiştir. Ayrıca küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklardan öncelik olarak öz kaynakları tercih ettikleri, devlet teşviklerinden faydalanamadıkları ve modern finansman araçlarından çok az yararlandıkları tespit edilmiştir.

Dursun (2016) 1000 firma ve 44 bankadan oluşan gözlem kümesi ile Ankara’da faaliyette bulunan Ankara Ticaret Odası (ATO) üyesi olan firmaların kullandıkları finansal kaynak oranları ve bu kaynaklara erişirken karşılaştıkları sorunları incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ATO’daki firmaların büyük çoğunluğunun banka kredilerini kullandıkları ve banka kredilerine erişirken karşılaştıkları sorunların temelde yüksek finansman maliyeti, kredi başvurularında karşılaşılan prosedür ve ipotek fazlalığı olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca bankaların firmalara kredi sunarken yıllık satışlarını ve bilanço yapılarını dikkate aldığı bunların yeterli görülmemesi durumunda ise daha fazla mevduat rehni ve ipotek talep ettiklerine de değinilmiştir.

Literatür taramasının tablo şeklindeki hali aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1: Literatür Taraması

Yazar	Ülke	Yıl	Yöntem	Sonuç
Iraj Hashı	Arnavutluk	1997	Sıradan en küçük kareler yöntemi	Kurumsal çevre, (politik istikrarsızlık, etkin olmayan yasal sistem, suç, yolsuzluk, şeffaflık eksikliği vb.) finansal kaynaklara erişim, vergi düzenlemeleri ve sürekli değişen kurallar küçük ölçekli firmaların büyümelerini etkileyen sorunlar olduğu belirtilmiştir. Bu sorunlardan finansal kaynaklara erişim küçük ölçekli firmaların büyümelerini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.
Aslı Demirgüç-Kunt, Vojislav Maksimovic	40 ülke	1989-1996	Regresyon analizi	Firmaların finansal kaynaklara erişimi üzerinde banka ve piyasa temelli finansal sistemlerin etkilerinin farklı olduğu belirtilmiştir. Sermaye piyasalarının gelişimi uzun vadeli finansmanı banka sisteminin gelişimi ise kısa vadeli finansmanı etkilediği de sonuçlar arasında yer almıştır
Mary Hallward-Driemeier, Scott Wallsten, Lixin Colin Xu	Çin (Chengdu, Tianjin, Guangzhou ve Şanghay)	-	İndirgenmiş formda regresyon analizi (reduced form regression analysis)	Firma performansını etkileyen ana faktörlerin uluslararası entegrasyon, firmaların piyasaya giriş-çıkışı, teknoloji kullanımı ve finansal kaynaklara erişim olduğu belirtilmiştir. Çalışmada finansal kaynaklara erişimde Çin'in çok az firması diğer Asya ülkelerinden iyi olduğu ve dış finansal kaynaklara erişimde Şanghay'ın en iyi, Guangzhou'nun ikinci en iyi, Tianjinin ise en kötü olduğu belirtilmiştir.

Thorsten Beck, Aslı Demirgüç-Kunt, Vojislav Maksimovic	54 ülke	1995-1999	Anket sonuçları değerlendirme	Finansal, yasal ve yolsuzluk problemlerinin firmaların büyüme oranları üzerinde etkisi olduğu, bu problemlerin firma büyüklüğüne bağlı olarak değiştiği ve finansal ve kurumsal gelişmelerin bu sorunların zararlı etkisini zayıflattığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada küçük ölçekli firmaların finansal, yasal ve yolsuzluk problemlerinden daha fazla etkilendiği ve bireysel finansal sorunların teminat, bazı erişim sorunları ve banka ile ilgili (bürokrasi, kırtasiyecilik, banka ile ilgili özel bağlantılara sahip olma) problemler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca makroekonomik sorunlardan yüksek faiz oranları ve banka sistemindeki para eksikliği de firma büyüme oranlarını önemli derecede azalttığı da tespit edilmiştir
Aristidis Bitzenis, Ersanja Nito	Arnavutluk	2002-2003	Anket tekniği	Arnavutluk'taki girişimcilerin karşılaştıkları en büyük engellerin haksız rekabet, vergilendirme yöntemlerindeki değişiklikler, finansal kaynak yetersizliği ve kamu düzeni ile ilgili sorunlar olduğu belirtilmiştir. Çalışmada firmaların finansal kaynak ihtiyacını bankalardan, kayıt dışı ekonomiden ve finansal olmayan kurumlardan sağladığı ve firmaların kredi erişimlerini etkileyen faktörlerin yüksek faiz ve bürokratik engeller olduğu da tespit edilmiştir.

Luc Laeven, Thorsten Beck, Aslı Demirgüç- Kunt, Vojislav Maksimovic	Dünya genelinde 80 tane gelişmekte ve gelişmiş olan ülkeler	1999- 2000	Probit model	Firmaların finansal kaynaklara erişim sorunlarını en iyi tahmin eden firma özellikleri (yaş, büyüklük, mülkiyet) belirtilerek, genç, küçük ölçekli, yerli mülkiyete sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, finansal kaynaklara erişim sorunlarını belirlemede en iyi ülke özelliklerinin kurumsal gelişme olduğu ileri sürülmüştür.
Mehnaz Safavian, Siddharth Sharma	21 Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri	2002- 2005	Sıradan en küçük kareler yöntemi	Kreditör haklarının korunduğu ülkelerde bankalardan kredi almanın daha kolay olduğu ve etkili hukuki sisteminin olmadığı ülkelerde banka kredileri ile kreditör hakları arasındaki ilişkinin çok zayıf olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, hukuki uygulamaların zayıf olduğu ülkelerde kreditorlerin haklarında yapılacak reformlar firmaların banka kredileri üzerinde çok fazla etkisinin olmadığı fakat bu reformların hukuki sistemin etkili olduğu ülkelerde firmaların banka kredilerine ulaşmada önemli bir etkiye sahip olduğuna da değinilmiştir
Paola Angelini, Andrea Generale	İtalya ve OECD, gelişmekte olan ülkeler	1992- 1995 ve 1998- 2001	Probit model	Firmaların finansal kaynaklara erişim sorunları ile firma büyüklüğü arasında ilişki olduğu, küçük ölçekli ve genç firmaların (faaliyet yaşı altıya kadar) finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı ve özellikle OECD olmayan ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerin firmalarında finansal kaynaklara erişim sorunu daha güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Meghana Ayyagari, Aslı Demirgüç, Vojislav Maksimovic	80 tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler	1999-2000	Regresyon analizi	Firmaların büyümelerini etkileyen en önemli faktörün finansal kaynaklara erişim sorunları olduğu ve finansal kaynaklara erişim sorunlarından ise en çok yüksek faiz oranlarının büyüme üzerinde olumsuz etki yarattığı belirtilmiştir.
Jean-Jacques Dethier, Maximilian Hirn, Stephane Straub	100 ülke üzerinden (gelişmekte olan ülkeler)	-	Anket sonuçları	İyi bir firma çevresinin firmaların büyümelerini, yatırımlarının ve üretkenliğini artıracığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca çeşitli alt yapı sorunlarının (su, elektrik, telekomünikasyon ve taşıma), finansal kaynaklara erişim, güvenlik (suç ve yolsuzluğun varlığı) ve rekabet politikaları ve mülkiyet haklarının korunması firma performanslarını etkileyeceği de belirtilmiştir.
Rita Romalho, Jorge Rodriguez-Meza, Judy Yang	Batı Avrupa ve Orta Asya kıtalarından altı ülke (Bulgaristan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Türkiye)	2008	Financial Crisis Survey/ Enterprise Survey tarafından yapılan anket sonuçları	Krizin, talepte ciddi düşüşlere, altı ülkede satış, kapasite kullanımı, üretim, istihdamın azalmasına, firmaların likidite sorunu yaşamasına ve çalışma sermayesini finanse ederken iç kaynaklarını daha fazla tercih etmesine neden olduğu belirtilmiştir.

Larry Chavis, Leora Klapper, Inessa Love	123 ülke	2006-2009	Enterprise Survey tarafından yapılan anket sonuçları	Genç firmaların yatırımlarını banka kredileri ve informal kaynaklar aracılığıyla finanse ettiklerini ve güçlü hukuk sistemi ile daha iyi kredi bilgisine sahip ülkelerde genç firmaların olgun firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha az sorun yaşadığı tespit edilmiştir.
Marcia Parada, Aayush Sakya, Kathryn Seitz, Shwetha Shankar	Hindistan	2006	World Bank Hindistan Mikro Üretim/ Perakende/ Bilgi Teknolojisi ve İletişim Anketi tarafından yapılan anket sonuçları	Mikro-küçük ölçekli firmaların büyümesini etkileyen faktörlerin elektrik, yolsuzluk, finansal kaynaklara erişim ve vergi oranları ve vergi yönetimi olduğu, mikro-küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimdeki sorunların çok maliyetli ve mevcut olmamasının yanında istemli ve istemsiz dışlamalar olarak belirtilmiştir. İstemli dışlanmanın temelde bankaların belli risklere karşı mikro-küçük ölçekli firmalara fon sağlamaktan çekinmesinden, istemli dışlanmanın ise firma sahiplerinin temelde eğitimsizliğinden dolayı dış finansal kaynaklara erişememesi olarak belirtilmiştir
Murat Şeker, Paulo Guilherme Correa	Türkiye	2008-2009	Regresyon analizi	Finansal kaynaklara erişimin büyüme oranlarını önemli bir şekilde artırdığını, Türkiye'deki küçük ölçekli firmaların banka finansmanına bağlı olduğunu özellikle duran varlıkları finanse ederken diğer ülkelere göre banka kredilerini daha fazla tercih ettiğini ve küçük ölçekli firmaların banka kredilerine erişimde yüksek teminat ile karşılaştığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, Türkiye'deki firmaların büyüme oranlarının diğer ülkelere göre düşük olduğu da belirtilmiştir.

Reyes Aterido, Mary Hallward- Driemeier, Carmen Pages	85 gelişmekte olan ülkeler	2000- 2006	Probit model	Firmaların büyümelerini etkileyen faktörlerin finansal kaynaklara erişim, altyapı sorunları, düzenleyici çevre ve yolsuzluk olduğu bulunmuştur. Çalışmada olumsuz firma çevresinin firmaların etkinliğini ve dinamizmini etkilediğini, küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimde zorluk yaşadığı, yatırımları finanse ederken dış finansal kaynaklara erişimin artması küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların büyümesi üzerine olumlu bir etki yarattığı ve bunun hukuki kuralların daha iyi, finansal sistemin daha gelişmiş olduğu ülkelerde etkisini daha fazla gösterdiği belirtilmiştir.
Önder Met	Kırgızistan (Bişkek)	2010	T testi	Finansal sorunların kapsamında likidite ve finansman sorunları yer alırken çalışmanın sonucunda Kırgızistan'da faaliyette bulunan küçük ölçekli firmaların yükümlülüklerini yerine getirmekte zorluk yaşasalar bile ciddi bir likidite sorunlarının olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu firmaların çeşitli kısa ya da uzun vadeli finansal kaynaklara erişebildiklerini fakat finansman maliyetlerinin yüksek ve devlet teşviklerinin yetersiz olması kısmen finansal kaynaklara erişimlerini etkilediği de açıklanmıştır.
Chiara Coluzzi, Annalisa Ferrando, Carmen Martinez- Carrascal	Euro bölgesine ait beş ülkeden (İspanya, Portekiz, Almanya, Fransa ve İtalya)	1999- 2000 1993- 2005	İki veri setinden oluşmaktadır. Birinci veri seti probit model, ikinci veri seti için ise geliştirilmiş momentler metodu	Birinci sonuçta firmaların finansal kaynaklara erişimini engelleyen firma özellikleri; temelde büyüklük ve yaş olduğu satış seviyeleri ve faaliyet gösterdiği sektör de engelleyen faktörler arasında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca küçük ölçekli, genç, inşaat ve üretim sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığına da değinilmiştir.

Hinh T. Dinh, Dimitris A. Mavridis, Hoa B. Nguyen	98 ülke	2006- 2010	Probit model	Firmaların büyümelerini etkileyen faktörlerin finansal kaynaklara erişim, vergi oranları, kayıt dışı sektörde rekabet, siyasi istikrarsızlık, suç, hırsızlık ve yetersiz eğitilmiş işçiler olduğu bunlardan en güçlü etkileyen faktörlerin ise finansal kaynaklara erişim ve kayıt dışı sektördeki rekabet olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bölgeler arasında firmaların büyümelerini etkileyen faktörlerden finansal kaynaklara erişim sorununu incelediğimizde Doğu Avrupa ve Orta Asya' da, Sahra-Altı Afrika' da, Orta Doğu ve Kuzey Afrika' da ve Güney Asya' da ikinci, Doğu Asya' da birinci, Latin Amerika ve Karayip'te üçüncü sırada yer aldığı gösterilmiştir. Çalışmada küçük ölçekli ve genç firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla zorluk yaşadığı da yer alan sonuçlar arasında belirtilmiştir.
Elizabeth Asiedu, Isaac Kalonda Kanyama, Leonce Ndikumana, Akwasi Nti- Addae	4 kıtadan (Sahra Çölünün Güneyi, Latin Amerika, Doğu Asya ve Pasifik, Doğu ve Orta Avrupa) oluşan 90 ülke	2006- 2011	Probit model ve diğer alternatif tahmin yöntemleri (en küçük kareler, koşullu logit ve tekrar tekrar ağırlıklı en küçük kareler	Sahra Çölü Güneyindeki bayan firma sahiplerinin erkek firma sahiplerine göre finansal kaynaklara erişimde (spesifik olarak banka kredileri alınmıştır) daha fazla sorun yaşadığı ve Sahra Çölü Güneyindeki firmaların diğer bölgelere göre finansal kaynaklara erişimde daha çok zorlandığı belirtilmiştir. Ek olarak, daha yüksek finansal şeffaflığa ve daha iyi teknolojik yeteneklere sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde daha az sorun yaşadığı da tespit edilmiştir.

Alex Reuben Kira	Doğu Afrika ülkeleri (Burundi, Kenya, Ruanda, Tanzanya, Uganda)	2002-2007	Probit model, Çok değişkenli varyans analizi	Doğu Afrika ülkelerindeki firmaların finansal sorunları belirtilmiştir. Firmaların ve ülkelerin özellikleri ile finansal kaynaklara erişimde yaşanan sorunlar arasında ilişki tespit edilerek küçük ölçekli firmaların özellikleri (küçük, genç, tek mülkiyetli veya ortaklık) ile finansal kaynaklara erişimde karşılaşılan sorunlar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla çalışmada, küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimde hukuki şekil bakımından diğer firma türlerine göre daha fazla etkilendiği belirtilmiştir.
Stevonne Nugent, Juan Pedro Schmid	Jamaika	2010	Enterprise Survey tarafından yapılan anket sonuçları	Vergi ve düzenlemeler başta olmak üzere, finansal kaynaklara erişim, altyapı (elektrik), suç ve yolsuzluk ve sektördeki kayıt dışı uygulamalar gibi faktörlerin firmaların büyümelerini engelleyen en büyük sorunlar olduğu belirtilmiştir. Jamaika'daki firmaların yatırımlarını finanse ederken banka kredilerini daha ağırlıklı kullandıklarını ve finansal kaynaklara erişimdeki sorunun teminat büyüklüğü olduğu da yer alan sonuçlar arasında gösterilmiştir.

Veselin Kuntchev, Rita Ramalho, Jorge Rodriguez-Meza, Judy S.Yang	119 ülke	2005-2014	Sıralı logit regresyon	Çalışmada küçük ölçekli firmaların banka kredilerine erişiminin büyük ölçekli firmalara göre daha güç olduğu ve küçük ölçekli firmalar yatırımlarını ve çalışma sermayesini finanse ederken ticari kredileri ve informal kaynakları büyük ölçekli firmalardan daha sıklıkla kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmada, büyüklük kredilere erişememenin önemli belirleyicisi olurken yaşın o kadar önemli olmadığı, yüksek performansa sahip firmaların krediye erişimlerinin kolay olduğu ve GSMH'nın yüksek olduğu ülkelerde krediye erişimin daha rahat olduğu gibi durumlar da sonuçlar arasındadır.
Mona Sur, Jian Zhang, Kevin Chen	Pakistan	2005	Sıradan en küçük kareler yöntemi	Kırsal Pakistan firmalarının karşılaştığı sorunların finansal kaynaklara erişim, suç ve yolsuzluk, altyapı sorunları vb. olduğu belirtilmiştir. Finansal kaynaklara erişim, finansman maliyeti, külfetli kredi işlemleri özellikle firmaların yatırım amaçlarına uzun vadede fon sağlamak açısından Pakistan' daki kırsal girişimcilere büyük zorluklar oluşturmuş bu sorunların yeni firmaların kurulmasını engellemesine ve var olan firmaların yatırımlarını ve firma verimliliğinin olumsuz etkilemesine sebep olacağı çalışmada açıklanmıştır. Ayrıca bu sorunların ortadan kalkmasıyla Pakistan' da istihdamın artmasına neden olacağı da tespit edilmiştir. Çalışmada yapılmış olan ankette firmaların kredi kaynaklara erişimini engelleyen faktörleri kredi prosedürlerinin karmaşıklığı, yüksek faiz oranları, yetersiz teminat ve kredi süresinin çok kısa olmasıyla açıklanmıştır.

Neil Lee, Hiba Sameen, Marc Cowling	İngiltere	2007-2008 2010-2012	Probit model	Yenilikçi küçük ölçekli firmaların yatırımları için dış finansal kaynaklara daha fazla ihtiyaç duyduğu aynı zamanda finansal kaynaklara erişimde diğer firmalara göre daha fazla sorun yaşadığı ve kriz döneminde bu zorluğun daha çok arttığı tespit edilmiştir. Çalışmada yenilikçi küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimini engelleyen sorunların finansal sistem içerisindeki yapısal ve konjonktürel problemler olduğu belirtilmiştir. Ek olarak çalışmada firma büyüklüğünün, faaliyet yaşının, girişimcinin nitelikleri, yöneticilerin sayısı ve cinsiyetin finansal kaynaklara erişimde önemli rol aldığı, etnik yapının ise pek önemli olmadığı da belirtilmiştir.
İsmail Bekçi, Hayrettin Usul	Türkiye (Göller Yöresi)	-	Anket sonuçları	Küçük ölçekli firmaların karşılaştıkları en büyük sorunun finansal kaynak yetersizliği, tercih ettikleri finansal kaynakların önceliği öz kaynaklar daha sonra yabancı kaynaklar olduğu, bu firmaların yabancı kaynaklara erişimini engelleyen faktörlerin yüksek faiz, alınan kredilerin kısa vadeli, yüksek teminat, yeterli tutarda olmayan krediler ve bürokratik engeller olduğu tespit edilmiştir.

Bahşayış Fıratoğlu	Türkiye	1992- 2000	Modellerin ölçüm tekniklerinde basit birleştirme, ve sabit etki modelleri sıradan en küçük kareler yöntemi, rassal etki modelinin ölçümü ise genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi	Asimetrik bilgi ve temsil maliyetleri gibi sorunların dış kaynakları iç kaynaklara göre daha maliyetli kılmasıyla firmaların iç kaynaklarını daha fazla tercih etmesine neden olduğu belirtilmiştir.
Ömer Torlak, Nurullah Uçkun	Eskişehir	2000	Ki-Kare analizi	Küçük ölçekli firmaların özellikle finansman sorunları incelendiğinde önem sırasına göre nakit para sıkıntısı, piyasa durgunluğu, sermaye yetersizliği, istenilen krediye erişememe, kredi maliyetlerinin yüksekliği olarak tespit edilmiştir.

Hüseyin Yılmaz	Bodrum	-	Frekans Analizi	Firmaların en önemli sorununun finansman sorunu olduğunu ve bu sorunlardan en önemlilerinin kredi temininde yaşanan sıkıntıların ve kredi maliyetlerinin yüksek olması belirtilmiştir. Ayrıca küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklardan öncelik olarak öz kaynakları tercih ettikleri, devlet teşviklerinden faydalanamadıkları ve modern finansman araçlarından çok az yararlandıkları tespit edilmiştir.
İbrahim Dursun	Ankara	-	Anket sonuçları	Firmaların büyük çoğunluğunun banka kredilerini kullandıkları ve banka kredilerine erişirken karşılaştıkları sorunların temelde yüksek finansman maliyeti, kredi başvurularında karşılaşılan prosedür ve ipotek fazlalığı olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca bankaların firmalara kredi sunarken yıllık satışlarını ve bilanço yapılarını dikkate aldığı bunların yeterli görülmemesi durumunda ise daha fazla mevduat ipotek talep ettiklerine değinilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRMALARIN FİNANSAL KAYNAKLARA ERİŞİMDE SORUN YAŞAMA DÜZEYİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, 2013 yılında Türkiye’de faaliyette bulunan firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ile firmalara özgü özellikler arasında ilişki tespit etmektir.

Çalışmada, firmaların mevcut faaliyetlerini sürdürme esnasında finansal kaynaklara erişimde yaşadığı sorunların derecesi belirtilerek firmaların karakteristik özelliklerinden büyüklük, sektör, faaliyette buldukları bölge, hukuki yapı, yaş ve mülkiyet yapısının finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olup olmadığı hedeflenmektedir. Bu bağlamda hangi tür firmalara özgü özelliklere sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadıkları belirtilerek firmaların finansal kaynaklara erişim için gerekli tedbirleri alması bakımından bu çalışma önem arz etmektedir.

Firmalara özgü özelliklerden büyüklük, hukuki yapı, sektör, mülkiyet yapısı, bölge ve faaliyet yaşı¹ ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir.

- H_{01} =Mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli firmalar arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından farklılıklar yoktur.
- H_{02} =Halka açık şirketler, halka açık olmayan şirketler, şahıs şirketleri ortaklık ve limited şirketler arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından farklılıklar yoktur.
- H_{03} = Firmaların faaliyette bulunduğu sektör grupları (gıda, tekstil, vd.) arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından farklılıklar yoktur.

¹ Faaliyet yaşı, daha sonra değişkenler tanımlanırken de belirtileceği gibi firmalara ankette kuruluş yılı sorulduğu için anketin yapıldığı yıldan (2013) çıkarılarak oluşturuldu.

- H₀₅= Firmaların faaliyette bulunduğu bölgeler (Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Marmara, vd.) arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından farklılıklar yoktur.
- H₀₆= Yaş grupları (yaşı 10 yıldan küçük, 10 ile 30 yıl arasında, vd.) arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından farklılıklar yoktur.
- H₀₄= Özel yerli ve özel yabancı-ortaklı firmalar arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından farklılıklar yoktur.

3.2. ARAŞTIRMANIN GÖZLEM KÜMESİ VE DEĞİŞKENLERİN TANIMI

Çalışmada yer alan anket ve veriler World Bank's Business Enterprise Survey'den alınmıştır. World Bank Business Enterprise Survey, 139 ülkede özel sektörde faaliyette bulunan 131.000 firma yöneticileri, müdürleri ya da firma sahipleri ile yüz yüze görüşülerek firma çevresi veya ortamı hakkında bilgiler içeren anketdir. Her bir ülkeye ait firmalar ile yapılan anketlerin konuları genellikle birbirinden farklıdır yani ülkelere özgü olabilmektedir. Anketler firma ortamı ile ilgili, finansal kaynaklara erişim, yolsuzluk, suç, vergi, altyapı sorunları, en geniş firmalara özgü özellikler (büyüklük, sektör, faaliyette bulunduğu bölge, firma sahiplerinin cinsiyeti, kuruluş tarihi vb.), firma performansı (yıllık satışlar, girdi ve çıktılar maliyetleri vb.) vb. konuları içermektedir. Niteliksel ve niceliksel birçok ekonomik bilgi içeren bu anketlerin amacı ekonomik büyümeye katkı sağlayacak ya da ekonomik faaliyetlerin gelişimini artıracak plan ve politikalar geliştiren kişi ya da kurumlara yardımcı olmaktır.

Ülke bazlı anket çalışmalarına 1990'larda başlayan World Bank, 2006'dan bu yana veri toplama çalışmalarını Enterprise Analysis Unit içinde toplamaktadır. Bu anketleri yapanlar bir ekonomi uzmanı ya da firmalar hakkında bilgiye sahip uzmanlardan oluşan ekiptir. Bu uzmanlar tarafından yapılan anketler üzerinde kesinlikle kişi ve firma isimleri bulunmamakta ve bu özel bilgiler önemle korunmaktadır. Soruların %90'ı ülkelerin iş ortamı ile ilgili olan bu anketlere ait verilere ve göstergelere internet ortamı (www.enterprisesurveys.org) üzerinden erişilebilmektedir.

World Bank'ın Türkiye'deki firmalar ile ilgili yaptığı anketler genellikle üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlar çekirdek (core), üretim (manufacturing) ve perakende (retail) bölümleridir. Bu bölümlerde genel olarak yer alan konular şunlardır;

- Kontrol bilgi
- Firma ile ilgili genel bilgiler (mülkiyet, sektör, start-up vb.),
- Altyapı ve hizmetler (su, iletişim, teknoloji, nakliye)
- Satış ve malzeme (ithalat, ihracat, arz ve talep durumları)
- Rekabet derecesi (fiyat ve arzda değişiklikler, rakipler)
- Arazi (arazi mülkiyeti, araziye erişim sorunları)
- Suç
- İş-Hükümet ilişkileri (Kamu hizmetinin niteliği, politikanın tutarlılığı, düzenleyici uyum maliyeti, yönetim süresi, rüşvet)
- Yatırım ortamı sorunları (Genel sorunların değerlendirilmesi)
- Finans (finansman kaynakları, finansal kaynaklara erişim, finansal hizmetler)
- Emek (istihdam, işçilerin eğitim düzeyi)
- Üretkenlik
- İnovasyon
- Kapasite
- Performans vb.

Çalışma World Bank'ın 2013 yılında Türkiye'de 1344 firma ile yaptığı anketler ve verileri içermektedir. Türkiye'deki firmalar ile yapılan ankette yukarıda yer alan konulara ilişkin bilgiler içerirken bunlardan finansal kaynaklara erişim ve firmalara özgü özelliklere ait bilgiler (büyüklük, sektör, hukuki yapı, faaliyet yaşı, bölge, mülkiyet yapısı) çalışmamızın üzerinde durduğu konulardır. Buna bağlı olarak gözlem kümesi Türkiye'de 1344 çeşitli sektör ve bölgelerde faaliyette bulunan, farklı faaliyet yaşı, büyüklüğe ve hukuki yapıya sahip olan firmalardan oluşmaktadır.

Ankette firma büyüklüğü, firmaların bünyesinde istihdam ettiği işçi sayısına göre tanımlanmaktadır. 5'den az işçi istihdam eden firmalar mikro, 5 ile 19 işçi istihdam eden küçük, 20 ile 99 işçi istihdam eden orta, 100 ve üzeri işçi istihdam eden firmalar ise büyük ölçekli firmalar olarak kabul edilmiştir. Firmaların büyüklüğü sırasıyla "0=Mikro, 1=Küçük, 2=Orta, 3=Büyük" şeklinde ölçeklendirilmiştir.

Ankette “Firmaların mevcut hukuki yapısı nedir?” şeklinde firmalara yöneltilen soruda sırasıyla halka açık, halka açık olmayan, şahıs şirketi, ortaklık ve limited, diğer ve bilmiyorum cevapları alınmıştır. Böylece “1=Halka Açık Şirketler, 2= Halka Açık Olmayan Şirketler, 3= Şahıs Şirketi, 4= Ortaklık, 5=Limited Şirket, 6=Diğer, -9=Bilmiyorum, -8=Boş (Soruyu Cevaplamama)” olarak ölçeklendirilmiştir.

“Firma hangi yılda faaliyetlerine başladı?” olarak firmalara yöneltilen soruda firmaların faaliyet yaşı anketin yapıldığı yıldan (2013) faaliyete başladığı yıl çıkarılarak bulunmuştur. Firmaların faaliyet yaşı “1=Yaşı <10, 2= 10<=yaş<30, 3=30<=yaş<50, 4=50<=yaş <70, 5=70<=yaş, -9= Bilmiyorum, -8=Boş ” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

Firmaların faaliyette bulunduğu bölgeler 6 tanedir. Bunlar “1= Marmara, 2=Ege, 3=İç Anadolu, 4=Akdeniz, 5=Karadeniz ve 6=Doğu ve Güneydoğu Anadolu” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

Ankette “Firmanın yüzde kaçını aşağıdakilere aittir?” şeklinde firmalara sorulan soruda %100 özel yerli ya da özel yabancı-ortaklı mülkiyete sahip ve bilmiyorum cevapları alınmıştır. Dolayısıyla “1=Özel Yerli, 2= Özel Yabancı - Ortaklı ve -9=Bilmiyorum” olarak ölçeklendirilmiştir.

Ankete göre firmaların faaliyette buldukları sektörler çok çeşitli olup “1=Gıda, 2= Tekstil, 3=Giyim, 4= Kimya, 5=Metal Olmayan Mineral Ürünler, 6=Fabrikasyon Metal Ürünler, 7=Perakende ve geri kalanı diğer adı altında toplanarak, 8=Diğer” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

Çalışmaya konu olan finansal kaynaklara erişim ile ilgili ankette firmalara mevcut faaliyetleri esnasında finansal kaynaklara erişimde ne ölçüde sorun yaşandı şeklinde sorularak cevaplar 5’li likert tipi ölçek kullanarak alınmıştır. Burada kullanılan likert ölçekte “1= Sorun Yoktu, 2=Küçük Sorun, 3=Orta Sorun, 4=Büyük Sorun ve 5=Çok Şiddetli Sorun” anlamına gelmektedir. Bilmiyorum, soruyu boş bırakma ve kararsız şeklindeki ifadeler ise sırasıyla -9, -8 ve -7 olarak ölçeklendirilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

Araştırmada World Bank Business Enterprise’ın 2013 yılında Türkiye’deki 1344 firma yöneticileri veya müdürleri ile yaptığı İngilizce anket ve anketlerin

değerlendirilmesi sonucunda elde edilen hazır veriler kullanılmıştır. Çeşitli alanlardan sorular içeren anketin amacı firma performansını ölçmeye ve iş ortamı hakkında bilgi toplamaya yöneliktir. World Bank tarafından yapılan bu anketlere ve veriler internet ortamından erişilmiştir. Bu çalışmada ankette firmaların faaliyetleri esnasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama durumu ve firmalara özgü özelliklere ait sorular ve bunlara ait veriler değerlendirilerek aralarında bir ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Ankette finansal kaynaklara erişim ile ilgili birçok soru bulunurken, firmaların mevcut faaliyetleri esnasında finansal kaynaklara erişimde ne ölçüde sorun yaşadığı şeklinde firmalara tek bir soru sorulmuştur.

Araştırmada öncelikle her bir değişkene ait toplam veri sayısını 1344'e eşitlemek için -9, -8 ve -7 değerlerini içeren değişkenlere ait veri setine kayıp veri ataması yapılmıştır. Veri setinde -9, -8 ve -7'nin yerine serinin ortalaması alınmış ve uygun ölçeğe dönüştürülmüş değerler yazılmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın ana amacını gerçekleştirme doğrultusunda kurulan hipotezleri test etmede parametrik testlerden olan tek yönlü varyans analizi, Welch ve Brown-Forsyth testi ve T testi (bağımsız örneklem için olan) kullanılmıştır. Bununla birlikte firmalara özgü değişkenlerin finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama bakımından durumlarını açıklamada çapraz tablodan da yararlanılmıştır. Yapılan analizlerde "SPSS 23.0 for Windows" programı kullanılmıştır.

Parametrik testlerin yapılması bakımından verilerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Tek yönlü varyans analizi n sayıda bağımsız örnekleme içeren hipotez testinde kullanılmaktadır. T testi iki bağımsız örneklem ortalamasının karşılaştırılmasını varyans analizi ise üç veya daha fazla bağımsız örneklem ortalamaları arasındaki karşılaştırmaları test etmektedir (Kartal ve Sofyalıoğlu, 2011: 274).

Varyans analizinin yapılması için belli varsayımlar söz konusudur:

- Her örneklem temsil ettiği ana kütlede bağımsız bir şekilde seçilmelidir.
- Ana kütleler normal dağılmalıdır ve
- Varyansların homojenliği varsayımı sağlanmalıdır (Kartal ve Sofyalıoğlu, 2011: 275).

Çalışmaya konu olan bağımlı değişkenin (finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi) ve bağımlı değişkenin her bir gruba ait verileri normal dağılmaktadır. Çarpıklık ve basıklık değerinin -2 ile +2 arasında olması veya Normal Q-Q Plot grafiği aracılığıyla veriler normal dağıldığı (EK 4) kabul edilmektedir. (George ve Mallery, 2010).

Levene test istatistiği sonuçlarına göre firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri ile firmalara özgü özelliklerden olan sektör, büyüklük, hukuki yapı, yaş ve bölge arasındaki ilişkiyi test etmede varyans analizi ya da Welch ve Brown-Forsythe test istatistiği kullanılmıştır.

Araştırmada firma büyüklüğüne ait karşılaştırılacak grup sayısının ikiden fazla olması (mikro, küçük, orta, büyük) ve gruplar arası varyans eşitliği sağlandığı (Tablo 2’de $p=0.390>0.05$ olduğu için bu gruplar arası varyans homojenliği vardır şeklindeki sıfır hipotezi kabul edilmiştir) için gruplar arası farklılığın finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin ortalaması bakımından anlamlı olup olmadığını test etmede varyans analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 2: Firma Büyüklüğü Arası Varyans Homojenliği Sonuçları

Levene İstatistik	df1	df2	P
1.005	3	1340	0.390

Hukuki yapıya ait karşılaştırılacak grup sayısının (halka açık, halka açık olmayan şirketler, şahıs şirketi vd.) ikiden fazla olması ve (Tablo 3’de $p=0.213>0.05$ olduğu için bu gruplar arası varyans homojenliği vardır şeklindeki sıfır hipotezi kabul edilmiştir) firmaların hukuki yapıları arasında varyans eşitliği sağlanması bakımından grupların ortalamaları arasında farklılığı test etmede varyans analizi kullanılmıştır.

Tablo 3: Hukuki Yapılar Arası Varyans Homojenliği Sonuçları

Levene İstatistik	df1	df2	P
1.457	4	1339	0.213

Yaşa ait karşılaştırılacak grup sayısının (yaş<10, $10\leq$ yaş<30 vd.) ikiden fazla olması ve yaş grupları arası varyansların eşit olması bakımından (Tablo 4 $p=0.759>0.05$) bu grupları arasındaki farklılığı finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin ortalaması bakımından test etmede varyans analizi kullanılmıştır.

Tablo 4: Yaş Grupları Arası Varyans Homojenliği Sonuçları

Levene İstatistik	df1	df2	P
0.468	4	1339	0.759

Sektöre ait karşılaştırılacak grup sayısı (gıda, tekstil, giyim vd.) ikiden fazla olması ve sektör grupları arasında varyans homojenliği sağlanmaması (Tablo 5 $p=0.000<0.05$ olduğu için sektör grupları arasında varyans homojenliği vardır şeklindeki sıfır hipotezi reddedilmiştir) bakımından sektör grupları arasındaki farklılığın finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin ortalaması açısından istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmede Welch ve Brown-Forsythe analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 5: Sektör Grupları Arası Varyans Homojenliği Sonuçları

Levene İstatistik	df1	df2	P
12.179	7	1336	0.000

Bölge (Akdeniz, Karadeniz, Ege, vd.) altı gruptan yani bölgede karşılaştırılacak grup sayısı ikiden fazla olduğu ve bölgeler arası varyans homojenliği sağlanmadığı için (Tablo 6, $p=0.000<0.05$) bölgelerin ortalamaları arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmede Welch ve Brown-Forsythe test istatistiğinden yararlanılmıştır.

Tablo 6: Bölgeler Arası Varyans Homojenliği Sonuçları

Levene İstatistik	df1	df2	P
15.800	5	1338	0.000

İkili grupların (mülkiyet yapısı) karşılaştırılmasında ise bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunması sonucunda ikiden fazla gruplar arasında farklılığın kaynağını araştırmada Post-Hoc istatistiklerinden yararlanılmıştır. Varyans analizi uygulanan analizlerde Post-Hoc istatistiklerinden çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi, Welch ve Brown-Forsythe uygulanan analizlerde ise Games-Howell testi uygulanmıştır.

3.5. BULGULAR

3.5.1. Firmalara Özgü Özelliklere İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan firmalara ilişkin bilgiler Tablo 7’de belirtilmiştir. Ankete göre firmaların çoğunluğu (%40.2) mikrodur. %26.9’u küçük ölçekli, %24.2’si orta ölçekli ve %8.8’i ise büyük ölçekli firmalardır. Hukuki bakımından firmaların %82.5 halka açık olmayan yapıdadır. Diğer firmaların %1.6’sı halka açık, %14.3’ ü şahıs şirketi %1.3’ ü ortaklık ve %0.3’ü limited firmalardan oluşmaktadır. Firmaların faaliyet yaşları incelendiğinde %59.6’sı 10 ile 30 yıl arasındadır. Bu firmalar genç ve olgun dönemine geçiş firmalar olarak adlandırılabilir. Yaşı 10’dan küçük (genç), 50 ile 70 yıl ve 70 yıl üstü (yaşlı) olanlar ise azınlığı oluşturmaktadır. Firmaların faaliyette buldukları sektörlerden %12.9’u gıda, %12.2’si tekstil ve giyim, %11.8’i metal olmayan mineral ürünler ve fabrikasyon metal ürünler, %11.0 kimya, %9.6’sı perakende ve %18.6’sı diğerdir. Firmaların en çok faaliyette buldukları bölgeler ise Marmara ve Ege’dir (sırasıyla %27.8 ve %20.4). Mülkiyet yapıları incelendiğinde ise firmaların çoğunluğunun özel yerli olduğu ortaya çıkmaktadır (%92.3).

Tablo 7: Firmalara Özgü Özelliklere İlişkin Bilgiler

Firmalara Özgü Değişkenler		Frekans (Sıklık)	Yüzde %
Büyüklik	Mikro (<5)	540	40.2
	Küçük (5 ile 19)	361	26.9
	Orta (20 ile 99)	325	24.2
	Büyük(100+)	118	8.8
	Toplam	1344	100
Hukuki Yapı	Halka açık şirketler	21	1.6
	Halka açık olmayan şirketler	1109	82.5
	Şahıs Şirketi	192	14.3
	Ortaklık	18	1.3
	Limited şirketler	4	0.3
Toplam	1344	100	
Yaş (Faaliyet Yaşı)	Yaş<10	342	25.4
	10<=Yaş<30	801	59.6
	30<=Yaş<50	164	12.2
	50<=Yaş <70	32	2.4
	70<=Yaş	5	0.4
Toplam	1344	100	
Bölge	Marmara	373	27.8
	Ege	274	20.4
	İç Anadolu	181	13.5
	Akdeniz	236	17.6
	Karadeniz	137	10.2
	Doğu & Güneydoğu Anadolu	143	10.6
Toplam	1344	100	
Mülkiyet Yapısı	Özel Yerli	1240	92.3
	Özel Yabancı- Ortaklı	104	7.7
Toplam	1344	100	
Sektör	Gıda	173	12.9
	Tekstil	164	12.2
	Giyim	164	12.2
	Kimya	148	11.0
	Metal Olmayan Mineral Ürünler	158	11.8
	Fabrikasyon Metal Ürünler	158	11.8
	Perakende	129	9.6
	Diğer	250	18.6
	Toplam	1344	100

Ankette firmaların mevcut firma içi faaliyetleri esnasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeylerine ait frekansı (sıklığı) ve yüzdeliği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi

		Frekans (Sıklık)	Yüzde %
Finansal Kaynaklara Erişim	Sorun Yok	800	59.5
	Küçük Sorun	272	20.2
	Orta Sorun	163	12.1
	Büyük Sorun	52	3.9
	Çok Şiddetli Sorun	57	4.2
	Toplam	1344	100

Ankete göre firmaların çoğunluğu (%59.5) finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığını, %20.2' si küçük sorun, %12.1'i orta sorun, %3.9'u büyük sorun ve %4.2'si çok şiddetli sorun yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda 1344 firmanın finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeylerinin aritmetik ortalaması (1.73) olarak hesaplanmıştır. Ortalama skorun altında kalanlar finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığı üstünde olanlar ise sorun yaşadığı yorumu yapılmaktadır.

3.5.2. Firma Büyüklüğü İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki

Literatürde firmaların finansal kaynaklara erişim ile firma büyüklüğü arasında negatif bir ilişki olduğu ve küçük ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla zorluk yaşadığı belirtilmiştir. Başlıca öne çıkan çalışmalar incelendiğinde;

Kira (2013) ve Laeven vd. (2006) çalışmaları birlikte incelendiğinde firmaların karakteristik özelliklerinden firma büyüklüğünün finansal kaynaklara erişimde etkisinin olduğu ve finansal kaynaklara erişimde küçük ölçekli firmaların büyük ölçekli firmalara göre daha fazla sorun yaşadığı açıklanmıştır (Kira, 2013: 63; Laeven vd., 2006: 932).

Çalışmada firma büyüklüğü ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi arasındaki ilişkiyi belirleme bakımından öncelikle firma büyüklüğüne göre finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi göstergelerinden (çapraz tablo) ve

istatistiksel olarak aralarındaki ilişkinin tespitinde varyans analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 9'a göre 1344 firmanın çoğunluğunu (%40.2) oluşturan mikro ölçekli firmaların finansal kaynaklara erişimde çok ciddi sorunlar yaşayan firmaların %43.9'unun oluşturduğu görülmektedir. Finansal kaynaklara erişimde çok ciddi sorun yaşayan mikro ölçekli firmaları sırasıyla küçük ve orta ölçekli firmalar takip etmektedir. Firmalar büyüklük içinde incelediğinde, mikro, küçük ve orta ölçekli firmaların çoğunluğunun (kendi içerisinde) finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığı, büyük ölçekli firmaların ise çoğunluğunun (%35.6 ve %33.9) finansal kaynaklara erişimde küçük ve orta sorun yaşadığı tespit edilmektedir.

Tablo 9: Firma Büyüklüğüne Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri

Finansal Kaynaklara Erişim						
	Sorun Yok	Küçük Sorun	Orta Sorun	Büyük Sorun	Çok Şiddetli Sorun	Toplam
Büyüklik Mikro	370	89	33	23	25	540
%Büyüklik İçinde	%68.5	%16.5	%6.1	%4.3	%4.6	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%46.3	%32.7	%20.2	%44.2	%43.9	%40.2
Küçük	241	63	31	10	16	361
%Büyüklik İçinde	%66.8	%17.5	%8.6	%2.8	%4.4	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%30.1	%23.2	%19.0	%19.2	%28.1	%26.9
Orta	161	78	59	14	13	325
%Büyüklik İçinde	%48.5	%24.0	%18.2	%4.3	%4.0	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%20.1	%28.7	%36.2	%26.9	%22.8	%24.2
Büyük	28	42	40	5	3	118
%Büyüklik İçinde	%23.7	%35.6	%33.9	%4.2	%2.5	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%3.5	%24.5	%24.5	%9.6	%5.3	%8.8
Toplam	800	272	163	52	57	1344
%Büyüklik İçinde	%59.5	%20.2	%12.1	%3.9	%4.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%100	%100	%100	%100	%100	%100.0

Tablo 10'a göre firma büyüklüklerine göre firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri kıyaslandığında en büyük ortalamanın (2.622)

büyük ölçekli firmalara ait olduğu ve büyük ölçekli firmaları sırasıyla orta (1.892), küçük (1.606) ve mikro ölçekli (1.600) firmalar takip ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Ortalaması Bakımından Firma Büyüklüklerinin Karşılaştırılması

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Mikro	540	1.600	1.084	16.545	0.000
Küçük	361	1.606	1.054		
Orta	325	1.892	1.096		
Büyük	118	2.622	0.955		
Toplam	1344	1.730	1.086		

Mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli firmalar arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için H_{01} hipotezi test edilmiştir. Varyans analizi sonuçlarına göre firma büyüklükleri arasındaki farklılık %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu bağlamda H_{01} hipotezi reddedilmiştir. Farklılığın hangi firmalar arasında olduğunu belirlemek için Post-Hoc istatistiklerinden Scheffe testi kullanılmıştır (Tablo 11). Tablo 11 Scheffe testi sonuçlarına göre finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri arasındaki farklılık büyük ile mikro, küçük, orta ve orta ile küçük, mikro ölçekli firmalar arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Yani büyük ile mikro, orta, küçük ölçekli firmalar arasındaki fark finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından anlamlıdır. Benzer şekilde orta ile küçük ve mikro ölçekli firmalar arasındaki fark da anlamlıdır. Mikro ve küçük ölçekli firmalar arasında ise farklılık olmadığı finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde benzerlik gösterdiği tespit edilmektedir. Buradan genel olarak firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamının firma büyüklüğü arasında farklılaşabildiğini, büyük ölçekli firmaların diğer ölçekli firmalara göre benzer şekilde orta ölçekli firmaların da küçük ve mikro ölçekli firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda firma büyüklüğü ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama arasında pozitif bir ilişki olduğu yani büyüklük arttıkça finansal kaynaklara erişimde sorun artmaktadır.

Genel olarak elde edilen bulguların literatürde yapılan çalışmalara ters düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi ankete katılan büyük ölçekli firmaların yatırımlarını artırma yoluna giderek finansal kaynaklara daha fazla ihtiyaç duyması ve bunun sonucunda eğer var olan (örneğin) kredi borcuna yenisinin eklenmesiyle finansal kuruluşlar tarafından kredi isteklerine ret ifadesi ile karşılaşma ihtimalinin olmasıdır.

Tablo 11: Firma Büyüklükleri Arasındaki Farkın Kaynağını Tespit Etmek İçin Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Büyüklük (I)	Büyüklük (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Sapma	P
Mikro	Küçük	-0.006	0.072	1.00
	Orta	-0.292*	0.075	0.00
	Büyük	-0.662*	0.108	0.00
Küçük	Mikro	0.006	0.072	1.00
	Orta	-0.285*	0.081	0.00
	Büyük	-0.656*	0.113	0.00
Orta	Mikro	0.292*	0.075	0.00
	Küçük	0.285*	0.081	0.00
	Büyük	-0.370*	0.114	0.01
Büyük	Mikro	0.662*	0.108	0.00
	Küçük	0.656*	0.113	0.00
	Orta	0.370*	0.114	0.01

*Ortalamalar arasındaki fark %5 düzeyinde anlamlıdır.

3.5.3. Firmaların Hukuki Yapısı İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki

Firmaların hukuki yapısı ile finansal kaynaklara erişim arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik yapılan çalışmalar genel olarak aynı sonucu taşımamaktadır. Kira (2013) çalışmasında firmaların hukuki yapısı arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama bakımından anlamlı farklılıklar olduğu ve hukuki açıdan şahıs şirketlerinin veya ortaklığa sahip firmaların özel ve kamu limited firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığını belirtmiştir (Kira, 2013: 60-64). Asiedu vd. (2013) ise çalışmasında hukuki yapının finansal kaynaklara erişim üzerindeki etkisi bölgeden bölgeye farklılık gösterirken Sahra Çölünün Güney bölgesindeki firmalardan şahıs şirketlerinin ve halka açık veya halka açık olmayan

firmaların finansal kaynaklara erişimde ortaklığa sahip firmalara göre daha az sorun yaşadığını açıklamıştır (Asiedu vd., 2013: 295).

Çalışmada firmaların hukuki yapısı ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri arasındaki ilişki tespit edilmesinde ilk olarak Tablo 12 incelendiğinde, 1344 firmanın %82.5'ini oluşturan halka açık olmayan firmaların finansal kaynaklara erişimde çok ciddi sorunlar yaşayan firmaların (çoğunluğunu) %78.9'unu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Finansal kaynaklara erişimde ciddi sorunlar yaşayan halka açık olmayan firmaları sırasıyla şahıs şirketleri, ortaklık ve limited firmalar takip etmektedir. Firmaların %1.6'sını oluşturan halka açık firmalar ise finansal kaynaklara erişimde ciddi sorun yaşamadığı ortaya çıkmaktadır. Firmalar hukuki yapı içinde incelendiğinde, her bir firma kendi içinde çoğunluk olarak finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığı, limited firmaların ise diğer firmalara göre finansal kaynaklara erişimde ciddi sorun yaşamada daha fazla olduğu tespit edilmektedir (%25).

Tablo 12: Hukuki Yapıya Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri

Finansal Kaynaklara Erişim						
	Sorun Yok	Küçük Sorun	Orta Sorun	Büyük Sorun	Çok Şiddetli Sorun	Toplam
Hukuki Yapı Halka Açık Şirketler	12	5	4	0	0	21
%Hukuki Yapı İçinde	%57.1	%23.8	%19.0	%0.0	%0.0	%100.00
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%1.5	%1.8	%2.5	%0.0	%0.0	%1.6
Halka Açık Olmayan Şirketler	647	227	145	45	45	1109
%Hukuki Yapı İçinde	%58.3	%20.5	%13.1	%4.1	%4.1	%100.00
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%80.9	%83.5	%89.0	%86.5	%78.9	%82.5
Şahıs Şirketleri	127	36	12	7	10	192
%Hukuki Yapı İçinde	%66.1	%18.8	%6.3	%3.6	%5.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%15.9	%13.2	%7.4	%13.5	%17.5	%14.3
Ortaklık	11	4	2	0	1	18
%Hukuki Yapı İçinde	%61.1	%22.2	%11.1	%0.0	%5.6	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%1.4	%1.5	%1.2	%0.0	%1.8	%1.3
Limited Şirketleri	3	0	0	0	1	4
%Hukuki Yapı İçinde	%75.0	%0.0	%0.0	%0.0	%25.0	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%0.4	%0.0	%0.0	%0.0	%1.8	%0.3
Toplam	800	272	163	52	57	1344
%Hukuki Yapı İçinde	%59.5	%20.2	%12.1	%3.9	%4.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%100	%100	%100	%100	%100	%100.0

Firmaların hukuki yapısı arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığını gösteren varyans analizleri sonuçları Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13’e göre firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri incelendiğinde limited şirketlerin ortalamasının (2.000) diğer firmaların ortalamasına göre daha yüksek olduğu ve sırasıyla halka açık olmayan şirketlerin ortalaması 1.750, ortaklıkların ortalaması 1.666, şahıs şirketlerin ortalaması 1.630 ve halka açık şirketlerin ortalaması 1.619 olarak görülmektedir.

Tablo 13: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Ortalaması Bakımından Firmaların Hukuki Yapılarının Karşılaştırılması

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Halka Açık Şirketler	21	1.619	0.804	0.632	0.640
Halka Açık Olmayan Şirketler	1109	1.750	1.086		
Şahıs Şirketleri	192	1.630	1.099		
Ortaklık	18	1.666	1.084		
Limited Şirketler	4	2.000	2.000		
Toplam	1344	1.730	1.086		

Varyans analizi sonucuna göre firmaların hukuki yapıları arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0.640>0.05$). Bu bağlamda H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin firmaların hukuki yapıları arasında farklılaşmadığını bu bağlamda firmaların hukuki yapılarının finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi halka açık, halka açık olmayan, şahıs, ortaklık ve limited şirketlerin yatırımlarını artırma ve büyüme yoluna gitmeyerek dış finansal kaynaklara yönelmediği ya da finansman tedarikçilerinin kaynak sağlamada firmaların hukuki yapısıyla ilgilenmediği daha çok karlılık, risklilik gibi performansa bağlı durumları dikkate alması durumundan kaynaklanabilmesidir. Sonuç olarak çalışmada hukuki yapının finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama üzerinde etkisinin olmayışı bulgusu genellikle literatürde yapılan çalışmalarla uyum sağlamadığı yönündedir.

3.5.4. Firmaların Faaliyet Yaşı İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki

Literatürde yapılan çalışmalar firmaların faaliyet yaşının finansal kaynaklara erişimi üzerinde etkisinin olup olmadığı yönünden karmadır. Kira (2013) çalışmasında faaliyet yaşının 10 yıldan az olanların (genç) finansal kaynaklara erişimde olgun firmalara göre daha fazla sorun yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca çalışmada faaliyet yaşının 5' den az olan firmaların finansal kaynaklara erişimde 5 ile 9 yaş arasında olanlara göre önemli farklılık gösterdiğini de açıklamıştır (Kira, 2013: 60). Bununla birlikte Laeven vd. (2006) ve Coluzzi vd. (2012) de çalışmalarında genç firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşadığını, firmaların faaliyet yaşının finansal kaynaklara erişimini etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir (Laeven vd., 2006: 932-948; Coluzzi vd., 2012: 9).

Bu çalışmaların aksine Kuntchev vd. (2014) firmaların finansal kaynaklarından olan banka kredilerine erişimde faaliyet yaşının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını açıklamıştır (Kuntchev vd., 2014: 1). Benzer şekilde Chavis vd. (2010) yaptığı çalışmada güçlü hukuk sistemine sahip ülkelerde genç firmaların finansal kaynaklara erişimde (özellikle banka kredileri) sorun yaşamadığını belirtmiştir (Chavis, 2010: 1).

Çalışmada firmaların faaliyet yaşı ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etmede ilk olarak Tablo 14 incelendiğinde faaliyet yaşı 10 ile 30 yaş arasında olan firmaların faaliyet yaşı 10'dan küçük olan firmalara göre finansal kaynaklara erişimde çok ciddi sorun yaşamada çoğunluğu oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte faaliyet yaşı 70'den büyük olan yani yaşlı firmalar grupları içinde azınlığı oluştursa da finansal kaynaklara erişimde çok ciddi sorun yaşamadığı sonucu da ortaya çıkmaktadır. Firmalar yaş içinde incelendiğinde, yaşı 50 ile 70 arasında olan firmaların finansal kaynaklara erişimde diğer firmalara göre orta sorun yaşamada daha fazla (%21.9) olduğu tespit edilmektedir.

Tablo 14: Yaşa Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri

Finansal Kaynaklara Erişim							
	Sorun Yok	Küçük Sorun	Orta Sorun	Büyük Sorun	Çok Şiddetli Sorun	Toplam	
Yaş							
Yaş <10	200	71	45	8	18	342	
% Yaş İçinde	%58.5	%20.8	%13.2	%2.3	%5.3	%100.0	
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%25.0	%26.1	%27.6	%15.4	%31.6	%25.4	
10<=Yaş<30	490	156	86	37	32	801	
%Yaş İçinde	%61.2	%19.5	%10.7	%4.6	%4.0	%100.0	
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%61.3	%57.4	%52.8	%71.2	%56.1	%59.6	
30<=Yaş<50	92	35	25	6	6	164	
% Yaş İçinde	%56.1	%21.3	%15.2	%3.7	%3.7	%100.0	
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%11.5	%12.9	%15.3	%11.5	%10.5	%12.2	
50<=Yaş<70	16	7	7	1	1	32	
%Yaş İçinde	%50.0	%21.9	%21.9	%3.1	%3.1	%100.0	
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%2.0	%2.6	%4.3	%1.9	%1.8	%2.4	
70<= Yaş	2	3	0	0	0	5	
%Yaş İçinde	%40.0	%60.0	%0.0	%0.0	%0.0	%100.0	
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%0.3	%1.1	%0.0	%0.0	%0.0	%0.4	
Toplam	800	272	163	52	57	1344	
%Yaş İçinde	%59.5	%20.2	%12.1	%3.9	%4.2	%100.0	
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	

Firmaların faaliyet yaşları ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeylerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını gösteren varyans analizleri sonuçları Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Ortalaması Bakımından Faaliyet Yaşlarının Karşılaştırılması

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Yaş <10	342	1.751	1.106	0.344	0.848
10<=Yaş<30	801	1.707	1.086		
30<=Yaş<50	164	1.774	1.070		
50<=Yaş<70	32	1.875	1.070		
70<= Yaş	5	1.600	0.547		
Toplam	1344	1.730	1.086		

Tablo 15 incelendiğinde firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi açısından en yüksek ortalamanın (1.875) 50 ile 70 yaşında olan firmalarda olduğu gözlenmektedir. Bunun yanı sıra 30 ile 50 yaşında olan firmaların ortalaması 1.774, 10'dan küçük olan firmaların ortalaması 1.751, 10 ile 30 yaşında olan firmaların ortalaması 1.707 ve yaşı 70'den büyük olan firmaların ortalaması 1.600'dür. Ancak istatistiksel olarak farklı faaliyet yaşlarına sahip firmaların arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p=0.848>0.05$). Bu bağlamda kurulan H_{06} hipotezi kabul edilmiştir. Yani faaliyet yaşının finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde bir etkisi olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi ankete katılan farklı faaliyet yaşlarına sahip firmaların büyük yatırımlar yapmadığı yapsa dahi dış finansal kaynaklara yönelmediği bunu iç kaynakları ile finanse etmiş olabileceğidir. Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular faaliyet yaşının finansal kaynaklara erişim üzerinde bir etkisinin olmadığını belirten çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

3.5.5. Sektör İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki

Literatürde genelde yapılan çalışmaların firmalar özgü özelliklerden firmaların faaliyette bulunduğu sektörün finansal kaynaklara erişim üzerinde en iyi kestirici olmadığı yönündedir. Fakat birçok çalışmada sektörün firmaların finansal kaynaklara erişim üzerinde etkisi olduğu belirtilmiştir. Örneğin;

Kira (2013) çalışmasında sektör olarak baz aldığı üretim, hizmet ve inşaat sektörlerinden üretim ve hizmet sektörlerinde faaliyette bulunan firmaların finansal

kaynaklara erişimde inşaat sektöründe faaliyette bulunan firmalara göre daha fazla sorun yaşadığını belirtmiştir (Kira, 2013: 64). Coluzzi vd. (2012) çalışmasında inşaat ve üretim sektörlerinde faaliyette bulunan firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığını açıklamıştır (Coluzzi vd., 2012: 9). Laeven vd. (2006) ise Coluzzi vd. (2012) ve Kira (2013)'ün çalışmalarında elde ettiği bulgulara benzer olarak üretim sektöründe faaliyette bulunan ve bunun dışında tarım ve inşaat sektörlerinde faaliyette bulunan firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığını raporlamıştır (Laeven vd., 2006: 943).

Çalışmada firmaların faaliyette buldukları sektör ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etme bakımından ilk olarak Tablo 16 incelendiğinde, 1344 firmanın %11.8'ini oluşturan metal olmayan mineral ürünlerde faaliyette bulunan firmalar diğer farklı sektörlerde faaliyette bulunan firmalara göre finansal kaynaklara erişimde çok ciddi sorun yaşayanların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Metal olmayan mineral ürünlerde faaliyette bulunan firmaları sırasıyla kimya ve diğer sektörlerde faaliyette bulunan firmalar takip etmektedir. Sektör bazında incelendiğinde ise her bir sektörün kendi içinde çoğunluğunun finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığını sadece gıda sektöründe faaliyette bulunan firmaların diğer sektörlerle göre küçük ve orta sorun yaşamada daha fazla (%31.8 ve %26.9) olduğu tespit edilmektedir.

Tablo 16: Sektöre Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri

Finansal Kaynaklara Erişim						
	Sorun Yok	Küçük Sorun	Orta Sorun	Büyük Sorun	Çok Şiddetli Sorun	Toplam
Sektör Gıda	65	55	45	6	2	173
%Sektör İçinde	%37.6	%31.8	%26.0	%3.5	%1.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%8.1	%20.2	%27.6	%11.5	%3.5	%12.9
Tekstil	110	39	10	2	3	164
%Sektör İçinde	%67.1	%23.8	%6.1	%1.2	%1.8	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%13.8	%14.3	%6.1	%3.8	%5.3	%12.2
Giyim	98	37	19	6	4	164
%Sektör İçinde	%59.8	%22.6	%11.6	%3.7	%2.4	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%12.3	%13.6	%11.7	%11.5	%7.0	%12.2
Kimya	83	35	13	9	8	148
%Sektör İçinde	%56.1	%23.6	%8.8	%6.1	%5.4	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%10.4	%12.9	%8.0	%17.3	%14.0	%11.0
Metal Olmayan Mineral Ürünler	83	28	18	9	20	158
%Sektör İçinde	%52.5	%17.7	%11.4	%5.7	%12.7	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%10.4	%10.3	%11.0	%17.3	%35.1	%11.8
Fabrikasyon Metal Ürünler	83	32	31	7	5	158
%Sektör İçinde	%52.5	%20.3	%19.6	%4.4	%3.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%10.4	%11.8	%19.0	%13.5	%8.8	%11.8
Perakende	81	22	12	7	7	129
%Sektör İçinde	%62.8	%17.1	%9.3	%5.4	%5.4	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%10.1	%8.1	%7.4	%13.5	%12.3	%9.6
Diğer	197	24	15	6	8	250
%Sektör İçinde	%78.8	%9.6	%6.0	%2.4	%3.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%24.6	%8.8	%9.2	%11.5	%14.0	%18.6
Toplam	800	272	163	52	57	1344
%Sektör İçinde	%59.5	%20.2	%12.1	%3.9	%4.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Firmaların faaliyette buldukları sektörler arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından anlamlı farklılıkların olup olmadığını test eden Welch ve Brown-Forsythe sonuçları Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17'ye göre farklı sektörlerde faaliyette bulunan firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri karşılaştırıldığında en yüksek ortalamanın (2.082) metal olmayan mineral ürünlere ait olduğu görülmektedir. Sırasıyla gıda 1.988, fabrikasyon metal ürünler 1.854, kimya 1.810, perakende 1.736, giyim 1.664, tekstil 1.469 ve diğer 1.416 ortalamalara sahiptir.

Finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamanın sektör grupları arasında anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemede H_{03} hipotezi test edilmiştir. Welch ve Brown-Forsythe test istatistiği sonuçlarına göre sektör gruplarının ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu açıdan kurulan H_{03} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 17: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Ortalaması Bakımından Sektör Gruplarının Karşılaştırılması

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma		İstatistik	P
Gıda	173	1.988	0.939	Welch	9.640	0.000
Tekstil	164	1.469	0.817	Brown-Forsythe	8.681	0.000
Giyim	164	1.664	0.986			
Kimya	148	1.810	1.162			
Metal Olmayan Mineral Ürünler	158	2.082	1.418			
Fabrikasyon Metal Ürünler	158	1.854	1.081			
Perakende	129	1.736	1.169			
Diğer	250	1.416	0.945			
Toplam	1344	1.730	1.086			

Farklılığın kaynağını araştırmak için Post-Hoc istatistiğinden faydalanılmıştır. Gruplar arası varyansların eşitliği sağlanmadığından farklılığın kaynağı Post-Hoc istatistiğinden Games-Howell testi ile belirlenmiştir. Tablo 18'e göre finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi arasındaki farklılık sırası ile gıda ile tekstil, gıda ile giyim, gıda ile diğer, tekstil ile metal olmayan mineral ürünler, tekstil ile fabrikasyon metal ürünler, giyim ile metal olmayan mineral ürünler, kimya ile diğer, metal olmayan mineral ürünler ile diğer ve fabrikasyon metal ürünler ile diğer sektör gruplarının arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Genel olarak firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin sektör grupları arasında anlamlı bir şekilde farklılaştığını gıda sektöründe faaliyette bulunan firmaların tekstil, giyim, diğere göre, metal olmayan mineral ürünlerde faaliyette bulunan firmaların giyim, tekstil ve diğere göre, fabrikasyon metal ürünlerde faaliyette bulunan firmaların diğere ve tekstile göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı sonucu çıkmaktadır. Bunun sebebi bu firmalar faaliyette bulunduğu sektörlerin etkisi ile bankalar arasında asimetrik bilgi yaşanmış olabilmektedir.

Tablo 18: Sektörler Arasındaki Farkın Kaynağını Tespit Etmek İçin Yapılan Games-Howell Test Sonuçları

Sektör (I)	Sektör (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Sapma	P
Gıda	Tekstil	0.518*	0.095	0.000
	Giyim	0.323*	0.105	0.046
	Kimya	0.177	0.119	0.813
	Metal Olmayan Mineral Ürünler	-0.093	0.133	0.997
	Fabrikasyon Metal Ürünler	0.134	0.111	0.992
	Perakende	0.252	0.125	0.477
	Diğere	0.572*	0.093	0.000
	Tekstil	Gıda	-0.518*	0.095
Giyim		-0.195	0.100	0.517
Kimya		-0.341	0.114	0.064
Metal Olmayan Mineral Ürünler		-0.612*	0.129	0.000
Fabrikasyon Metal Ürünler		-0.384*	0.107	0.009
Perakende		-0.266	0.121	0.354
Diğere		0.053	0.087	0.999
Giyim		Gıda	-0.323*	0.105
	Tekstil	0.195	0.100	0.517
	Kimya	-0.146	0.122	0.934
	Metal Olmayan Mineral Ürünler	-0.417*	0.136	0.050
	Fabrikasyon Metal Ürünler	-0.043	0.115	0.723
	Perakende	-0.071	0.128	0.999
	Diğere	0.248	0.097	0.179

Kimya	Gıda	-0.177	0.119	0.813
	Tekstil	0.341	0.114	0.064
	Giyim	0.146	0.122	0.934
	Metal Olmayan	-0.271	0.147	0.596
	Mineral Ürünler			
	Fabrikasyon Metal	-0.043	0.128	1.000
	Ürünler			
	Perakende	0.074	0.140	0.999
Diğer	0.394*	0.112	0.013	
Metal Olmayan Mineral Ürünler	Gıda	0.093	0.133	0.997
	Tekstil	0.612*	0.129	0.000
	Giyim	0.417*	0.136	0.050
	Kimya	0.271	0.147	0.596
	Fabrikasyon Metal	0.227	0.141	0.747
	Ürünler			
	Perakende	0.345	0.152	0.317
	Diğer	0.666*	0.127	0.000
Fabrikasyon Metal Ürünler	Gıda	-0.134	0.111	0.932
	Tekstil	0.384*	0.107	0.009
	Giyim	0.189	0.115	0.723
	Kimya	0.043	0.128	1.000
	Metal Olmayan	-0.227	0.141	0.747
	Mineral Ürünler			
	Perakende	0.118	0.134	0.988
	Diğer	0.438*	0.104	0.001
Perakende	Gıda	-0.252	0.125	0.477
	Tekstil	0.266	0.121	0.354
	Giyim	0.071	0.128	0.999
	Kimya	-0.074	0.140	0.999
	Metal Olmayan	-0.345	0.152	0.317
	Mineral Ürünler			
	Fabrikasyon Metal	-0.118	0.134	0.988
	Ürünler			
Diğer	0.320	0.119	0.131	
Diğer	Gıda	-0.572*	0.093	0.000
	Tekstil	-0.053	0.087	0.999
	Giyim	-0.248	0.097	0.179
	Kimya	-0.394*	0.112	0.013
	Metal Olmayan	-0.666	0.127	0.000
	Mineral Ürünler			
	Fabrikasyon Metal	-0.438*	0.104	0.001
	Ürünler			
Perakende	-0.320	0.119	0.131	

*Ortalamalar arasındaki fark %5 düzeyinde anlamlıdır.

3.5.6. Bölge İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki

Türkiye'deki bölgeler arasında ekonomik kalkınma bakımından farklılıklar söz konusudur. Bunun sebebi yerel pazarların gelişme göstermemesi, girdi temini, kalifiyeli elemanların çalıştırılmaması, sermaye birikimi, coğrafi konum ve eğitim yetersizliğidir (Genç, 2002: 2). Bölgeler arasında Doğu Anadolu bölgesi diğer bölgelere göre en az gelişmiş bölgedir (Genç, 2002: 19). Bu durum mevcut bölgelerde faaliyette bulunan firmaların performansını dolayısıyla finansal kaynaklara erişimini de etkilemektedir. Bu yüzden metropollerde faaliyette bulunan firmaların finansal kaynaklara erişimde kırsal alanlarda faaliyette bulunan firmalara göre daha az sorun yaşamaktadır sonucu çıkarılabilir.

Çalışmada firmaların faaliyette buldukları bölge ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi arasındaki ilişkiyi belirleme bakımından ilk olarak Tablo 19 incelendiğinde, 1344 firmanın %10.6'sını oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde faaliyette bulunan firmalar finansal kaynaklara erişimde ciddi sorun yaşayan firmaların %40.4'ünü oluşturmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da faaliyette bulunan firmalar finansal kaynaklara erişimde diğer firmalara göre daha fazla sorun yaşamaktadır. Tablo 19 bölge içinde incelendiğinde ise her bir bölgede faaliyette bulunan firmaların (kendi içerisinde) çoğunluğu finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamamaktadır.

Firmaların faaliyette buldukları bölgelerin arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını test eden Welch ve Brown-Forsythe testi sonuçları Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 19: Bölgeye Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri

Finansal Kaynaklara Erişim						
	Sorun Yok	Küçük Sorun	Orta Sorun	Büyük Sorun	Çok Şiddetli Sorun	Toplam
Bölge Marmara	266	48	38	11	10	373
%Bölge İçinde	%71.3	%12.9	%10.2	%2.9	%2.7	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%33.3	%17.6	%23.3	%21.2	%17.5	%27.8
Ege	137	78	49	6	4	274
%Bölge İçinde	%50.0	%28.5	%17.9	%2.2	%1.5	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%17.1	%28.7	%30.1	%11.5	%7.0	%20.4
İç Anadolu	113	28	20	11	9	181
%Bölge İçinde	%62.4	%15.5	%11.0	%6.1	%5.0	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%14.1	%10.3	%12.3	%21.2	%15.8	%13.5
Akdeniz	143	49	24	11	9	236
%Bölge İçinde	%60.6	%20.8	%10.2	%4.7	%3.8	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%17.9	%18.0	%14.2	%21.2	%15.8	%17.6
Karadeniz	79	37	14	5	2	137
%Bölge İçinde	%57.7	%27.0	%10.2	%3.6	%1.5	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%9.9	%13.6	%8.6	%9.6	%3.5	%10.2
Doğu ve Güneydoğu Anadolu	62	32	18	8	23	143
%Bölge İçinde	%43.4	%22.4	%12.6	%5.6	%16.1	%100.
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%7.8	%11.8	%11.0	%15.4	%40.4	%10.6
Toplam	800	272	163	52	57	1344
%Bölge İçinde	%59.5	%20.2	%12.1	%3.9	%4.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0

Farklı bölgelerde faaliyette bulunan firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri kıyaslandığında (Tablo 20) Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da faaliyette bulunan firmaların ortalamasının (2.286) diğer bölgelerde faaliyette bulunan firmalara göre daha yüksektir. Ege 1.766, İç Anadolu 1.756, Akdeniz 1.703, Karadeniz 1.642 ve Marmara 1.528 ortalamalara sahiptir.

Tablo 20: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Ortalaması Bakımından Bölgelerin Karşılaştırılması

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma		İstatistik	P
Marmara	373	1.528	0.976	Welch	7.291	0.000
Ege	274	1.766	0.919	Brown-Forsythe	9.898	0.000
İç Anadolu	181	1.756	1.172			
Akdeniz	236	1.703	1.074			
Karadeniz	137	1.642	0.913			
Doğu ve Güneydoğu Anadolu	143	2.286	1.470			
Toplam	1344	1.730	1.086			

Tablo 20’ye göre, firmaların faaliyette bulunduğu bölgeler arasındaki fark finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu bağlamda kurulan H_{05} hipotezi reddedilmiştir. Yani finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bölgeler arasında farklılığın kaynağını araştırmada Post-Hoc istatistiğinden yararlanılmıştır. Bölgeler arası varyansların homojenliği sağlanmadığından farklılığın kaynağı Post- Hoc istatistiğinden Games-Howell testi ile belirlenmiştir (Tablo 21). Buna göre finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri arasındaki farklılık Marmara ile Ege ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Marmara, Ege, İç Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinin arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, Marmara ile Ege ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Marmara, Ege, İç Anadolu, Akdeniz, Karadeniz arasındaki fark finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından anlamlıdır. Böylece Ege bölgesindeki firmaların Marmara bölgesindeki firmalara göre, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da faaliyette bulunan firmaların diğer bölgelere

göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ekonomik gelişmişliğin az olması, iklim ve coğrafi konumun da etkisiyle buralarda faaliyette bulunan firmaların satışlarını olumsuz etkilemesi açısından bu firmaların bankaların kredi karşılığındaki isteklerine cevap verememesinden kaynaklanmaktadır (Genç, 2002: 14).

Tablo 21: Bölgeler Arasındaki Farkın Kaynağını Tespit Etmek İçin Yapılan Games-Howell Test Sonuçları

Bölge (I)	Bölge (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Sapma	P
Marmara	Ege	-0.238*	0.751	0.024
	İç Anadolu	-0.228	0.100	0.304
	Akdeniz	-0.175	0.086	0.482
	Karadeniz	-0.114	0.093	0.976
	Doğu ve Güneydoğu Anadolu	-0.758*	0.133	0.000
Ege	Marmara	0.238*	0.075	0.024
	İç Anadolu	0.009	0.103	1.000
	Akdeniz	0.063	0.089	1.000
	Karadeniz	0.124	0.095	0.962
	Doğu ve Güneydoğu Anadolu	-0.520*	0.134	0.002
İç Anadolu	Marmara	0.228	0.100	0.304
	Ege	-0.009	0.103	1.000
	Akdeniz	0.053	0.111	1.000
	Karadeniz	0.114	0.116	0.997
	Doğu ve Güneydoğu Anadolu	-0.529*	0.150	0.008
Akdeniz	Marmara	0.175	0.086	0.482
	Ege	-0.063	0.089	1.000
	İç Anadolu	-0.053	0.111	1.000
	Karadeniz	0.610	0.104	1.000
	Doğu ve Güneydoğu Anadolu	-0.583	0.141	0.001
Karadeniz	Marmara	0.114	0.093	0.976
	Ege	-0.124	0.095	0.962
	İç Anadolu	-0.114	0.116	0.997
	Akdeniz	-0.061	0.104	1.000
	Doğu ve Güneydoğu Anadolu	-0.644*	0.145	0.000
Doğu ve Güneydoğu Anadolu	Marmara	0.758*	0.133	0.000
	Ege	0.520*	0.134	0.002
	İç Anadolu	0.529*	0.150	0.008
	Akdeniz	0.583*	0.141	0.001
	Karadeniz	0.644*	0.145	0.000

3.5.7. Mülkiyet Yapısı İle Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki İlişki

Literatürde yapılan çalışmaların firmalara özgü özelliklerden olan mülkiyet yapısının finansal kaynaklara erişim üzerinde en iyi kestiricilerden biri olduğu yönündedir. Yapılan çalışmalarda yabancı mülkiyete sahip ve çok uluslu firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamadığı belirtilmiştir.

Kira (2013) yaptığı çalışmada özel yerli mülkiyete sahip firmalar yabancı özel mülkiyete sahip firmalardan finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığını belirtmiştir (Kira, 2013: 60). Benzer şekilde Laeven vd. (2006) çalışmasında yerli firmaların finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığını açıklamıştır (Laeven vd. 2006: 948).

Çalışmada firmaların mülkiyet yapısı ile finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyleri arasındaki ilişki tespit edilmesi bakımından ilk olarak Tablo 22 incelendiğinde, 1344 firmanın %92.3'ünü oluşturan özel yerli mülkiyete sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde ciddi anlamda sorun yaşayan firmaların %100'ünü oluşturduğu gözlenmektedir. Tablo 22 mülkiyet içinde incelendiğinde ise özel yabancı- ortaklı mülkiyete sahip firmaların kendi içerisinde finansal kaynaklara erişimde ciddi sorunlarla hiç karşılaşmadığı durumu ortaya çıkmaktadır.

Finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamanın mülkiyet yapıları arasında anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test eden t testi sonuçları Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 22: Mülkiyete Yapısına Göre Firmaların Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzey Göstergeleri

Finansal Kaynaklara Erişim						
	Sorun Yok	Küçük Sorun	Orta Sorun	Büyük Sorun	Çok Şiddetli Sorun	Toplam
Mülkiyet Özeli Yerli Yapısı	736	248	147	52	57	1240
%Mülkiyet İçinde	%59.4	%20.0	%11.9	%4.2	%4.6	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%92.0	%91.2	%90.2	%100.0	%100.0	%92.3
Özel Yabancı- Ortaklı	64	24	16	0	0	104
%Mülkiyet İçinde	%61.5	%23.1	%15.4	%0.0	%0.0	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%8.0	%8.8	%9.8	%0.0	%0.0	%7.7
Toplam	800	272	163	52	57	1344
%Mülkiyet İçinde	%59.5	%20.2	%12.1	%3.9	%4.2	%100.0
%Finansal Kaynaklara Erişim İçinde	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0	%100.0

Tablo 23'e göre özel yerli ve özel yabancı-ortaklı firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşaması bakımından durumları karşılaştırıldığında özel yerli mülkiyete sahip firmaların ortalamasının (1.746) özel yabancı-ortaklı mülkiyete sahip firmaların ortalamalarından (1.538) daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Özel yerli ve özel yabancı-ortaklı mülkiyete sahip firmaların arasındaki farklılığın finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için H_{04} hipotezi kurulmuştur. T testi sonuçlarına göre aralarındaki farklılık istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bağlamda kurulan H_{04} hipotezi reddedilmiştir.

Finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde mülkiyet yapısının etkisi olduğu ve finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamanın firmaların mülkiyet yapıları arasında farklılaştığı çıkarılacak genel sonuçlar arasındadır. Bu bağlamda özel yerli mülkiyete sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde özel

yabancı-ortaklı mülkiyete sahip firmalar göre daha fazla sorun yaşadığı tespit edilmektedir (Tablo 23).

Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular literatürde yapılan çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir. Özel yabancı-ortaklı firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamamasının nedeni yeterli sermayeye sahip olması bakımından dış finansal kaynaklara yönelmemesi olarak düşünülebilir.

Tablo 23: Finansal Kaynaklara Erişimde Sorun Yaşama Düzeyi Ortalaması Bakımından Mülkiyet Yapılarının Karşılaştırılması

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	T	P
Özel Yerli	1240	1.746	1.109	2.605	0.01
Özel Yabancı-Ortaklı	104	1.538	0.749		

SONUÇ VE ÖNERİLER

Firmaların var olabilmesi ve varlığını devam etmesini etkileyen en temel araç finansal kaynaklardır. Finansal kaynaklar temelde firmaların faaliyetlerini sürdürmesi için gerekli olan üretim kaynaklarına ulaşmayı sağlamaktadır.

Çalışmada, World Bank'ın 2013 yılına ait Türkiye'deki 1344 firma ile yaptığı anket ve veriler baz alınarak finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde firmalara özgü özelliklerden büyüklük, hukuki yapı, faaliyette buldukları bölge, faaliyette buldukları sektör, faaliyet yaşı ve mülkiyet yapısının etkisi olup olmadığı araştırılmıştır.

Bu çalışma, firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ile firmalara özgü özellikler arasında ilişki kurulması yönünden Türkçe literatürde bir ilktir.

Çalışmanın sonucu şöyle özetlenebilir;

Firma büyüklükleri arasında finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından anlamlı farklılıklar vardır. Büyük ölçekli firmalar finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşamaktadır.

Firmaların hukuki yapıları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı halde göstergeden (Tablo 12) halka açık olmayan firmaların finansal kaynaklara erişimde ciddi sorun yaşadığı tespit edilmektedir.

Farklı faaliyet yaşlarına sahip firmalar arasındaki farklılık finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yine göstergelerden (Tablo 14) yaşı 10 ile 30 yaş arasında olan firmaların faaliyet yaşı 10'dan küçük olan firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşadığı yaşı 70 ve üstü olan firmaların ise finansal kaynaklara erişimde daha az sorun yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sektör gruplarının ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. En yüksek ortalamaya sahip olan metal olmayan mineral ürünlerde faaliyette bulunan firmalar giyim, tekstil ve diğer sektörlerde faaliyette bulunan firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşamaktadır.

Bölgeler arasındaki farklılık finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyinin ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlıdır. En yüksek ortalamaya sahip olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyette bulunan

firmalar diğ er bölgelerde faaliyette bulunan firmalara göre finansal kaynaklara erişimde daha fazla sorun yaşamaktadır.

Özel yerli mülkiyete sahip firmaların finansal kaynaklara erişimde özel yabancı-ortaklı mülkiyete sahip firmalar göre daha fazla sorun yaşamaktadır ve ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çalışmada firma büyüklüğünün, faaliyette bulunulan sektörün, faaliyette bulunulan bölgenin ve mülkiyet yapısının finansal kaynaklara erişimde sorun yaşama düzeyi üzerinde etkisinin olduğu fakat faaliyet yaşının ve hukuki yapının etkisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Firmaların finansal kaynaklara erişimde sorun yaşamasını etkileyen makro faktörlerin (kriz, hukuk vb.) yanı sıra firmaların karakteristik özelliklerinde etkili olması firmalar için finansal kaynakların erişimin önemli bir sorun olduğunun belirtisidir. Bu bağlamda finansal kaynaklara erişimde sıkıntı yaşayan firmalar için mevcut olarak sunulabilecek öneriler şunlardır:

- Bilindik finansal kaynaklara erişimde zorluk yaşayan firmalar alternatif fon yaratan kaynaklara ulaşabilir.
- Devletin firmalara sunduğu teşvikler takip edilebilir ve bunlardan faydalanabilir (KOSGEB vb.).
- Devletin firmalara sunacağı teşvikler artırılabilir ve kolaylaştırılabilir. Özellikle finansal kaynaklara erişimde ciddi anlamda sorun yaşayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki ve metal olmayan mineral ürünlerde faaliyette bulunan firmalar için teşvikler ciddi anlamda düzenlenebilir.
- Firmalar finans departmanında finansal yönetim bilinci ve analizine sahip uzman kişiler çalıştırılabilir.
- Firma danışmanlığı yapan şirketlerden daha fazla yararlanılabilir.

Yukarıda sunulan bir takım öneriler farklı sektörlerde ve bölgelerde faaliyette bulunan ve finansal kaynaklar erişimde sorun yaşayan firmaların sorunlarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Afşar, M. (2011). Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 6(2): 143-171.

Akerlof, G.A. (1970). The Market for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*. 84(3): 488-500.

Akgüç, Ö. (1998). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Aktaş, H. (2009). *Hisse Senetleri Piyasasında Muhasebe Bilgilerinin Önemi: IMKB'de Değer İlişkisi Analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Alav, D. (2013). *Finansal Sıkıntı Maliyetleri ve İşletmelerde Yeniden Yapılandırma: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alptekin, E. (2007). *KOBİ'ler Alternatif Finansman Kaynaklarının Farkında Mı?*. http://www.izto.org.tr/Portals/0/IztoGenel/Dokumanlar/kobiler_alternatif_finansman_kaynaklarinin_farkindami_e_alptekin_26.04.2012%2021-41-56.pdf, (23.06.2017).

Angelini, P. ve Generale, A. (2008). On the Evolution of Firm Size Distributions. *American Economic Review*. 98(1): 426-438.

Aras, G. (2001). KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahüstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Finansman Modeli. *1. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları*. Nevşehir. 18-21 Ekim 2001.

Arslan, Ö. (2003). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Bazı Finansal Yönetim Uygulamaları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(1): 121-135.

Asiedu, E., Kalonda-Kanyama, I., Ndikumana, L. ve Nti-Addae, A. (2013). *American Economic Review*. 103(3): 293-297.

Aterido, R., Hallward-Driemeier, M. ve Pages C. (2011). Big Constraints to Small Firms' Growth? Business Environment and Employment Growth Across Firms. *Economic Development and Cultural Change*. 59(3): 609-647.

Ayyagari, M., Demirgüç-Kunt, A. ve Maksimovic, V. (2008). How Important Are Financing Constraints? The Role of Finance in the Business Environment. *The World Bank Economic Review*. 22(3): 483-516.

Beck, T. ve Demirguc-Kunt, A. (2006). Small and Medium-Size Enterprises: Access to Finance as a Growth Constraint. *Journal of Banking & Finance*. 30(11): 2931-2943.

Beck, T., Demirgüç-Kunt, A. ve Maksimovic, V. (2005). Financial and Legal Constraints to Growth: Does Firm Size Matter? *Journal of Finance*. 60(1): 137-177.

Bekçi, İ. ve Usul, H. (2001). Göller Bölgesindeki Küçük ve Orta boy İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergi*. 6(1): 111-125.

Bitzenis, A. ve Nito, E. (2005). Obstacles to Entrepreneurship in a Transition Business Environment: The Case of Albania. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. 12(4): 564-578.

Bougheas, S., Mizen, P. ve Yalcin C. (2006). Access to External Finance: Theory and Evidence on the Impact of Monetary Policy and Firm-Specific Characteristics. *Journal of Banking & Finance*. 30(1): 199-227.

Ceylan, A. (2004). *İşletmelerde Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Chavis, L., Klapper, L. ve Love, I. (2010). *International Differences in Entrepreneurial Finance*.
<https://www.enterprisesurveys.org/~media/GIAWB/EnterpriseSurveys/Documents/EnterpriseNotes/Finance-11.pdf>, (12.05.2017).

Coad, A. ve Rao, R. (2008). Innovation and Firm Growth in High-Tech Sectors: A quantile Regression Approach. *Research Policy*. 37 (4): 633-648.

Coluzzi, C., Ferrando, A. ve Martinez-Carrascal, C. (2012). Financing Obstacles and Growth: An Analysis for Euro Area Non-Financial Firms. *The European Journal of Finance*. 1-18.

Correa, P. ve Şeker, M. (2010). Obstacles to Growth for Small and Medium Enterprises in Turkey. *World Bank Policy Research Working Paper*. 5323: 1-26.

Demirgüç-Kunt, A. ve Maksimovic, V. (2002). Funding Growth in Bank-Based and Market-Based Financial Systems: Evidence from Firm-Level Data. *Journal of Financial Economics*. 65(3): 337-363.

Demirtaş, C. ve Fırat, E. (2012). Konjonktürel Teoriler Işığında Türkiye’de Yaşanan 2000-2001 Krizin Değerlendirilmesi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 4(1): 23-32.

Dethier, J.J., Hirn, M. ve Straub, S. (2008). Explaining Enterprise Performance in Developing Countries with Business Climate Survey Data. *Policy Research Working Paper*. 4792: 1-45.

Dinh, H.T., Mavridis, D.A. ve Nguyen, H.B. (2012). The Binding Constraint on the Growth of Firms in Developing Countries. *Performance of Manufacturing Firms in Africa An Empirical Analysis* (ss. 87-135). Washington: *The World Bank*.

Doğan, M. (2016). Mülkiyet Yapısının Finansman Kararları Üzerindeki Etkisi. *Muhasebe Finansman Dergisi*. 70: 157-169.

Duman, A. ve Lee, K. (2000). *Financial System, Financial Liberalization and Crises. A Tale of Two Countries: Turkey and Korea*, www.ritsumei.ac.jp/~leekk/study/kotur.doc (01.01.2018).

Dursun, İ. (2016). Küçük ve Orta Boy Ölçekli İşletmelerin Finansmana Erişim Sorunu ve Nedenleri. *Maliye Araştırmaları Dergisi*. 2(1): 1-19.

Elitaş, C., Yıldız, F. ve Üç, M. (2011). *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(2): 1-18.

Er, B., Şahin, Y.E. ve Mutlu, M. (2015). Girişimciler İçin Alternatif Finansman Kaynakları: Mevcut Durum ve Öneriler. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*. 1(1): 31-54.

Ercan, M.K. ve Ban, Ü. (2005). *Değere Dayalı İşletme Finansı, Finansal Yönetim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ferrando, A. ve Griesshaber, N. (2011). Financing Obstacles Among Euro Area Firms: Who Suffers the Most?. *European Central Bank Working Paper*. 1293: 1-32.

Fıratoğlu, B. (18.11.2005). *Şirketlerin Sermaye Yapısını Etkileyen Faktörler ve Kriz Dönemlerinde Şirket Davranışlarında Meydana Gelen Değişiklikler*. <http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=937&ct=f&action=displayfile>, (22.04.2017).

Freel, M.S. (2007). Are Small Innovators Credit Rationed?. *Small Business Economics*. 28(1): 23-35.

Gelos, R.G. ve Werner, A.M. (2002). Financial Liberalization, Credit Constraints and Collateral: Investment in the Mexican Manufacturing Sector. *Journal of Development Economics*. 67(1): 1-27.

Genç, Ö. (Temmuz 2002). *Doğu Anadolu Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum Raporu*. http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2002-GA/GA-02-02-09_DAB.PDF, (08.01.2018).

Gençtürk, M. (2003). Finansal Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Hisse Yoğunluklarının Performanslarına Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergi*. 8(2): 231-251.

George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.)* Boston: Pearson.

Gertler, M. (1988). Financial Structure and Aggregate Economic Activity: An Overview. *Journal of Money, Credit, and Banking*. 20: 559-588.

Hall, B.H. (2002). The Financing of Research and Development. *Oxford Review of Economic Policy*. 18 (1): 35-51.

Hallward-Driemeier, M., Wallsten, S. ve Colin-Xu, L. (2003). The Investment Climate and the Firm: Firm-Level Evidence from China. *Policy Research Working Paper*. 3003: 1-50.

Harrison, A. ve McMillan, M. (2003). Does Direct Foreign Investment Affect Domestic Firm Credit Constraints? *Journal of International Economics*. 61(1): 73-100.

Hashi, I. (2001). Financial and Institutional Barriers to SME Growth in Albania: Results of an Enterprise Survey. *Economic Policy in Transitional Economies*. 11(3): 221-238.

Hutton, W. ve Nightingale, P. (2011). *The Discouraged Economy*. London: Big Innovation Centre.

Irwin, D. ve Scott, J. M. (2010). Barriers Faced by SMEs in Raising Bank Finance. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*. 16(3): 245-259.

Kanpalta, F. (2000). *Uluslararası Anayasal İktisat Görüşünün Parasal Krizlere Bakışı*. İstanbul.

Kartal, B. ve Sofyaloğlu, Ç. (2011). İki Değişkenli İstatistiksel Analiz Teknikleri. *Pazarlama Araştırması* (ss. 223-311). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Kayalı, N. ve Yüksel, F. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Faaliyetlerinin Uygulamalı Olarak İncelenmesi. *Cbü Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(2): 162-187.

Kazgan, H. (1962). *Otofinansman*. İstanbul.

Kira, R.A. (2013). Determinants of Financing Constraints in East African Countries' SMEs. *International Journal of Business and Management*. 8(8): 49-68.

Kumar, A., Beck, T., Campos, C. ve Chattopadhyay, S. (2005). *World Bank Working Paper*. 50: 1-80.

Kuntchev, V., Ramalho, R., Rodríguez-Meza, J. ve Yang, J. (2014). What Have We Learned from the Enterprise Surveys Regarding Access to Credit by SMEs?. *World Bank Policy Research Working Paper*. 6670: 1-35.

Kutlu, H. ve Demirci, N. (2007). KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri. 4. *KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi* (ss.187-198). Düzenleyen İstanbul Kültür Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü. İstanbul. 7-8 Aralık 2007.

Laeven, L., Beck, T., Demirci, Kunt, A. ve Maksimovic, V. (2006). The Determinants of Financing Obstacles. *Journal of International Money and Finance*. 25(6): 932-952.

Laeven, L. (2003). Does Financial Liberalization Reduce Financing Constraints?. *Financial Management*. 32 (1): 5-34.

Lazol, İ. (2011). *Genel Muhasebe*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Lee, N. Sameen, H. ve Cowling, M. (2015). Access to Finance for Innovative SMEs Since the Financial Crisis. *Research Policy*. 44(2): 370-380.

Levine, R. (2002). Bank-Based or Market-Based Financial Systems: Which Is Better?. *Journal of Financial Intermediation*. 11(4): 398-428.

Luecke, R. (2008). *Girişimcinin El Kitabı*. (Çev. Ümit Şensoy). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mazzucato, M. (2013). Financing Innovation: Creative Destruction vs. Destructive Creation. *Industrial and Corporate Change*. 22(4): 851-867.

Met, Ö. (2011). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları: Kırgızistan'da Bir Araştırma. *Sosyo Ekonomi*. 14(14): 127-144.

Mina, A., Lahr, H. ve Hughes, A. (2013). The Demand and Supply of External Finance for Innovative Firms. *Industrial and Corporate Change*. 22(4): 851-867.

Mucuk, İ. (2014). *Modern İşletmecilik*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Mukoro, D.O. ve Ojeka, S. A. (2011). The Challenge of Culture To International Financial Reporting Standards (IFRS) Convergence. *Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business*. 2(12): 914-924

Müftüoğlu, T. (1997). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar-Öneriler*. Ankara: EGS Bank Yayını.

Nugent, S. ve Schmid, J. (Ocak 2014). *The Business Climate in Jamaica: What Does the Enterprise Survey Have to Say?*. <http://services.iadb.org/wmsfiles/products/Publications/38442905.pdf>, (12.07.2017).

Oreoluwa, A. R. (2011). Small and Medium Scale Enterprises and Economic Growth in Nigeria: An Assessment of Financing Options. *Pakistan Journal of Business and Economic Review*. 2(1).

Onur, S. (2005). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 1(1): 128-152.

Oruç, S. (2013). *Finansal Derinleşme, Ekonomik Büyüme ve Türk Finans Sistemi: 1999-2010*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

O'Sullivan, M. (2005). Finance and Innovation. *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford University Press, Oxford. 240-265.

Örnek, İ. (2009). Türkiye'de Parasal Aktarım Mekanizması Kanallarının İşleyişi. *Maliye Dergisi*. 156: 104-125.

Özdemir, Z. (2005). Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(2): 194-224.

Parada, M., Sakya, A., Seitz, K. ve Shankar, S. (2010). *Evaluating Access to Finance Constraints for Micro, Small & Medium Enterprises in India*. (Unpublished Master Dissertation). America: Standford University.

Ramalho, R., Rodriguez-Meza, J. ve Yang J. (2009). *How Are Firms in Eastern and Central Europe Reacting to the Financial Crisis?*. <http://enterprisesurveys.org/~media/FPDKM/EnterpriseSurveys/Documents/Enterprise%20Notes/Financial-crisis-8.pdf>, (12.04.2017).

Safavian, M. ve Sharma, M. (2007). When Do Creditor Rights Work?. *Policy Research Working Paper*. 4296: 1-40.

Sarıaltın, H. (2 Şubat 2011). *Finansal Yönetim- Sakarya SMMMO*. www.sakaryasmmmo.org.tr/dosyalar/1323816181-7-2-2011.doc, (24.02.2017).

Sariaslan, H. ve Erol, C. (2008). *Finansal Yönetim Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Scholtens, B. (1999). Analytical Issues in External Financing Alternatives for SBEs. *Small Business Economics*. 12: 137-148.

Selçuk, B. (2010). Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 2(2): 21-27.

Sur, M., Zhang, J. ve Chen, K. (2014). The Investment Climate and Enterprise Performance in Rural Pakistan: Implications for Rural Non-Farm Employment Generation. *Journal of the Asia Pacific Economy*. 488-505.

Şener, A. (2012). Finansal Piyasalarda Kurumsal Regülasyon. *Sosyo Ekonomi*. 18(18): 173-194.

Torlak, Ö. ve Uçkun, N. (2005). Eskişehir'deki Kobi'lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Ara Kesiti. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(1): 199-215.

Uçkun, N. (2009). KOBİ'lerin Finansman Sorunlarına Melek Sermaye Çare Olabilir mi?. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (41): 121-131.

Uluyol, O. (2008). *Girişimcilikte Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Melek Finansman Yöntemi*.

http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/954/Osman_Uluyol_Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (20.07.2017).

Ünay, C. (1996). *Ekonomik Konjonktür*. Marmara Üniversitesi. Bursa

Uzay, N. (2012). Finansal Krizin Reel Sektör Üzerindeki Etkileri ve Kriz Sonrası Temel Göstergelerdeki Değişim: Kayseri Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(2): 121-143.

Yılmaz, Ö., Kızıltan, A. ve Kaya, V. (2005). İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (24): 77-96.

Yılmaz, H. (2007). Turizm Sektörü Kobilerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi: Bodrum Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (33): 162-170.

Whited, T.M. ve Wu, G. (2006). Financial Constraints Risk. *The Review Of Financial Studies*. 19(2): 531-559.

<http://www.enterprisesurveys.org/>, (07.08.2017).

EKLER

EK 1: Ankete Dair Bilgiler

K.30 Using the response options on the card: To what degree is **Access to Finance** an obstacle to the current operations of this establishment?
SHOW CARD 24

No obstacle	0
Minor obstacle	1
Moderate obstacle	2
Major obstacle	3
Very severe obstacle	4
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9
DOES NOT APPLY (SPONTANEOUS)	-7

k30a

(No obstacle 1, minor obstacle 2, moderate obstacle 3, major obstacle 4,...şeklinde yeniden ölçeklendirildi.)

A.6 Size	Sampling size a6a	Screener size a6b
Micro <5	0	0
Small ≥ 5 and ≤ 19	1	1
Medium ≥ 20 and ≤ 99	2	2
Large ≥ 100	3	3

READ ONLY IF A7=1 (yes)
I want to proceed by asking you about this establishment only.

B.5 In what year did this establishment begin operations?

	Year
Year establishment began operations	
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9

b5

B.2	What percentage of this firm is owned by each of the following: SHOW CARD 2		
	Percent	DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	
Private domestic individuals, companies or organizations	%	-9	b2a

B.1	What is this firm's current legal status? SHOW CARD 1	
	Shareholding company with shares traded in the stock market	1
	Shareholding company with non-traded shares or shares traded privately	2
	Sole proprietorship	3
	Partnership	4
	Limited partnership	5
	OTHER (SPONTANEOUS - SPECIFY)	6
	DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9

A.2 Sampling region	a2
Region A	1
Region B	2
Region C	3
Region D	4
Region E	5

(A= marmara, B=ege, C=iç Anadolu, D=akdeniz, E= karadeniz, 6=F=doğu ve güneydoğu anadolu)

A.4 Industry		Sampling sector a4a	Screening sector a4b	
Manufacturing: Section D	Food	15	15	
	Wood	20	20	
	Publishing, Printing and recorded media	22	22	
	Chemicals	24	24	
	Plastics & rubber	25	25	
	Non metallic mineral products	26	26	
	Fabricated metal products	28	28	
	Machinery and equipment	29	29	
	Electronics	31	31	
	Precision instruments	33	33	
	Furniture	36	36	
	Other manufacturing	Tobacco products	16	16
		Textiles	17	17
		Garments	18	18
		Tanning & leather	19	19
		Paper & paper products	21	21
		Coke & refined petroleum	23	23
		Basic metals	27	27
		Office machinery	30	30
		Communication equipment	32	32
Motor vehicles		34	34	
Other transport equipment		35	35	
Recycling		37	37	
Retail	Retail	52	52	
	Wholesale	51	51	
	IT	72	72	
	Hotel and restaurants	55	55	

2	3	3	0	0	2	1	0	0	1	1
1	1	2	0	0	2	1	1	2	1	2
3	3	3	0	0	0	1	1	0	1	2
1	2	3	0	0	3	2	1	0	1	1
1	2	3	0	0	1	2	1	0	1	3
3	3	3	0	0	1	0	1	0	1	3
0	2	2	0	0	2	2	1	0	3	2
1	3	3	0	0	1	1	1	0	1	1
3	2	3	0	0	2	0	2	0	2	2
3	3	1	0	0	1	0	2	0	2	2
3	3	0	0	0	2	3	2	0	2	0
3	0	0	0	0	2	2	0	1	2	0
1	2	0	0	0	2	0	1	1	2	0
2	0	0	1	0	2	2	0	1	2	0
2	3	0	1	0	2	2	0	1	2	0
2	1	0	2	0	2	0	0	1	2	0
2	3	0	2	1	0	2	0	1	2	0
2	3	0	0	1	0	0	0	1	1	0
2	0	0	0	2	0	1	0	2	0	0
2	0	0	0	2	3	1	0	2	1	0
2	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0
1	0	0	0	0	2	2	0	2	0	0
1	2	1	0	0	0	2	0	0	1	0
0	2	1	0	0	0	1	0	1	1	0
1	2	1	0	0	2	1	1	1	1	0
2	3	1	0	0	2	2	1	0	1	0
2	0	1	0	0	1	1	1	1	2	0
3	2	1	0	0	2	2	2	0	1	1
1	1	1	0	0	1	2	2	0	1	1
3	0	1	0	2	2	1	0	0	2	0
1	3	1	0	1	1	2	0	1	0	1
1	1	1	1	1	1	3	0	2	0	1
1	2	2	1	1	3	1	2	1	0	1
1	3	2	1	1	2	2	0	1	0	0
3	3	2	0	1	2	2	1	3	0	1
3	2	2	0	1	3	2	0	3	0	1
2	1	2	0	1	2	0	2	1	0	2
1	1	2	0	0	1	0	2	3	0	2
1	1	2	0	2	0	0	0	3	1	2
3	2	0	0	2	1	0	1	3	1	2
1	3	0	0	2	2	0	0	3	1	2
1	2	0	0	2	3	0	1	1	1	2
2	2	0	0	2	2	0	1	2	1	0
2	3	0	0	2	2	0	2	0	1	0
2	3	0	0	2	2	0	2	1	1	0
3	3	0	0	2	0	0	2	1	2	0

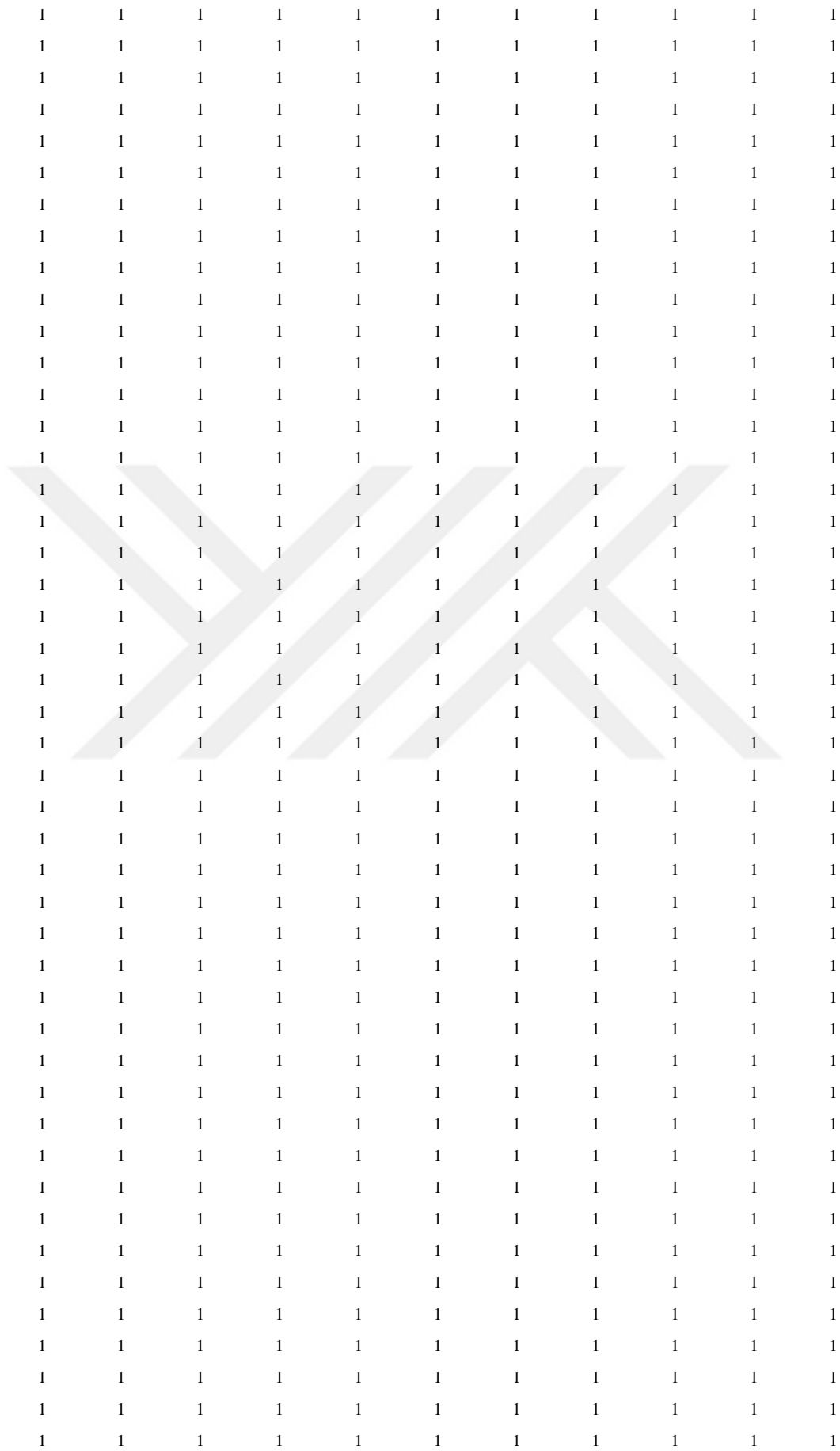
0	1	0	0	1	0	0	0	3	2	0
0	0	0	1	1	0	0	2	2	3	0
0	1	0	0	2	1	2	0	2	0	0
0	1	0	0	0	1	0	2	2	0	0
0	2	1	0	3	2	2	0	2	0	0
0	2	1	1	0	0	0	2	1	0	0
0	0	1	2	0	1	0	2	3	0	0
0	0	1	0	0	0	0	2	1	0	0
1	0	1	1	0	0	0	1	3	0	0
0	0	1	2	0	0	2	2	2	0	0
0	0	1	1	0	0	2	2	1	0	0
0	0	1	3	0	0	3	1	3	0	0
0	0	1	1	0	0	2	1	3	0	0
0	0	1	2	0	0	2	2	3	0	0
1	0	1	0	0	0	2	2	1	0	0
0	1	2	2	0	0	2	2	2	0	0
0	0	2	0	1	0	2	2	3	0	0
1	0	2	2	1	0	1	1	3	0	0
1	0	2	0	1	0	1	2	3	0	0
2	0	2	1	1	0	3	2	3	0	0
2	0	1	1	1	0	2	2	3	0	0
0	0	0	2	1	0	1	3	2	0	0
0	0	0	1	1	0	1	2	2	0	0
0	0	2	0	1	1	2	3	1	0	0
0	1	2	1	0	1	3	0	2	0	0
0	0	1	1	0	1	3	0	0	1	0
0	0	2	0	0	1	2	0	1	1	0
0	0	0	1	0	1	2	0	2	1	0
0	0	2	3	0	1	1	2	2	1	0
2	0	2	2	0	1	0	0	2	1	0
0	0	1	2	0	1	1	0	1	1	1
0	1	3	1	0	1	0	0	1	1	2
2	0	3	1	0	1	3	2	2	1	2
0	0	2	0	0	2	0	1	1	1	0
0	0	1	1	1	2	1	0	1	1	0
0	0	1	1	1	2	1	0	1	1	0
0	0	1	1	2	2	2	1	0	1	0
0	1	0	1	2	2	1	2	1	2	0
0	2	2	1	0	2	0	2	3	2	0
0	2	2	1	0	2	0	1	0	2	0
0	2	2	1	0	2	2	2	3	2	0
0	0	2	1	0	2	0	1	3	2	0
0	0	2	1	1	2	0	2	2	2	0
0	0	2	1	1	0	0	1	3	2	0
1	0	1	1	2	0	0	2	2	2	0
1	0	1	2	2	0	0	1	3	0	0

0	1	0	0	2	3	3	0	0	2	1
0	1	0	0	2	3	1	2	0	0	0
0	1	0	0	2	3	2	2	0	0	0
0	1	0	0	1	3	0	0	0	0	1
0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	2
0	1	0	0	1	1	2	0	0	0	2
0	1	0	1	0	2	0	0	0	0	0
0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0
0	2	0	0	1	1	0	2	0	0	0
0	2	0	1	2	2	1	2	0	0	0
0	2	1	0	2	2	2	1	0	0	0
0	0	0	0	2	2	2	1	0	0	0
1	0	1	0	3	1	2	1	1	0	1
1	0	1	1	2	2	3	1	1	0	1
1	0	1	1	1	1	0	2	1	0	2
1	0	1	1	3	3	2	1	1	0	2
1	0	1	1	3	1	0	1	1	0	
1	0	1	1	3	2	2	3	1	1	
1	0	1	1	1	3	1	3	1	2	
1	0	1	1	2	1	1	3	1	0	
1	0	1	2	3	3	2	3	2	2	
1	0	1	2	3	2	2	3	2	0	
1	0	2	2	3	3	1	2	2	0	
1	0	2	2	2	3	0	2	2	0	

hukuki şekli2		2	2	2	2	3	2	2	2	4
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	4	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	1	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2
2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2
2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2
2	3	2	2	2	2	2	4	2	3	2
2	2	2	3	2	2	2	2	2	3	2
2	3	2	3	2	2	1	2	2	2	2
2	2	2	3	2	2	2	2	2	3	2
1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2

2	2	3	2	2	2	1	2	2	2	3
2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	3	3	2	2	2	3	2	2
2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2
2	2	2	2	3	2	2	3	2	3	2
3	2	2	3	3	2	2	3	2	2	2
3	2	2	2	2	2	2	4	2	2	2
3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2
2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2
3	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2
3	2	3	2	2	2	3	3	2	2	4
2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2
2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	3
2	3	3	2	-8	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	3
2	3	2	2	2	2	3	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	3	3	2	2	3
2	-9	2	2	2	2	2	3	2	2	2
2	3	2	2	2	2	3	2	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	2	1	2	3	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
4	2	2	2	2	2	2	3	1	3	2
2	2	3	2	2	2	2	3	2	2	2
2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	2	2	2	3	2	4	2	2
2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2
2	5	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	1
2	2	2	3	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	3	2	2	2	2	2	3	2
4	2	3	3	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3
2	2	2	3	2	2	2	3	1	3	3
3	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	3	3	2	2
3	2	2	2	2	2	2	3	3	2	3
2	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2
2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	3
2	3	2	3	2	2	2	3	2	2	2

6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	4
6	6	8	8	8	7	7	1	2	3	8
6	6	8	8	8	7	7	1	2	8	5
6	6	8	8	8	7	7	1	2	8	5
6	6	8	8	8	7	7	1	2	8	5
6	6	8	8	8	7	7	1	2	4	5
6	6	8	8	8	7	7	1	2	4	5
6	6	8	8	8	7	7	1	3	4	5
6	6	8	8	8	7	7	1	3	4	5
6	6	8	8	8	7	7	1	3	4	5
6	6	8	8	8	7	7	1	3	4	5
6	6	8	8	8	7	8	1	3	4	5
6	6	8	8	8	7	8	1	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	8	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	1	2	3	4	5
6	6	8	8	7	7	1	2	3	4	5
6	8	8	8	7	7	1	2	3	4	5
6	8	8	8	7	7	1	2	3	4	5
6	8	8	8	7	7	1	2	3	4	5

2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

2	2	2	3	3	3	3	3	4	4	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	4	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	4	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	4	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	3	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	5
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	2	3	3	3	3	4	4	5	
2	2	3	3	3	3	3	4	4	5	

hukuki şekli2		2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	3	2	2	2	1	2	2	2
2	2	2	2	1	2	5	3	2	2	3
2	2	3	2	2	2	2	2	2	3	3
3	2	1	2	2	2	2	1	2	3	2
2	2	3	2	2	3	2	2	2	2	2

2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	2	3	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3
2	2	2	2	3	2	2	3	2	3	2
2	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2
2	2	2	5	3	2	2	3	2	2	2
2	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	1	2	2	2	2	2	3
3	2	2	4	2	2	2	2	2	2	3
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	3
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	3	3	2	2	2	2	4	2
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	3	2	2	2	2	2	3
2	2	2	2	2	2	2	4	2	2	3
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	4	3	2	2	2	2	2	3	2
2	2	3	3	2	2	3	2	2	2	2
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	2
2	2	4	2	2	2	3	2	2	2	2
2	1	2	3	2	2	2	2	2	2	2
3	3	2	3	2	2	2	2	1	3	2
2	2	2	2	1	2	2	2	2	3	2
2	2	2	3	2	3	2	2	2	2	1
2	2	2	2	1	2	3	2	2	3	2
2	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	3	2	2	2	4	3
2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2
2	2	3	3	3	2	2	1	3	2	2
2	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2
4	2	4	2	2	2	3	2	2	2	2
2	4	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	2	2	3	2	2	2	2	3	2
2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	3	2	2	2	1	2	2	2
3	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2
3	2	2	3	2	2	3	2	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	3	3	2	4	2	3	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	1
2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2

EK 4: Normal Dağılım İle İlgili Bilgiler

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
finansalerisim	1344	99,9%	1	0,1%	1345	100,0%

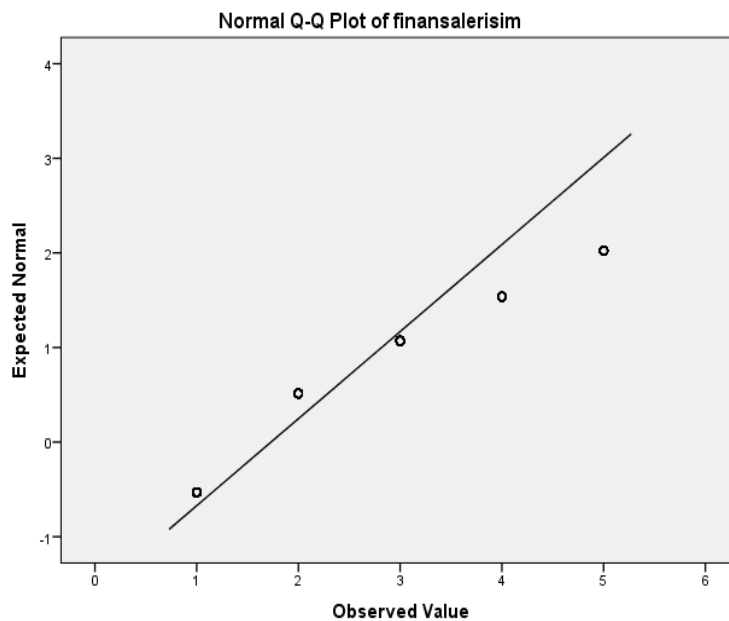
Descriptives

		Statistic	Std. Error
finansalerisim	Mean	1,7307	,02965
	95% Confidence Interval for Mean		
	Lower Bound	1,6725	
	Upper Bound	1,7888	
	5% Trimmed Mean	1,5980	
	Median	1,0000	
	Variance	1,181	
	Std. Deviation	1,08688	
	Minimum	1,00	
	Maximum	5,00	
	Range	4,00	
	Interquartile Range	1,00	
	Skewness	1,525	,067
	Kurtosis	1,572	,133

Extreme Values

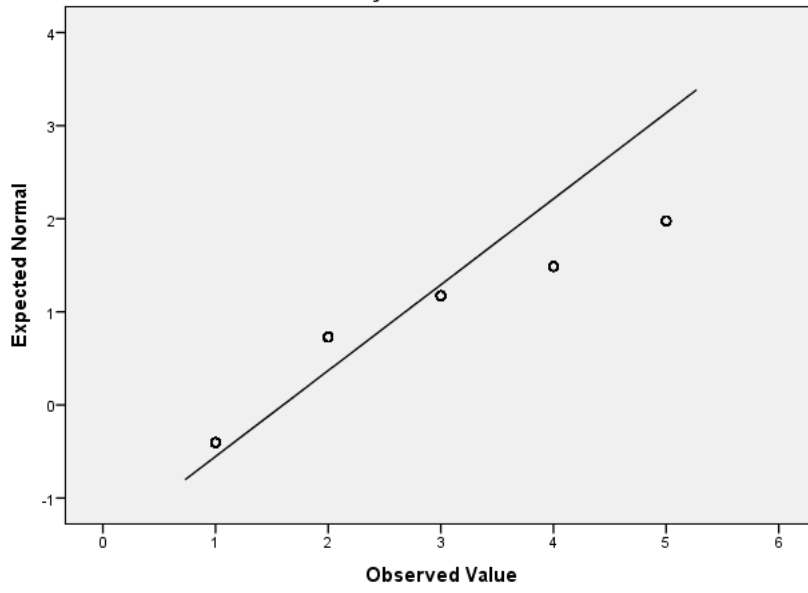
			Case Number	Value
finansalerisim	Highest	1	72	5,00
		2	156	5,00
		3	183	5,00
		4	240	5,00
		5	284	5,00 ^a
	Lowest	1	1344	1,00
		2	1343	1,00
		3	1342	1,00
		4	1341	1,00
		5	1338	1,00 ^b

- a. Only a partial list of cases with the value 5,00 are shown in the table of upper extremes.
- b. Only a partial list of cases with the value 1,00 are shown in the table of lower extremes.

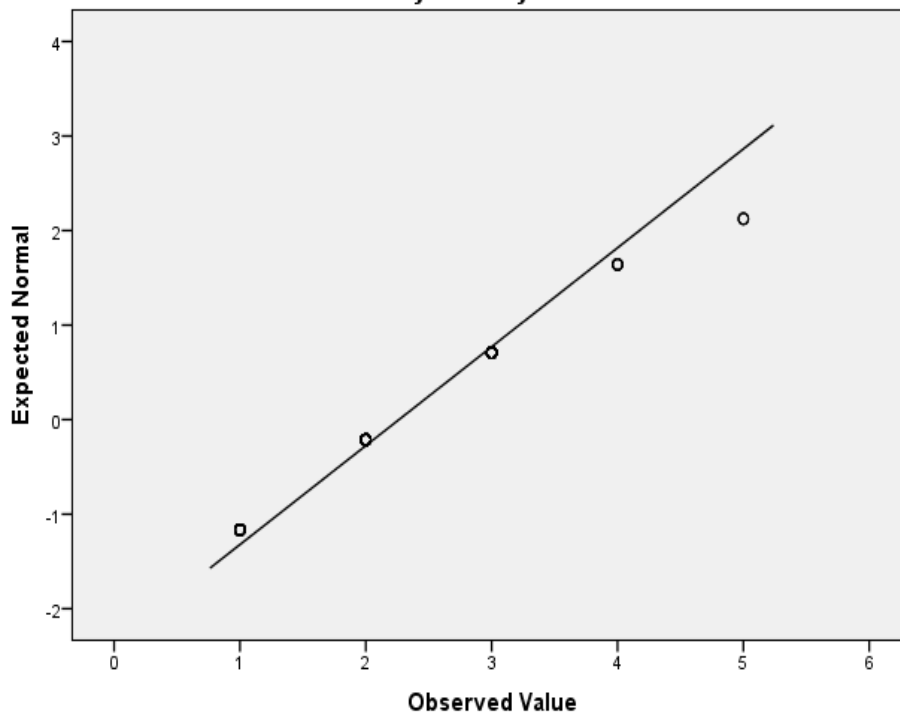
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for buyukluk= mikro

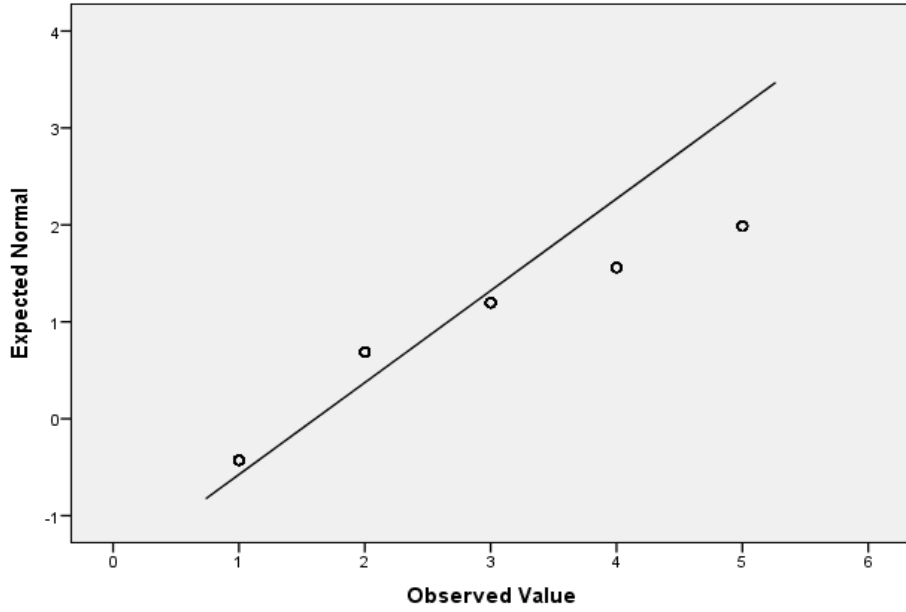
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for buyukluk= buyuk

Normal Q-Q Plot of finansalerisim

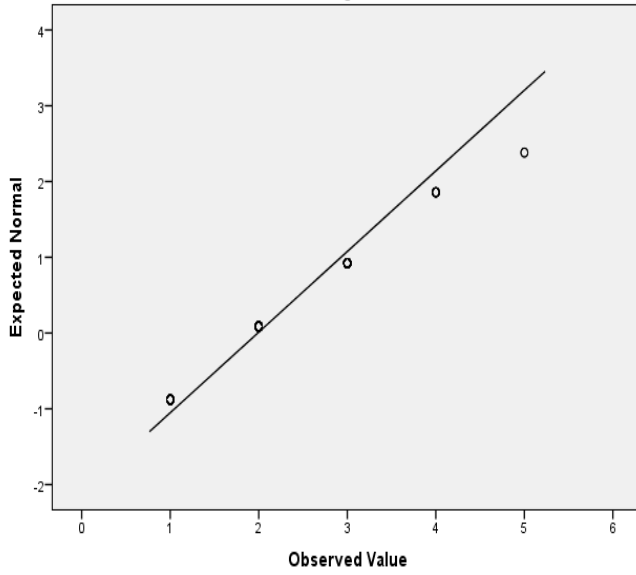
for buyukluk= kucuk

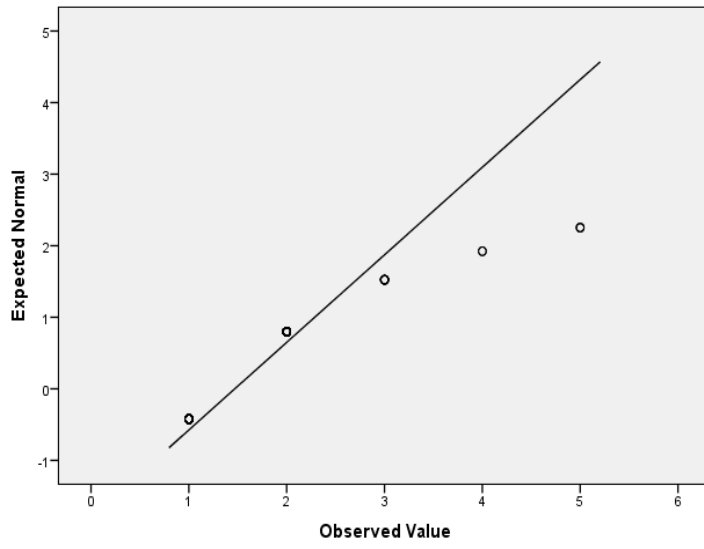
sektör

Normal Q-Q Plot of finansalerisim

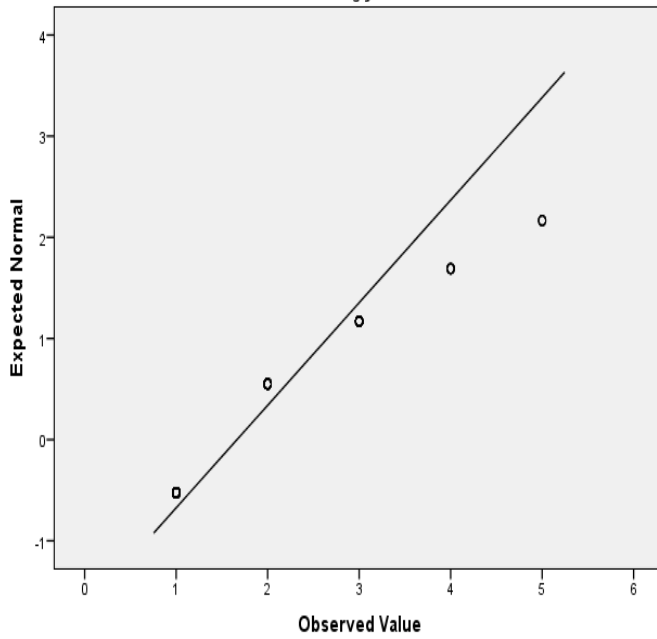
for sektör= gıda

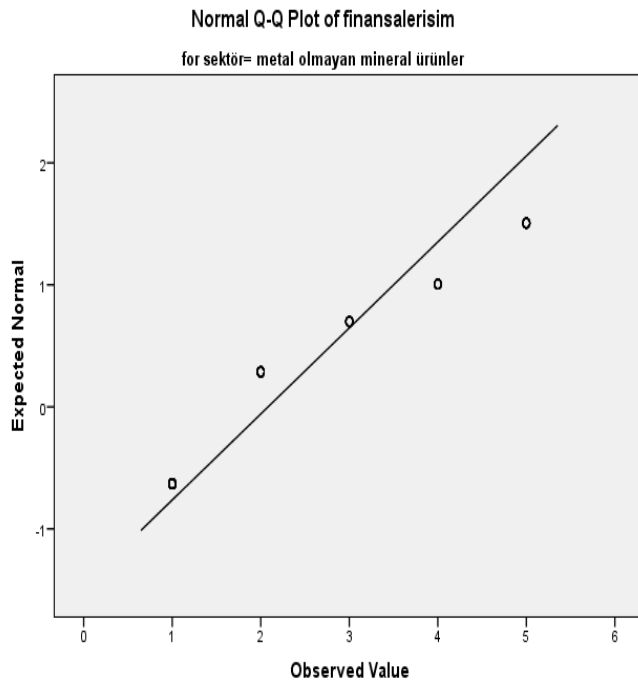
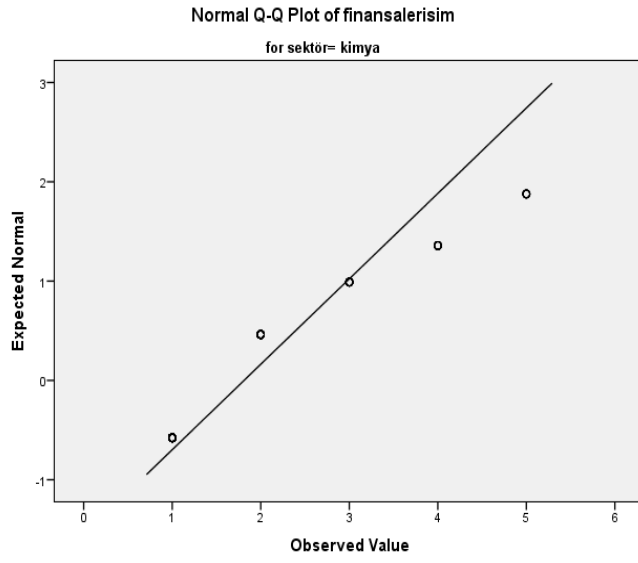

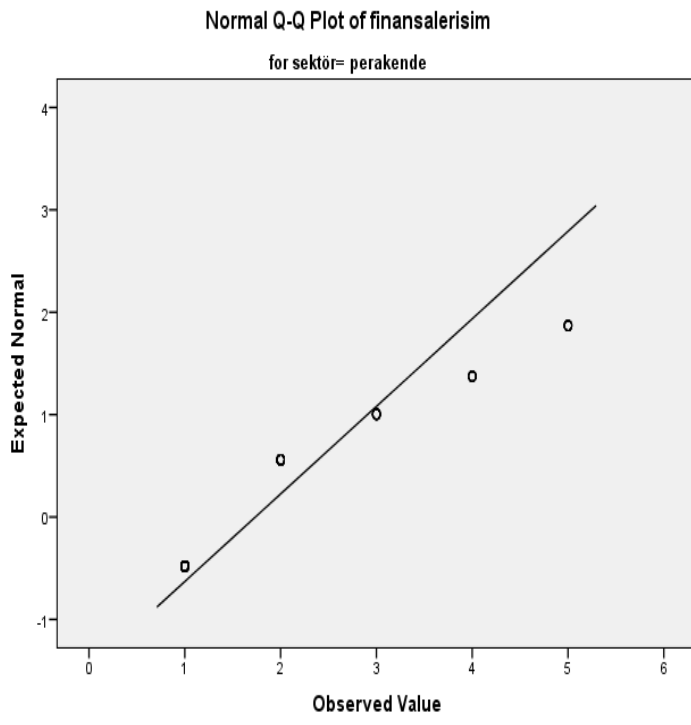
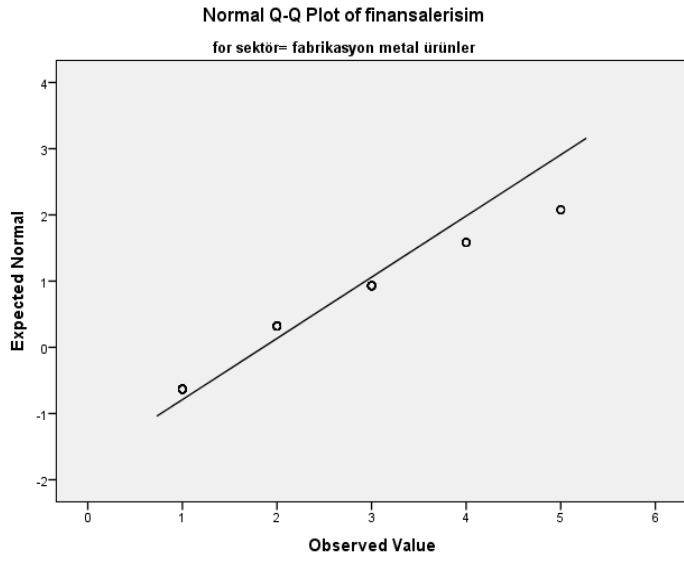
Normal Q-Q Plot of finansalerisim
for sektör= tekstil

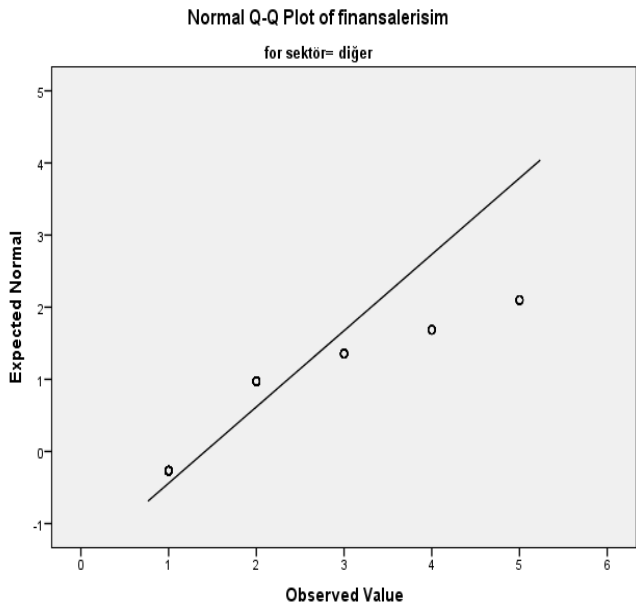

Normal Q-Q Plot of finansalerisim
for sektör= giyim

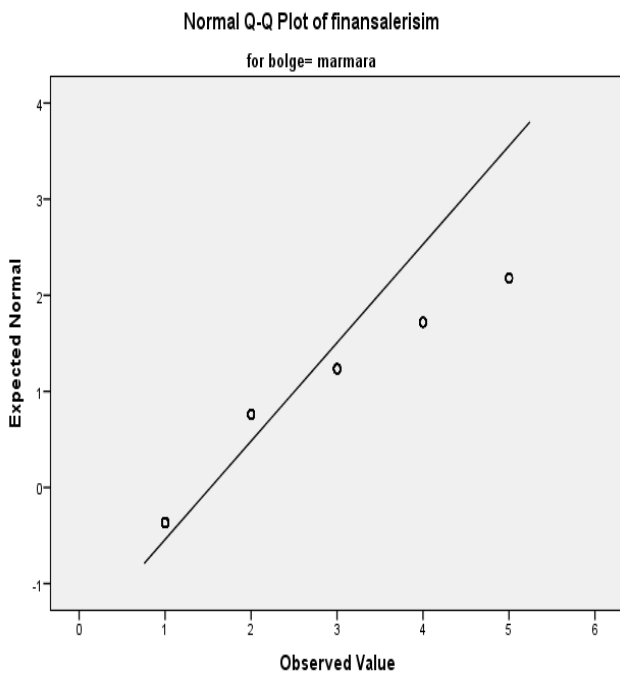

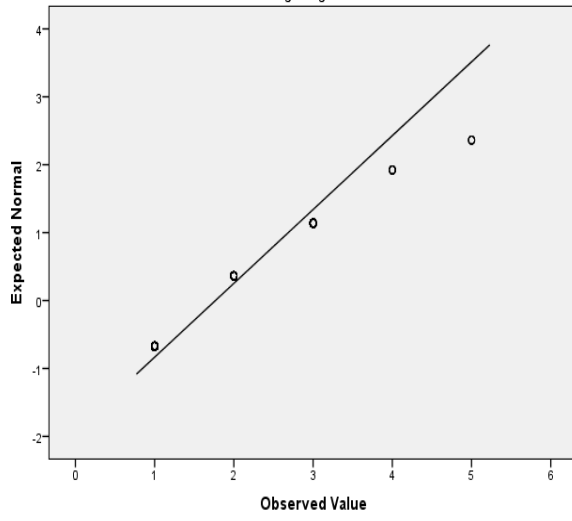

Bölge

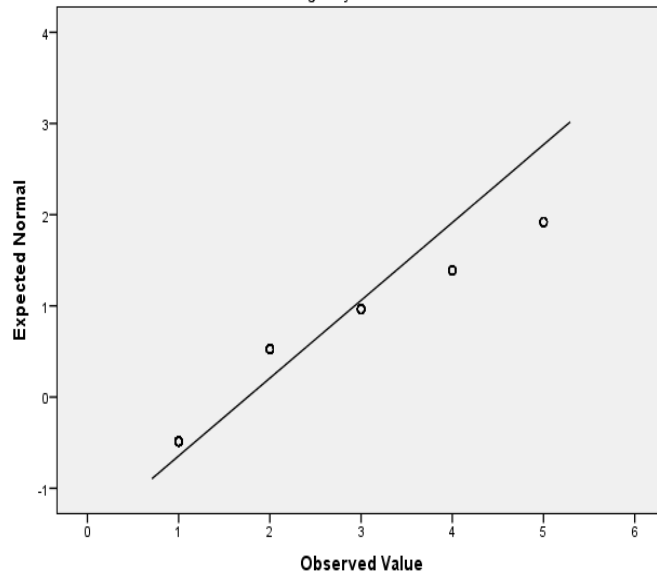
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for bolge= ege

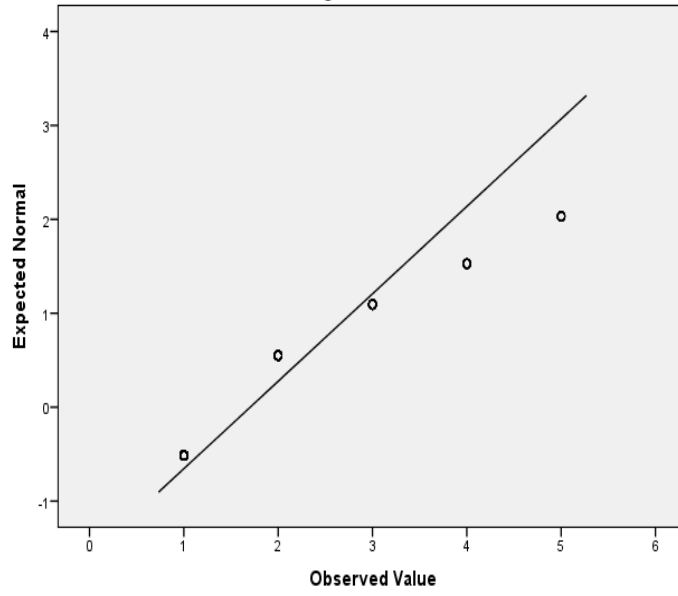
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for bolge= içanadolu

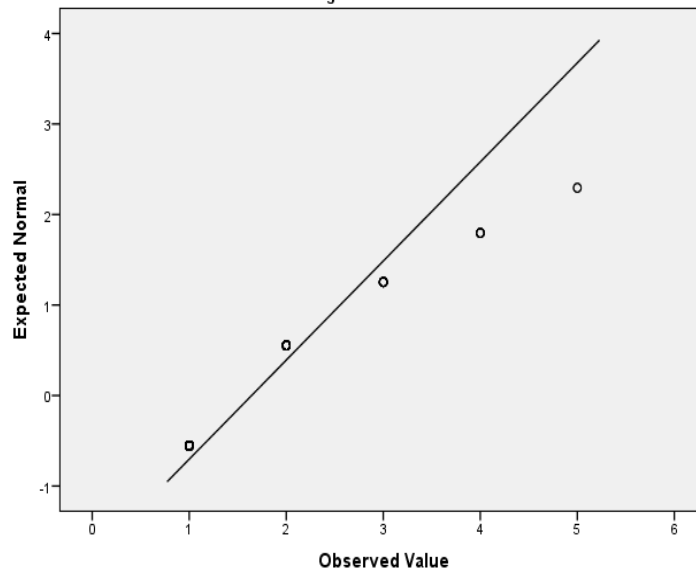
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for bolge= akdeniz

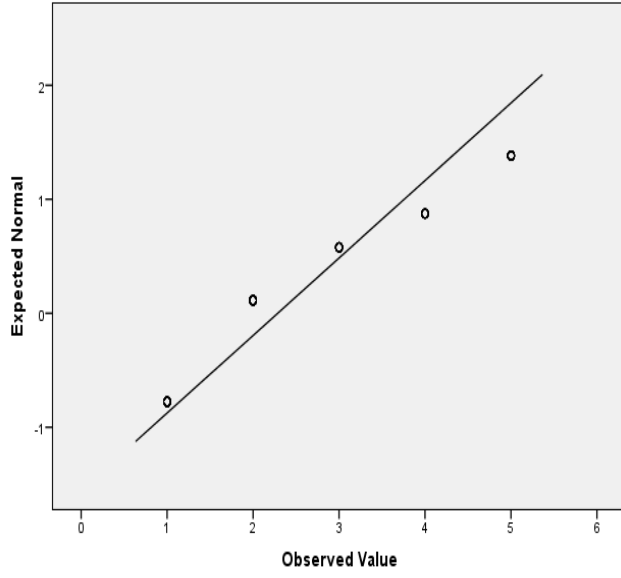

Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for bolge= karadeniz

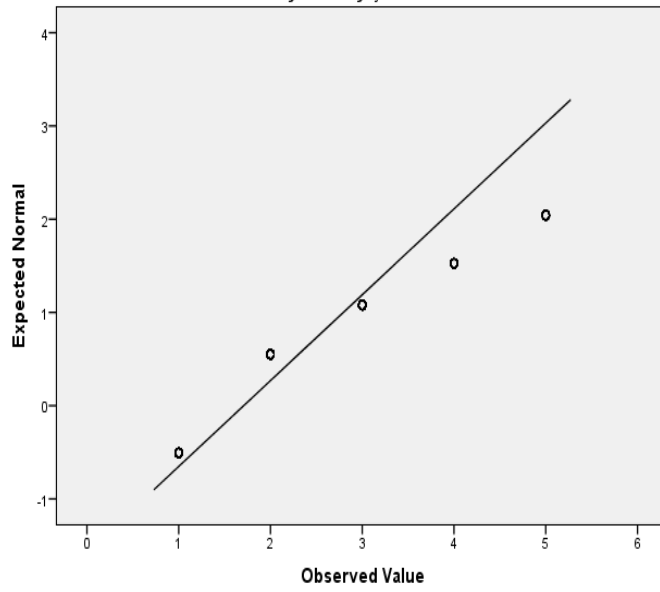

Normal Q-Q Plot of finansalerisim
for bolge= doguveguneydoguanadolu

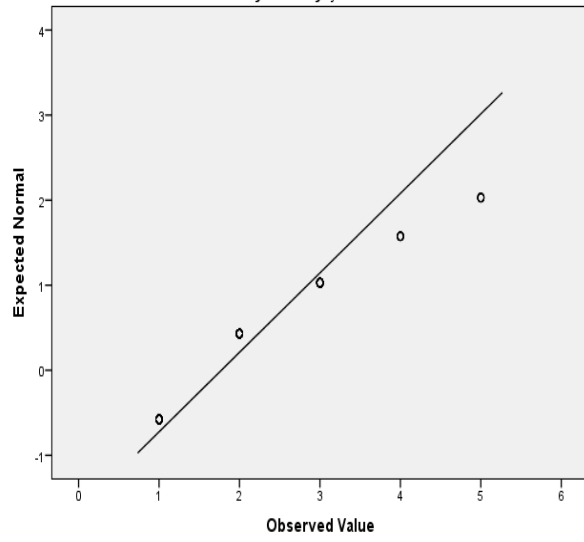
Yaş

Normal Q-Q Plot of finansalerisim
for yas= 10<=yas<30

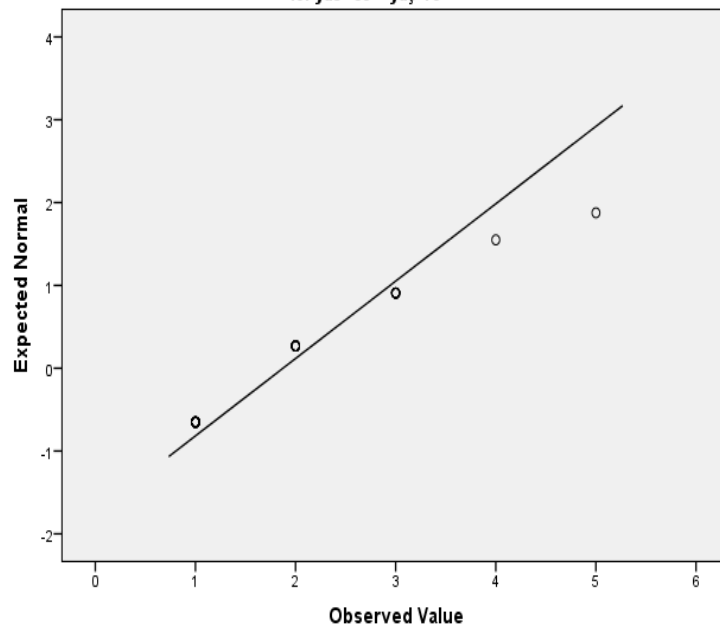
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for yas= 30<=yas<50

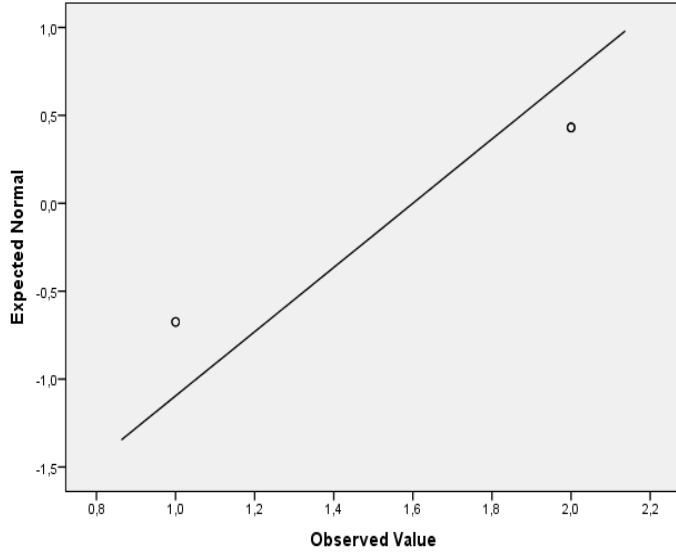
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for yas= 50<=yas<70

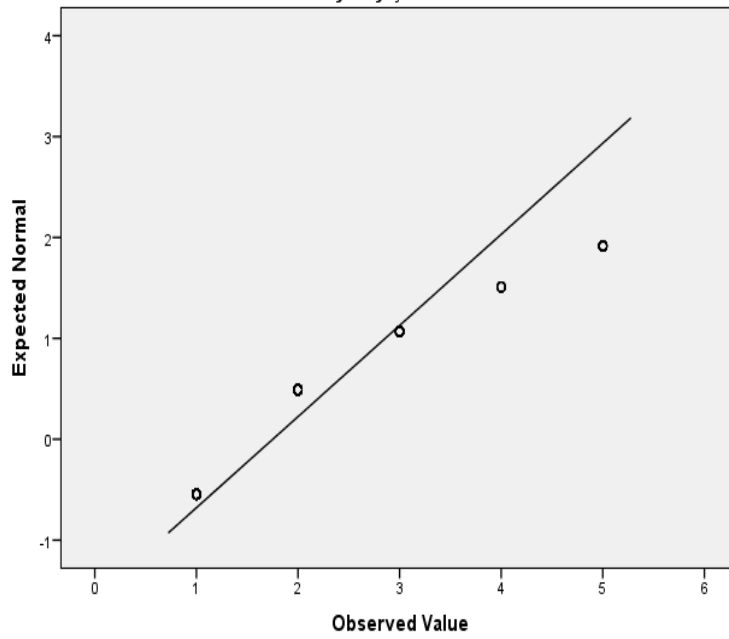
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for yas= 70=<yaş

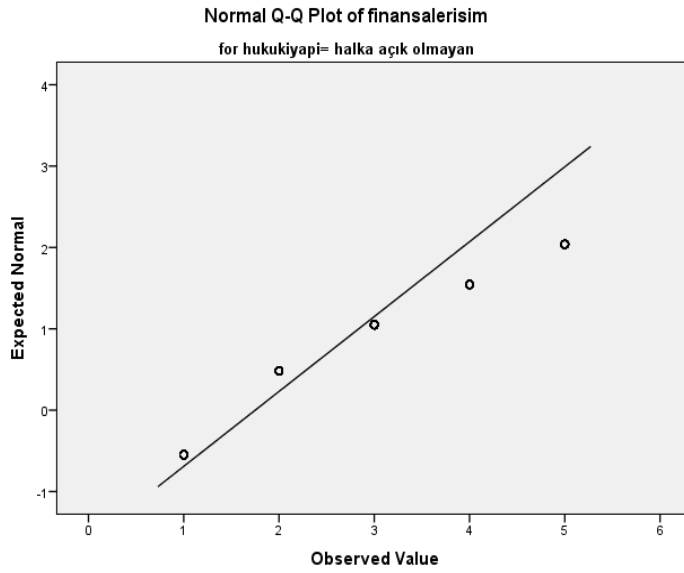
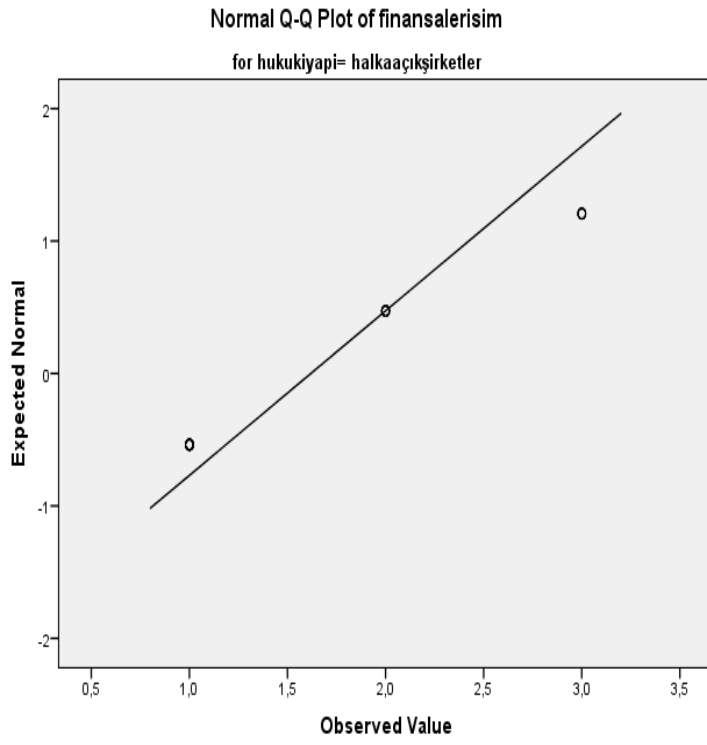

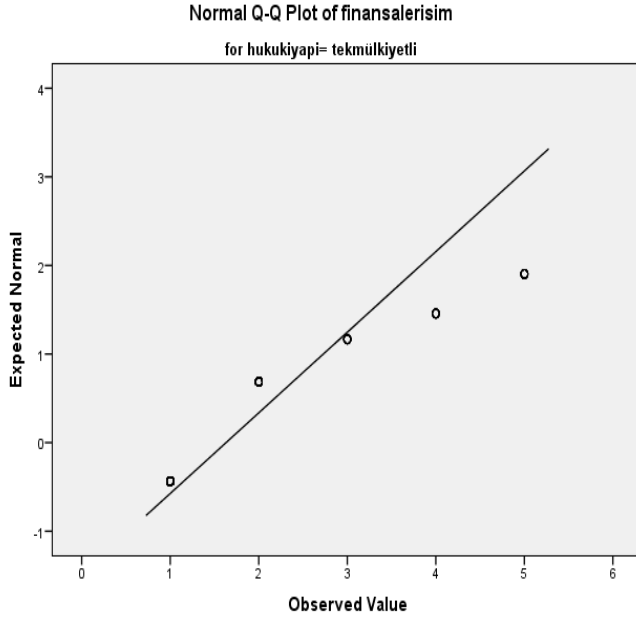
Normal Q-Q Plot of finansalerisim

for yas= yaş<10

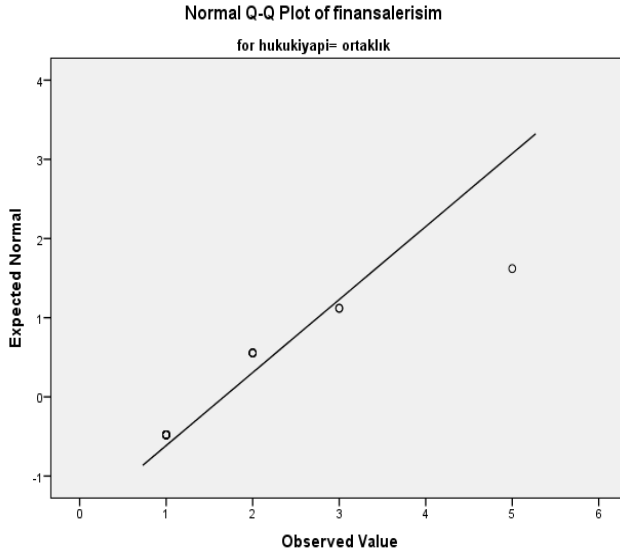

Hukuki yapı

(tek mlkiyetli=şahıs şirketi)

Mlkiyet yapısı

Descriptives

		mulkiyetyapisi		Statistic	Std. Error
finansalerisim	yerli	Mean		1,7468	,03150
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,6850	
			Upper Bound	1,8086	
		5% Trimmed Mean		1,6120	
		Median		1,0000	
		Variance		1,230	
		Std. Deviation		1,10924	
		Minimum		1,00	
		Maximum		5,00	
		Range		4,00	
	Interquartile Range		1,00		
	Skewness		1,507	,069	
	Kurtosis		1,448	,139	
	yabanciortakli	Mean		1,5385	,07349
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,3927	
			Upper Bound	1,6842	
		5% Trimmed Mean		1,4872	
		Median		1,0000	
		Variance		,562	
		Std. Deviation		,74941	
Minimum			1,00		
Maximum			3,00		
Range			2,00		
Interquartile Range		1,00			
Skewness		,995	,237		
Kurtosis		-,496	,469		